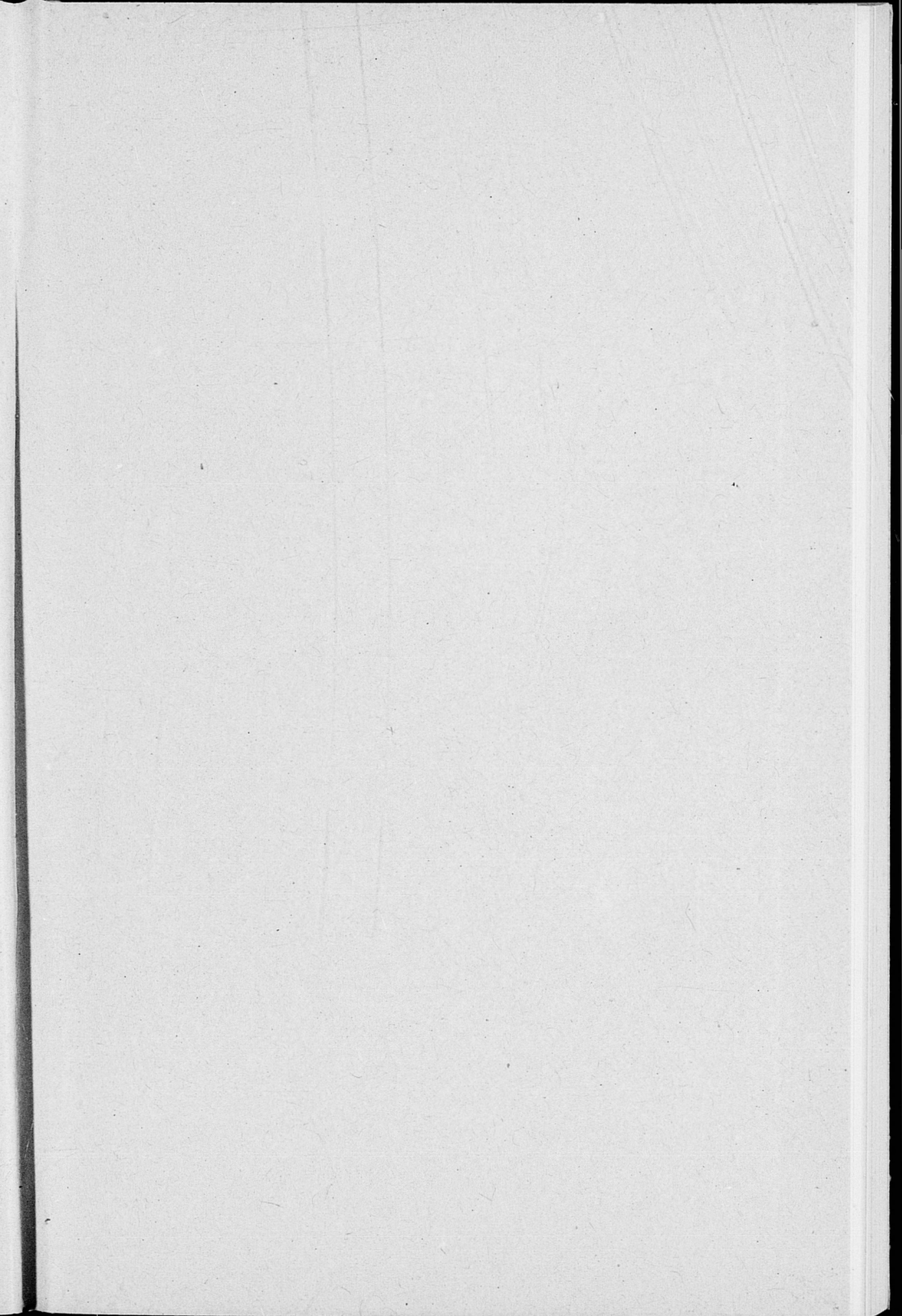
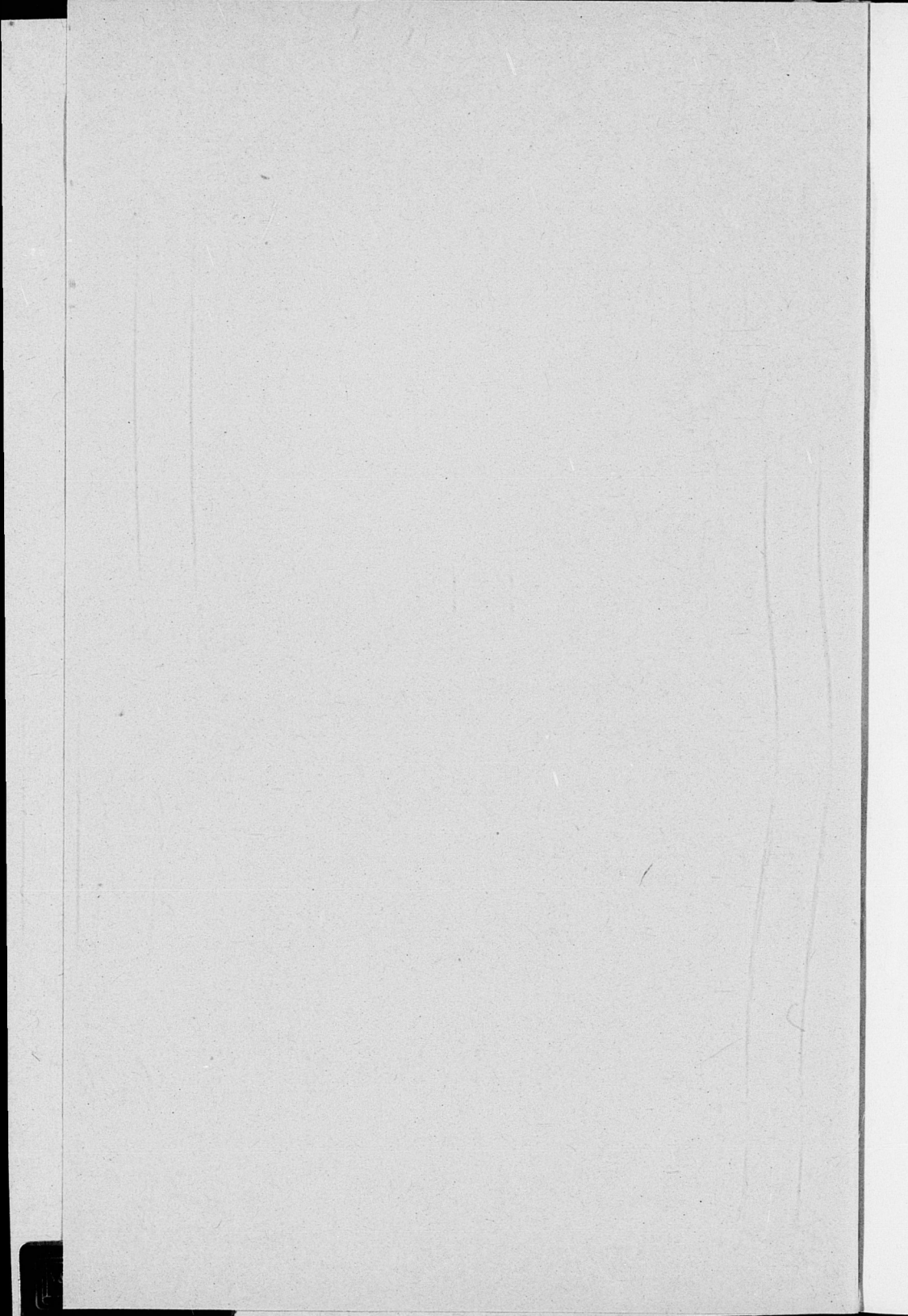

2000

1

244. C 15.

HET GENADEVERBOND EN DE KERK.

Een beetje verweer

TEGENOVER

Ds. KLEINENDORST's „andere zienswijze,”

DOOR

A. LITTOOIJ,

FRED. TE MIDDELBURG.

MIDDELBURG,
F. P. DHUIJ
1880.

BIBLIOTHEEK DER
RUKSOMMENSTET
UTRECHT

„Hebt *de Waarheid* en den vrede lief.”

„Rust roest.”

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0740 1635

Drie brochures zagen na en tengevolge der mijne het licht.

De eerste, het woord van den heer DE KAM is, naar mijn bescheiden oordeel, niet der wederlegging waard. Het heeft veel van een foutief opstel.

Daarenboven spreekt de schrijver zóo uit der hoogte, dat hij slechts bevestigt wat in mijn voorwoord des tweeden druks gezegd is, namelijk, dat die vrienden te overtuigen uit den aard der zaak een o zoo moeilijke, een schier onbegonnen arbeid is, wjl zij hun eigen gevoel en meening *feitelijk* boven het Woord van God stellen en de verborgene dingen, die wij naar Deut. 29 : 29 voor den Heere onzen God moeten laten, wel publiek durven beoordeelen.

Immers om mijzelven te »gaan prijzen» en te »gaan pronken», dus uit hoogmoed en zelfverheerlijking heb ik, zegt DE KAM, de recensien der broederen voor den tweeden druk geplaatst. Met het oog op het gewicht der zaak en om hen, die niet alle couranten lezen, te dienen, schreef ik — in mijn woord aan den Lezer — dat het oordeel der broederen er door mij werd bijgevoegd.

En ik meen nog, dat ik om die reden, na ernstige overweging en na zelfs vrome, vroede mannen te hebben geraadpleegd, zulks heb gedaan.

Doch DE KAM weet het beter. Hij verheft zich eenvoudig boven het Woord, »niemand weet hetgeen des menschen is dan de geest des menschen die in hem is." Hij durft wel publiek beoordeelen en uitspreken wat de Hartenkenner alleen beoordeelen en uitspreken kan.

Als Eliab durft hij zeggen: wat gij aangeeft, is de ware reden niet; »ik ken de vermetelheid uws harten wel." En wat hij meent te zijn en te kunnen verlangt hij natuurlijk — want dat gaat zoo bij die menschen — ook van de Leeraren. Hij schrijft: »een goede predikant krijgen (krijgt) geestelijk licht en een geestelijk oog, zoodat die (hij) de belijders somtijds van heel nabij mag bezien".

Gij gevoelt wel met mij, Lezer, dat dit op het beoordeelen van het hart aangaat.

't Is dan ook geen wonder dat mannen als DE KAM veel verder durven gaan dan ik en een ander. Verder ja — op bladzij 4 toch spreekt hij de door en door onbijbelsche stelling uit, dat »wij door den doop onzer ouders en door Jezus kerk aan God opgedragen en ingelijfd worden." *God ingelijfd* door den doop onzer ouders, wat dunkt u, is het niet erger dan Roomsch! Hier is mijn opponent verder in de verbondsleer dan ik ooit hoop te komen.

Maar moest zoo een man niet voor zijn kerkeraad komen, teneinde te bewijzen of te herroepen wat ten aanhoore van zoovelen is gezegd?

Hoe dit zij — elk weldenkend mensch zal het mij toestemmen dat zoodanig schrijver niet te wederleggen is.

Het tweede vlugschrift, dat van den heer KREULEN kan ik zonder spreken voorbijgaan, dewijl het in hoofdzaak van dezelfde beginselen uitgaat als het mijne.

Men beklagt zich de tien centen niet die men er voor uitgeeft.

Het woord van den heer KLEINENDORST wensch ik meer nauwkeurig onder de oogen te zien, en het te toetsen aan den eisch der broedertrouw, aan de leer der Vaderen en aan het Woord des Heeren.

Als ik het woord van Ds. KLEINENDORST toets aan den eisch der broedertrouw dan is er in zijn schrijven nog al een en ander dat mijns inziens, met dien eisch ten eenenmale in strijd is.

Gaarne geef ik dat een en ander den schrijver ter overdenking, het publiek ter beoordeeling.

We lezen op het titelblad: »Doop, Belijdenis, Avondmaal en Tucht, of eene andere zienswijze daarover als Ds. A. LITTOUW.» Doch de schrijver verzuimt aan te wijzen waar, op welke punten zijne zienswijze eene andere is dan de mijne, en geeft dientengevolge, daar hij veel veroordeelt wat door mij *niet* gesteld is of geloofd wordt, aan minder ingewijden, aan hen, die alleen zijne brochure lazen, noodwendig een valschen indruk; hij geeft eene gedachte, aangaande hetgeen door mij geloofd wordt en geschreven is, die geheel bezijden de waarheid is.

En dat immers is niet broederlijk. Wij behooren, dunkt mij, er altoos voor te waken dat we geen oorzaak geven dat iemand, dat bijnaam onze ambtsbroeders noodeloos verketterd worden.

En dat heeft, beweer ik, de schrijver niet gedaan.

Na over den doop nog al wat gezegd te hebben, waar omtrent onze »zienswijze'' *niet* verschilt, zegt hij blz. 7, »velen staan het gevoelen voor, dat al de leden, die op belijdenis des geloofs zijn aangenomen, ook voor ware begenadigden moeten gehouden worden zonder dat het gecorloofd zij daaraan te twijfelen''. En daarop gaat de schrijver met de Schrift en onze symbolen in de hand dit gevoelen in het breede bestrijden. Doch, wijl hij gezegd heeft dat zijne zienswijze tegenover de mijne zal worden geplaatst, en het publiek toch niet denken mag dat Ds. K. tegen windmolens ten strijde trekt, zoo moeten oningewijden wel vragen of dat dan toch waarlijk mijn gevoelen is. En dat ook door mij dat gevoelen opzettelijk bestreden is, weet Ds. K., die mijn schrijven las, zeer goed.

Maar had, naar den eisch der broedertrouw, die wetenschap dan niet behooren uit te komen in zijn schrijven?

Op bladzij 10 begint de schrijver het erger te maken; daar toch haalt hij een door mij gebezigd woord aan, laat het, om er den aandacht op te vestigen, als ik, cursief drukken, en koppelt er dan woorden en gedachten aan vast die volstrekt de mijne niet zijn. Ik heb gezegd (zie pag. 53) dat de Apostel Petrus aan nog onbekeerde Joden zegt, dat hun en hunnen kinderen de belofte toekomt.

Mijn opponent nu laat het voorkomen als of ik geleeraard had dat Petrus onbekeerde Joden opwekt om zich alszoodanig te laten doopen.

Daarenboven is in het verband, waarin door mij die woorden gebezigd zijn, hoegenaamd geen sprake van den doop, maar wel van het al of niet afleggen van belijdenis door de gedoopten. En dat maakt bij mij nog wel eenig onderscheid. Dat Ds. K. dit, hoewel niet ronduit zegt, maar toch zoo laat voorkomen, is, dunkt mij, niet edel, is in flagranten strijd met de aan elkaâr verschuldigde ridderlijkheid bij het tournooi.

Ook op blz. 10 van onder en 11 van boven behandelt mijn broeder mij niet naar eisch en plicht. Dáar doet de schrijver uitkomen, dat *hij* niet gelooft, dat naar »zijne zienswijze'' de kinderen die de teekenen ontvangen

daarom nog geen deelgenooten zijn van de beloofde goederen; en daar nu zijne zienswijze volgens het titelblad eene andere is dan de mijne, zoo geeft hij onwillekeurig, ten minste aan *zijne* lezers, weer eene gedachte over mij, die in volkomen tegenspraak is, met hetgeen hij uit mijn schrijven weet, althans weten kan.

En wat verder op laatstgenoemde en de daaropvolgende bladzijde staat, laat evenzeer te wenschen over.

Immers als men in eene teedere zaak, eene zaak als de onderhavige tegen een broeder de pen opneemt dan behoort men zich in de eerste plaats den eisch te stellen om hem recht te laten wedervaren, m. a. w., om duidelijk te doen uitkomen wat hij al en wat hij niet beweert.

Wij mogen geen oorzaak zijn dat een broeder in strijd met de waarheid beoordeeld en veroordeeld wordt.

En naar mijn bescheiden oordeel is mijn opponent daarvan niet vrij te pleiten.

Bij vernieuwing haalt hij door mij geschreven woorden aan, de woorden: »dat de kinderen der gemeente deelen in het onschatbare voorrecht dat zij in het verbond zijn geboren (Gen 17, Hand. 2 : 39, 1 Cor. 7 : 14) dat zij, gelijk onze Catechismus het uitdrukt, alzoo wel als de volwassenen in het verbond Gods en zijne gemeente begrepen zijn.” En na dan, in strijd met hetgeen althans door mij in mijn schrijven beleden is, den indruk te hebben gegeven, dat daarmede de leer dat onze kinderen in zonde geboren worden, wel eens gevaar zou kunnen loopen, lezen we: »Ook is er eene zienswijze, dat de kinderen door den doop 1) *eene heiligheid deelachtig worden*, gelijk aan die, waarom de Apostel de geloovigen *heilige broeders* noemt.

Dat deze kinderen, al vertoonen zij in het opwassen niet de minste godzaligheid, echter als bondgenooten behandeld en hun de plichten en rechten des verbonds moeten voorgehouden, maar zij niet *als geheel onbenadigd* behandeld mogen worden.”

1) Ik cursifeer.

Wiens zienswijze de schrijver hier aangegeven heeft, zegt hij niet met zoo vele woorden. Wel vinden we aan het eind van den zin twee aanhalingsteekens; daarenboven gebruikt hij behalve in de afgeschrevene, ook in de volgende zinnen, die ter bestrijding van het door mij afgeschrevene dienen — het woord »zienswijze”, en immers mijne zienswijze bestrijdt de schrijver; nemen we daarbij in aanmerking dat hij blz. 10, waar hij mij letterlijk aanhaalt toch dat onbepaalde: »er zijn er die zeggen” gebruikt, dan, niet waar? dán, als dit alles sâam genomen wordt, moet een ieder door zijn schrijven tot de gedachte komen, dat dit mijne zienswijze is.

Zij, die mijne brochure gelezen hebben, weten echter dat ik zulks noch geschreven, noch beweerd heb.

Met zóo te schrijven als Ds. KLEINENDORST brengt men, al is het zijns ondanks, den broeder in verdenking. En ach, we zijn er nóg niet; op nog meerdere bladzijden is de eisch der broedertrouw geschonden.

Op blz. 13 onder en 14 boven wordt eene door mij uitgesprokene gedachte, bijname een door mij gebezigd woord afgeschreven en zonder eenige aanwijzing, zoo maar klakkeloos weg aan eene geheel andere gedachte aan eene zeer grove onwaarheid vastgemaakt, en daarna bestreden, daarna »onze zienswijze”, nam. die van Ds. K., daartegenover geplaatst.

Hij schrijft: »Maar hoe moeten de kinderen in dat onderwijzen nu beschouwd en behandeld worden? Als kinderen die in het verbond *geboren* zijn en de weldaden in het verbond beloofd, deelachtig zijn? Volgens onze zienswijze niet” enz.

Tengevolge van mijne bewering dat de kinderen der gemeente in het Verbond geboren zijn, laat broeder K. mij zeggen, dat zij »de weldaden in het verbond deelachtig zijn.” Zijne zienswijze dus verschilt hier zoo hemelsbreed van de mijne door mij doodeenvoudig door consequenzmacherei te laten zeggen wat ik niet gezegd heb, ja, wat op meer dan eene bladzijde weersproken is.

Het Duitsche spreekwoord zegt: »Jeder Consequenz führt

zum Teufel." Op deze wijze heeft men van Jezus een sociaal-democraat en van CALVIJN een groot inkquisiteur gemaakt.

Ik wensch hierna aan te toonen dat onze Vaders dezelfde gedachte uitgesproken, het eigen woord gebezigd hebben, en dan zal blijken dat mijn opponent tegen mannen als CALVIJN, BRAKEL enz. enz. op dezelfde wijze gaan schrijven, hen hetzelfde aanwrijven kan, en daarenboven de goëgemeente zoo wat half en half kan gaan dietsmaken, dat de leer, dat onze kinderen in zonde ontvangen en geboren worden door de genoemde mannen zoo niet geloochend dan toch in gevaar gebracht wordt.

Wel is waar, dat het tegendeel door die Vaders op vele plaatsen geleeraard is, maar ook door mij is duidelijk genoeg in het licht gesteld dat in het verbond geboren, volstrekt niet zeggen wil, wat Ds. K. er van maakt, nam. dat zij de weldaden in het verbond beloofd, deelachtig zijn. Van en tot die in het verbond geborenen zeg ik op blz. 55 »dat zij uit hunne moeielijkheid geraken door voor 's Heeren aangezicht neder te vallen en niet op te staan voor hun hart is wedergeboren." Dat is dus geheel het tegendeel van hetgeen onze K. uit mijn schrijven belieft af te leiden.

Wel niet zóó stout maar toch laat de schrijver mij blz. 21 en 22 weer niet het recht wedervaren, waarop ik mijns inziens aanspraak maken mag. Nadat hij gezegd heeft hōe wij avondmaal moeten houden, is het: »Het behoort tot de getrouwheid van een Leeraar bijzonder op de zelfbeproeving aan te dringen en duidelijk aan te toonen voor wie het avondmaal des Heeren is ingesteld, zoodat geen andere het avondmaal mogen gebruiken, dan zij, welke deze drie stukken bij zich bevinden. Hiermede vergrijpen zich de Leeraars niet aan de rechten Gods."

Deze laatste volzin bevat weder, hoezeer zonder aanhalingsteekens of andere aanwijzing eene door mij uitgesprokene gedachte.

Jammer dat zij ook al misplaatst en aan het door mij gewilde en *niet* bestredene vastgemaakt wordt. Zoo als K. ze te lezen geeft, is het als of ik gezegd heb, dat

Leeraars, die op de zelfbeproeving aandringen zich vergrijpen aan de rechten Gods.

En metterdaad daar ben ik zoover van daan als broeder KLEINENDORST denken durft. Een Bijbelsch-trouwe voorberedingspredikatie acht ik zeer gewenscht, en houd haar, naar de mate der gaven mij door God geschonken.

Onder meer schreef ik dan ook: »Waar Paulus de gemeente als eene »heilige” aanspreekt, waar hij allen »broeders” noemt, en allen zonder uitzondering aanmaant om 's Heeren dood te verkondigen, daar zegt hij ook dat zij zich *onderzoeken* moeten of zij wel in het geloof zijn, of Jezus Christus wel in hen is.”

Nu begrijpt toch ieder, waar ik beweer dat Paulus tot die »zelfbeproeving” aanmaant, dat ik daar wel niet beweren kan, dat zij die daarop aandringen zich vergrijpen aan de rechten Gods.

Zie, dit heb ik gezegd en zeg ik nog, dat wij aan het avondmaal noodigen en het avondmaal bedienen moeten op grond van het waarneembare, op grond van belijdenis en leven en dat we »als we op het gebied des innerlijken levens overstappen, als we aan het avondmaal noodigen en het avondmaal bedienen willen op *innerlijke* gronden verder gaan dan we kunnen en mogen, dat we ons dan, bewust of onbewust, vergrijpen aan de rechten Gods en ons plaatsen op het standpunt van God.”

Doch we zijn, helaas! nog niet aan het eind; voor een paar onnauwkeurigheden moet ik nog uwe aandacht vragen. 't Is op blz. 24 dat we lezen: »In de brochure, die onlangs verschenen is, zegt de schrijver van zijne zienswijze aangaande de avondmaalsbediening. »De Heilige schrift zegt: al wat uit het geloof niet is, is zonde” enz. (zie zijne brochure pag. 24 en de mijne pag. 53.) Maar 't is niet waar, dat door mij »aangaande de avondmaalsbediening” gezegd is, wat Ds. K. zegt en aanhaalt; waar ik over het avondmaal schrijf, staat dat nergens. Het staat daar, waar door mij over het al of niet afleggen van geloofsbelijdenis gesproken wordt.

En elk, die met onze toestanden zoo wat op de hoogte

is, zal mij toestemmen dat de door mij gebezigde en door K. aangehaalde woorden zoo ze »aangaande het avondmaal gezegd worden, veel schriller in de ooren klinken dan, wanneer ze, zooals geschied is, aangaande het al of niet doen van belijdenis, aan het adres van het Noorden, ter nêer geschreven zijn.

Dat aangaande het Avondmaal, òf aangaande het doen van belijdenis nog niet hetzelfde is, hoop ik later te bespreken.

Thans is slechts mijne taak te doen uitkomen dat zoo te citeeren in strijd is met den eisch, dat we eerlijk weergeven moeten wat door onzen tegenstander gezegd is:

Op blz. 27 begaat de schrijver dezelfde onnauwkeurigheid. Neen, onze Vaders, zegt hij, hebben niet gesproken van eene verstandelijke overreding van de waarheid en van den drang van een godsdienstig geweten, en dat zij, die zulks hadden beter deden er aan te gaan (nl. aan het avondmaal) dan er af te blijven?

Nog eens. In elk geval staat dit, hoezeer de schrijver het zegt, in betrekking tot het avondmaal *niet* geschreven in mijne brochure. In zake het doen van belijdenis heb ik gezegd: »dat wij het *oprecht geloovig* afleggen van belijdenis aan den Heere en aan ons zelve verplicht zijn”; dat »de Heilige Schrift zegt: al wat uit het geloof niet is, is zonde. Dat het zoo moet wezen, dat het zoo het beste, het meest Gode welgevallig is, stemmen we dus direct, stemmen we van harte toe. Doch wanneer het nu tengevolge onzer onbekeerlijkheid zoo nog niet is, dat het dan beter, meer gewenscht, minder zondig zou wezen om het maar geheel na te laten, dat het beter is gelaten dan het uit verstandelijke overreding der waarheid en tengevolge van den drang van het godsdienstig geweten te doen dat, dat spreken we luide tegen.” Zie, zoo als het door mij gezegd is, treedt het, dunkt mij, wel wat in een ander licht.

Had nu evenwel Ds. K. wat hij mij zeggen laat nog bij wijze van gevolgtrekking, uit mijn schrijven afgeleid en dan meêgedeeld, het ware tot daartoe; doch zoo maar

te zeggen dat heeft hij aangaande het avondmaal gezegd, terwijl hij zelf wel weet dat er geen woord van aan is, dat is toch al te bar.

Dit, dunkt mij, is bij het eerste doorbladeren van broeder KLEINENDORST'S schrijven duidelijk aan het licht gekomen dat aan den eisch der broedertrouw niet is voldaan.

En dit in het licht te stellen was ik aan de kerk, aan mijne gemeente, aan mij zelve en aan den schrijver verplicht. En hoezeer het mij gesmart en verdriet aangedaan heeft, toch wil ik het gaarne overzien en zijn broeder zijn.

Met zijne »zienswijze'' evenwel kan ik mij in nog al eenige opzichten, *niet* vereenigen. Er is dus geen denken aan, om na zijn schrijven, de mijne aan de zijne ten offer te brengen.

Hoe zou dat kunnen daar de schrijver het bundelke bewijzen dat ik gegaderd had en gegeven heb niet met den vinger aangeroerd, laat staan ontzenuwd heeft.

Teneinde mijne »zienswijze'' nogmaals te verduidelijken en met nog meerdere bewijzen te staven; om haar, als naar de leer der Vaderen en der H. Schrift, nog breeder in het licht te stellen; en, om die van mijn opponent hier en daar te bestrijden, heb ik nogmaals de pen opgenomen.

Naar ik mij vlei, zal dit eene en andere bereikt worden door de ontwikkeling en bevestiging der volgende stellingen:

1. *Sinds den zondenval is er in betrekking tot de kerk slechts van één verbond, namelijk, dat der genade, sprake.*
2. *Dat verbond is voor- en in alle tijden één in wezen en slechts verschillend in bediening.*
3. *Tot dat verbond behooren twee kringen van menschen, een engere en een wijdere kring, m. a. w. de onzichtbare en de zichtbare kerk.*
4. *De Sacramenten zijn als teekenen en zegelen van het verbond aan den wijderen kring gegeven, moeten er*

duś aan bediend en ook door onderhouden worden.

5. *De ouders en de kerk moeten reeds dankbaar, maar mogen niet voldaan zijn, wanneer de kinderen der gemeente eene conscientieuze, schriftuurlijke geloofsbelijdenis afleggen. Alzoo, omdat zij nog niet tot de onzichtbare kerk behooren, mag niemand hen tot onthouding er van aanmanen.*

Wanneer het mij gelukt om aan de hand van 's Heeren Woord, de leer der Vaderen en door gezonde rede-
neering mijn tegenstander in het nauw te brengen, bestaat — achtnemend op hetgeen hij schrijven dorst in zijne brochure, alsmede op de taaiheid, die hij tegenover de klaarste bewijzen in de Bazuin aan den dag legde — bestaat, ik zeg niet de gedachte, maar wel, de mogelijkheid, dat hij met de bewering voor den dag komt, dat de kerk van oude en nieuwe bedeeing ook meer dan één verbond van den Heere heeft ontvangen.

Om dien pas nu af te snijden, en de zaak in quaestie, in dat geval, in korter tijdstip, zoo mogelijk in eens af te doen; maar voornamelijk, om door vollediger overzicht onder den zegen Gods de minder ingewijden een duidelijker begrip van deze hoogstbelangrijke waarheden te geven, schreef ik ook de eerste stelling nêer.

Ingewijden weten met mij dat niet alle leden der gemeente ten deze even helder denken; zeer velen schemert het in betrekking tot de waarheid in deze stelling uitgesproken.

Tenminste mij was dat punt niet altijd even klaar. Vaak heb ik mij zelve gevraagd of het Verbond met Abraham en het Verbond met Mozes een en hetzelfde was; maar vooral, of het niet een ander was dan dat, wat God na den val aan Adam en Eva, en ook weer na Christus aan de Kerk des Nieuwen Verbonds heeft geopenbaard en gegeven. Nadere overweging en nader onderzoek echter doen inzien dat er sinds den zondenvall uit den aard der zaak slechts van één heilsweg sprake, dat *de Kerk* als zóódanig slechts met één verbond begiftigd is.

(Het verbond met Noach ging niet slechts de Kerk, maar ook de wereld aan; deze was er mede inbegrepen.)

Door de zonde van Adam werd het geheele menschengeslacht voor God verdoemelijk, en kwam het dies onder vloek en dood.

En alleen door *genade*, door de genade Gods in Zijnen Zoon Jezus Christus was, gelijk van achteren bleek, de redding, de behoudenis nog alleen mogelijk.

Die genade nu, de genade des Verbonds, of van dezen nieuwen heilsweg openbaarde, beloofde, bood de Heere aan in- en zou Hij deelachtig maken naar de heerlijke woorden: »Ik zal vijandschap zetten tusschen U en deze vrouw, tusschen uw zaad en haar zaad, datzelve zal u den kop vermorzelen en gij zult het de verzenen vermorzelen." In beginsel, niet-ontwikkeld, gaf de Heere God het genadeverbond reeds in deze woorden. Jezus Christus toch de Borg van het nieuwe en betere *Verbond* wordt hier beloofd; en in en door Hem wordt in plaats van vriendschap vijandschap geprèdikt niet alleen, maar toegezegd: »Ze zal," natuurlijk uit loutere genade, »gèzet worden" door den Vader.

En het offer dat Hij slachtte en instelde — dat *Hij* slachtte en instelde, want het spreekt van zelf dat *zij* niet op de gedachte konden komen dat een beest te dooden en te offeren Gode aangenaam kon zijn — was, ja onder meer, ook een teeken en zegel der gedane belofte, als een teeken en zegel van het beloofde heilgoed.

Tot op Abraham sloot de Heere niemand uit.

Doch, hoezeer *Hij* niemand uitsloot, waren er toch velen, die zich zelve aan dit verbond, aan dezen heilsweg door ongeloof en wereldzin onttrokken.

Degenen daarentegen die het beleden en inwilligden; die, m. a. w., langs dezen heilsweg wilden zalig worden, voegden zich bij elkander, en werden alzoo de ééne Kerk; de belijdende, de zichtbare Kerk van Jezus Christus.

Men riep als bewijs daarvan *gemeenschappelijk* Zijn heerlijken Naam, »den Naam des Heeren" aan.

En in dát aanroepen werd het uitgesproken, dat die

Naam alléén hun verlossen en zaligen kon. Zij spraken dus uit wat ook Petrus uitsprak na zoo vele eeuwen. (Hand. 4:12)

Ook kregen zij, die dezen Naam aanriepen, toen reeds, toen zoowel als na Abraham, Mozes en Christus, den hoogsten eere naam: den naam, van »*Kinderen Gods*». (Gen. 6:2)

Doch ook toen bleek, zoowel als later en als nu, dat zij, die kinderen heeten het niet allen waren.

We lezen, dat »*Gods zonen de dochteren der menschen annzagen*». En we weten, dat dit de oorzaak is geworden van hun afval; van het verbreken des Verbonds dat toen »in offerhande» wel »gesloten» was; oorzaak van het vergeten van den Naam, dien zij aangeropen hadden; van het verlaten der zichtbare kerk, wier leden zij eenmaal waren.

Dermate vergaten en tergden zij dien hoogheiligen Naam, dat de Heere allen deed omkomen behalve Noach en de zijnen.

De wereld verging. De kerk, het Verbond Gods echter bleef bewaard.

En bij vernieuwing, als wilde Hij het nogmaals beproeven, sloot *Hij* niemand buiten.

Hij ging voort om het beeld van Hem, in Wien het Verbond alleen mogelijk, in Wien de belofte, het heilgoed des Verbonds verzekerd is, ten voete uit af te malen.

Maar, zoowel het uitverkoren geslacht van Sem, als dat van Jafeth en den weldra goddeloozen Cham, wenden alweder, als de Kerk vóór den Zondvloed, het oog van deze hoogheerlijke en onuitsprekelijk belangrijke teekening af.

En daar de Heere God het Christus' beeld niet penseelde ten behoeve van zichzelf, maar wel voor hèn, opdat zij nam. het zien, het aan de nageslachten overleveren en deze het met den geborene vergelijken en de volkomene overeenstemming erkennen zouden, zoo hield Hij op, om het voor allen, om het ten aanschouwe van een iegelijk, uit wiens geslacht dan ook, af te malen.

Aan het goeddunken huns harten, aan hunne eigene, goddelooze wegen gaf Hij hen over, terwijl Hij Terahs'

zoon alleen verloor. Hem verloor Hij, teneinde in zijn geslacht in kleiner en weldra meer afgesloten kring, het Verbond te bewaren, den heilsweg te ontwikkelen, het Beeld te voltooien.

Hetzelfde verbond bleef voortbestaan; maar het werd klaarder ontdekt; ook moesten er meer openlijke en plechtige verklaringen aangaande dit verbond worden afgelegd.

En we weten — Abraham boog zich, viel op zijn aangezicht, en sloot het verbond met offerhanden.

En daar God Abraham en *zijn zaad* aannam, zoo werden allen, als kinderen des verbonds, besneden; en daarom ook aanvaardde Abraham namens allen, zoowel de eischen als de beloften des Verbonds.

En zòo was Jezus Christus, de Middelaar des verbonds, gisteren en heden — dezelfde in der eeuwigheid, zegt CALVIJN. 1) En iets verder is het:

»Beiden, de gelukzalige Maagd en Zacharias zeggen, dat de zaligheid, die in Christus geopenbaard is, *een volbrenging is van de belofte, die de Heere in voortijden Abraham en de partriarchen gegeven heeft.*»

Ook zegt hij in het eigen capittel: »uit hetgeen wij voorheen gezegd hebben, kan nu blijken, *dat alle menschen, die God sedert het begin der wereld tot zijn volk heeft aangenomen door een gelijke wet en door denzelfden band der leer die onder ons nu plaats heeft, aan zich verbonden, 2) of met Hem in verbondsbetrekking, zijn geweest.*»

DR. V. D. BERG zegt: »Een der belangrijkste plaatsen voor de kennis der verschillende stadiën, die het verbond doorliep, is voorzeker (Instit. II : 10, 20) waar CALVIJN schrijft: »want de Heere heeft in de bedeeeling van het verbond zijner barmhartigheid dit beleid en deze orde gehouden, dat Hij, hoe nader men, bij voortgang van tijd, tot de volkomene uitvoering er van kwam, het verbond met des te grooteren aanwas der openbaring als bij den dag ophelderde.

1) Institutie. 2e boek, cap. 10.

2) Vertaling van DR. V. D. BERG, zie pag. 21 „CALVIJN over het genade verbond.

Daarom zijn er bij den aanvang, toen de eerste belofte van zaligheid aan Adam geschonken was dienaangaande slechts kleine vonkjes verschenen" enz.

»Hier wordt, zegt DR. V. D. B., al een overzicht geschonken van den geheelen weg, dien het Verbond der genade doorliep. En we leeren tevens daaruit dat ook hij CALVIJN *de lijn reeds aanvangt bij Adam*, al is het vaste punt van uitgang eerst Abraham."

1) Ook BRAKEL laat zich in denzelfden geest hooren. Na betoogd te hebben dat men in de dagen des Ouden Testaments hetzelfde Verbond had als wij thans hebben, zegt ook hij: »*dat vóór Abrahams roeping de kerk bestond uit allerlei natiën zonder onderscheid, maar toen God het verbond met Abraham oprichtte, scheidde Hij alle natiën van hem af.*» En HELLEBROEK antwoordt op de vraag: wanneer is het genade-verbond opgericht? »*Terstond na den val.*»

En het is weer CALVIJN, die in het breede *aan de hand der H. Schrift* ons aantoot, dat het hetzelfde verbond was, hetwelk voorts met Izaäk en Jacob besproken; maar vooral met de Israëlieten onder de hand van Mozes vernieuwd wordt.

De Heere verlevendigde, ontwikkelde en bevestigde slechts *het oude verbond*.

Ook gaf Hij den Israëlieten, ten einde hun een afzonderlijk volk te doen blijven en Zijn werk — het daargestellen van het Christusbeeld — te voltooiën, en om meer andere redenen, vele en lastige wetten. Doch weldra gaf Hij hun ook het land Kanaän tot een onderpand der beloofde erfenis in den hemel.

»Mozes," zegt CALVIJN, 2) »is niet gesteld tot zulk een wetgever, die de zegening, den huize Abrahams beloofd, zou te niet doen: *hij ververscht den joden de gedachtenis van het genadeverbond, hetwelk met hunne vaderen gemaakt was en waarvan zij erfgenamen waren; hij was gezonden om als Abraham het verbond te vernieuwen.*»

Ook in zijne aantekeningen op Rom. 9 : 4 is het: »*de*

1) Redelijke godsdienst 2e deel, pag. 118 en 119.

2) Institutie.

Wet is niet anders dan de vernieuwing van dat Verbond."

Bij Exodus 6 : 2 wordt door hem opgemerkt, »*dat de eer en majesteit van Gods naam nog heerlijker schitteren in der Israëlieten verlossing dan in het begin van het Verbond."*

En gelijk overal, zoo wordt ook nu weder de geschiedenis van het Bondsvolk als die der Kerk beschouwd.

Ten overvloede vestig ik ook daarop nog de aandacht, dat zij als vóór en na Abraham weêr kinderen Gods heeten; alsmede dat de groote belofte van het genadeverbond weer wordt herhaald.

»Ik ben de Heere uw God" dat zijn 's Heeren éerste woorden tot het volk. En daar het: »*uw God*" in het enkelvoud staat, kan het wel niet collectief genomen, maar moet het, als tot elk en een iegelijk gesproken, worden opgevat. Hij wàs dat, wíjl Hij met hen reeds in het verbond stond.

Om te zien dat er van geen ànder verbond sprake is, lette men vooral op de (gelijk ook CALVIJN aanmerkt) veelzeggende Schriftuurplaats Deut. 29 : 10—13: »Gij staat heden allen voor het aangezicht des Heeren uws Gods . . . opdat Hij u heden zichzelf tot een volk bevestige, en Hij u tot een God zij, gelijk als Hij u gesproken heeft: en gelijk *als Hij uwen Vaderen Abraham, Izaäk en Jacob* gezworen heeft."

Gaan we nu een schrede verder; gaan we van Mozes tot David dan zien we àlweder den eenen en zelfden heilsweg, het eene en zelfde verbond; doch klaarder in het licht gesteld, nader ontvouwd, maar ook bij vernieuwing bekrachtigd.

CALVIJN verzuimt niet op te merken, zegt terecht Dr. v. d. B., »dat naarmate de geschiedenis van het genadeverbond dichter tot Christus nadert — *na schemering tijdens Abraham, en het morgenrood onder de wet, sedert David de eerste lichtstralen zichtbaar worden, die de zon der gerechtigheid voorspellen."*

»Het is niet te betwijfelen," zegt CALVIJN bij 1 Kon. XI : 12, »dat het Verbond hetweik God gemaakt had, in David en zijne opvolgers bestendig moest blijven."

Ook hebben de Koningen en profeten nà David, wan-

neer onder hen het Verbond vernieuwd werd niet van een ander verbond gesproken.

In zijn praefatio voor Jesaja zegt CALVIJN aangaande de profeten: »dat zij veel duidelijker zijn en het volk veel meer in het Verbond bevestigen. Altijd roepen zij de vromen daaraan terug, als zij hen willen troosten en Christus komt aankondigen, die èn het fundament des Verbonds was èn de band der wederzijdsche verbinding tusschen God en Zijn volk.»

We zien dus dat de Heere aan de Kerk door al de eeuwen heen slechts één verbond, het Verbond der genade heeft gegeven.

Van Gods zijde is het onverbreekbaar, wijl de grond er van in Zijne eeuwige, vrije liefde ligt; maar de menschen kunnen het verbreken en alzoo er uit geraken.

En nu is het wel gebeurd, dat Abrahams' nakomelingen zóó afweken van den Heere, dat het verbond hunnerzijds verbroken lag; en zie, dan sprak de Heere wel van »een verbond oprichten" of van han »in het verbond aan te nemen," doch dat was dan slechts om hun te laten gevoelen, dat zij het verbroken hadden, en er, om zoo te zeggen, buiten stonden; maar het was niettemin het eigen verbond, waarin ze dan krachtens Gods groote goedheid en om der vaderen wil, weer werden opgenomen.

CALVIJN zegt:

» Waar een der beide partijen van de bepalingen des verbonds afwijkt, bestaat dit niet meer (Ezech. 16 : 59.) Wie de wet geheel of gedeeltelijk hadden overtreden, waren der vervloeking waardig. (Lev. 26 : 14.) Greep dit nu plaats, dan trachtte God, door aankondiging der straf, het volk in zijne dwaasheid te breidelen, of anders door de straf eindelijk tot bekeering te brengen. Dan volgde er tevens, dat God het verbond door zijn volk verbroken; 1) maar zijnerzijds onverbreekbaar, 2) herdacht of deed herdenken." 3) Zie, dat was hun dan dewijl het hunnerzijds verbroken lag, als een nieuw verbond.»

Het eene, aloude verbond was, tengevolge dier wederopname, dus als een nieuw verbond.

1) Jer. 31 : 32, Ezech. 16 : 7, Zach. 11 : 12. 2) Jes. 45 : 25 en Rom. 3 : 3. 3) Ps. 89 : 35; 106 : 45, Dr. v. d. B. pag. 46.

En om nu nog met een enkel woord over de Nieuw-Testamentische bedeeling te spreken, beginnen we met slechts te herinneren dat Jezus Christus van dat verbond de Middelaar was; dat Hij het kwam vastmaken, vervullen en in het helderste daglicht plaatsen; maar ook bij vernieuwing in wijderen kring verkondigen, bedienen en verzegelen.

De Apostel Petrus vooral trachtte den joden duidelijk te maken, dat zij onder de nieuwe en mildere bedeeling op dezelfde wijze, langs denzelfden weg, door het zelfde verbond zalig werden als hunne Vaders. Hand. 15 : 11.

Zij waren onder deze bedeeling alsnog kinderen des Verbonds (Hand. 3 : 25) en alzoo deelgenooten der belofte (Hand. 2 : 39). Doch of zij dit blijven zouden, moest weldra beslist worden. In Christus Jezus toch was het offer des Verbonds gebracht, en bleven zij nu bij verwerping van dit offer, aan de schaduwachtige offers vasthouden dan moesten ze uit den aard der zaak, buiten het Verbond geraken, wijl ze den Middelaar en de nieuwe en mildere bedeeling van het Verbond niet aanvaardden.

Ook de Heiden-Apostel doet het zeer duidelijk uitkomen dat we geen ander, maar het zelfde Verbond hebben. Immers wij Christenen uit de Heidenen staan in hetzelfde Verbond, waaruit de Joden zijn gevallen. (Rom. XI.)

Wij Christenen uit *de Heidenen*. — Niet waar? toen het geheele Beeld voor de oogen afgemaakt, de tenvoete uit geteekende in Maria's Zoon en Heer in werkelijkheid verscheenen en gekomen was, was er geen reden meer om de scheidsmuren te laten staan; toen, toen moesten zij vallen.

Niet het Verbond, maar de orde en huishouding van het zelve, zegt CALVIJN, duurde tot de afkondiging des Evangelie's; toen echter, na het scheuren van den middelmuur, heeft God »*de Heidenen met de natuurlijke kinderen van Abraham gelijk gesteld.*» 1)

»Er moeten dan ook'', heet het bij Hand. 2 : 39, »deze drie graden of trappen worden opgemerkt: dat eerst aan de Joden, vervolgens aan hunne zonen de belofte gedaan is, en

1) DR. S. D. B. pag. 65 en 66.

dat zij, ten laatste, ook aan de Heidenen moet worden meêgedeeld. Vóór dat alzoo de middelmuur gebroken was, staken de Joden, niet door hunne verdiensten, maar door Gods weldaad, uit, omdat Gods genadeverbond *met hen het eerst* gesloten was."

Ook in zijn strijd tegen SERVET komt, wat ik in mijne eerste stelling nederschreef, ter sprake. Hij zegt: »*dat na het scheuren des middelmurs het Verbond des eeuwigen levens ons met de Joden gemeen was; en dat dit verbond thans door den doop verzegeld wordt.*»

En het is geen wonder, dat in zijne exegese van Rom XI de waarheid onzer stelling in het meest heldere licht treedt. Wij zijn, let daar wel op, in het zelfde Verbond overgegaan, waaruit de Israëlieten vielen.

En dat Verbond is door de profeten verkondigd; onder Jozua en Hiskia herdacht en vernieuwd; voor David »al zijn hoop en lust"; ten tijde van Mozes, toen de God des Verbonds, »met zijn naam *Heere* bekend werd," is het bevestigd; in Abraham tot één enkel geslacht beperkt; terwijl het aan Adam en Eva het eerst is geopenbaard. En, let ook hierop — dat het *zal* blijven den eenigen heilsweg; want als Israëls overblijfsel behouden worden zal, zal dit Verbond nog bestaan, immers daarin zullen zij weder worden ingelijfd, terwijl velen Heiden-christenen, vanwege hun ongeloof, er zullen uitvallen. (Rom. XI.)

Hier is het dus ook waar: »In 't verleden, ligt het heden; in het nu, wat worden zal."

Één, slechts één Verbond; maar verscheidene perioden van ontwikkeling; dat, niet waar, werd ons uit alles duidelijk.

Wanneer er dus gezegd wordt, dat de Heere »in die dagen een nieuw verbond zal oprichten", dan moet dit uit den aard der zaak naar de leer der H. Schrift en der Vaders, bedoelen, dat het geen muren van afscheiding en eene geheel andere wijze van bediening hebben zal.

Bij de ontwikkeling mijner tweede stelling, die, vooral in de laatste citaten, aanvankelijk in het licht trad, zal dit, vertrouwd ik, nog nader blijken.

Dat verbond is voor- en in alle tijden één in wezen en slechts onderscheiden in bediening, zóo luidt mijne tweede stelling.

Ik moet haar afzonderlijk bespreken, omdat de mogelijkheid bestaat dat mijn opponent de eerste toestemt, maar niet deze tweede beaamt.

In zijne brochure toch is (pag. 21 en 22) aanleiding gegeven om te denken dat hij onderscheid ziet, waar dat, m. i., niet bestaat, en daarom wil ik deze stelling, hoezeer zij door de ontwikkeling van- en de gegeven bewijzen vóór de eerste stelling schier duidelijk genoeg in het licht getreden is, opzettelijk bespreken.

Eén verbond slechts, zoo luidde het dusver. Onder weg, bij zijne ontwikkeling, wat het wezen betreft, niet gemetamorphoseerd, niet van gedaante veranderd, zoo heet het thans.

Bij een weinig nadenken zal mij ieder toestemmen dat ook van de waarheid dezer stelling zeer veel afhangt voor de zaak, voor de quaestie, die ons thans bezig houdt.

Als het mij gelukt duidelijk te maken dat het verbond één is in wezen en slechts verscheiden in ontwikkeling, in vorm en wijze van bediening, dan zal, dunkt mij, de bewijsvvoering des te beter gevoeld worden; dus te meer klemmen.

Met andere woorden, dan kunnen we uit het Oude- tot het Nieuwe-Testament gemakkelijker gevolgtrekkingen en besluiten maken.

Sommigen redeneeren er wel over als ware het onder het N. Testament meer gewichtig; en ook, alsof het deelgenootschap aan de verzegeling er van onder het O. Testament gemakkelijker kon verkregen worden; en in zeker opzicht, in ruimer kring mocht en moest plaats hebben: toen namelijk, buiten kĳf, aan alle leden der Kerk, en nu — slechts aan een zeker deel.

Ds. KLEINENDORST tenminste zegt op de zoo even aangehaalde pagina's, »dat ja het Pascha ook een sacrament des genadeverbonds was en dat geheel Israël het eten moest»; doch dat het avondmaal »door het Israël, dat besneden is naar den geest, moet gegeten worden.»

En dat behoort tot de getrouwheid van een leeraar om dat duidelijk aan te geven, zegt hij. Dus, om thans in plaats van aan de zichtbare, aan de onzichtbare Kerk het sacra-

ment te bedienen. En als ware er een verschil *in het wezen* van het Verbond, en van zijne teekenen en zegelen, onder de bedeeeling van toen en nu, maakt hij, — consequent echter aan het zoo even besprokene — door het tegenstellend voegwoord »maar” een sprong van de oude- tot de nieuwe bedeeeling, die naar mijn bescheiden oordeel, den Heere te na komt.

»Gaarne stemmen wij toe”, zegt de schrijver, »dat het Pascha een bondzegel was. Maar de Avondmaalsviering geschiedt niet zonder *waarachtige zelfbeproeving.*”

Ei zoo! was de Heere toen dan met een uitwendigen eeredienst tevreden; mocht het toen zonder een waarachtig en geloovig hart?

Maar daartegen waarschuwt Hij (heeft KLEINENDORST dat uit het oog verloren?) zoo menigmaal, zoo ernstig ook onder het Oude Verbond.

Bij al het *aanschouwelijk* onderwijs in die bedeeeling behoorde ook de uiterlijke wasschingen en reinigingen; en deze juist prèdikten hun de noodzakelijkheid *der waarachtige zelfbeproeving.*

Op bladz. 22 redeneert mijn opponent — zich nog eens gelijkblijvend — alsof al dat uiterlijke en aanschouwelijke van toen, slechts voor ons, voor degenen die onder de nieuwe bedeeeling leven, op het innerlijke en geestelijke wees.

Tenminste dat het toen zoo goed als nu met een waarachtig »besneden hart,” met een oprecht geloof in Jezus Christus moest geschieden, komt hoegenaamd niet uit. Niet opdat het naar *Gods wil* gehouden worde, maar als *voorwaarde van deelneming* aan het avondmaal eischt hij de aanwezigheid der »drie stukken” van het avondmaalsformulier. En zegt dan »*waar die zijn daar is de overstemming tusschen het Pascha en het avondmaal.*” En gaat tenbewijze aldus voort: »Moest het Paaschlam gegeten worden met ongezuurde brooden en bittere sausen, zoo wordt dan ook Christus als het tegenbeeldige Paaschlam geloovig met ongezuurde brooden van oprechtheid en bittere sausen van ware droefheid over de zonden gegeten, 1 Cor. 5 : 7, 8. Moest het

Paaschlam gegeten worden door de besnedenen of geheel Israël, zoo wordt dan ook Christus door het geloof zonder iets uit te zonderen aangenomen, en Hij wordt als de zielespijs gegeten door het Israël dat besneden is naar den geest. Moest het Paaschlam gegeten worden in de gestalte van reizigers, zoo wordt' enz.

Het is, niet waar? of toen het Sacrament goed gevierd werd, als er maar bittere sausen, ongezuurde brooden en vlugge lichamelijke gestalten waren.

Bij zoodanige beschouwing ja, loopt de stelling: toen aan de geheele, aan de zichtbare kerk, maar nu aan »de besnedenen naar den geest'', aan de onzichtbare dus, nog wel los.

Maar wie gevoelt niet, dat men noodwendig het wezen van het genadeverbond en deszelfs sacramenten onder *het O. Testament* ondermijnen moet om tot deze stelling te komen.

Op de stelling zelf kom ik terug; maar ga thans aantoonen dat Ds. K. met het oog op *het wezen* des verbonds en der Sacramenten; dat hij met het oog op hetgeen beteekent en verzegeld, op hetgeen bij- en na de deelneming aan de sacramenten geëischt werd niet het minste recht heeft tot dergelijk *uitzetten* en *inkrimpen*, tot dat *veruitwendigen* en *vergeestelijken*.

Eén in wezen toch, is het genadeverbond van Adam af tot den tijd toe dat de Israëlieten er uit genade weer in zullen opgenomen worden; dat is het door ál de eeuwen heen; doch de wijze waarop God de Heere het bedienen liet, was anders vóór en nà Abraham; anders vóór en nà Mozes; anders voornamelijk vóór en nà Christus.

Vóór Christus had de gemeente meer de aanschouwelijke voorstelling; God de Heere maalde haar alles als voor de oogen af; terwijl nu »het woord'' bijna geheel en alleen het door den Heere verordende middel is; slechts door de beide Sacramenten, doop en avondmaal, wordt de gemeente des nieuwen verbonds ook nog aanschouwelijk onderwezen, of om met den Catechismus te spreken, de beloften »des te beter te verstaan gegeven."

En dat eenig overgeblevene wil men der kerke Gods zooals ze hier optreedt, in haar geheel genomen, nog ont-rooven. Daar tegen nu komen velen, kom ik in verzet, wijl daarvoor geen reden is. Want bij de verscheidenheid der middelen is de eenheid in het wezen op alle punten bewaard gebleven.

We beginnen met hierover den vader der gereformeerde leer te hooren :

Hij laat zich (2e boek § 10 der Instit.) aldus uit :

„Opdat wij dan deze pestilentielle dwaling van de gemoederen der godcruchtigen afveren, en tegelijk alle zwaarigheden wegnemen, welke ontstaan, zoodra men van de verscheidenheid tusschen het Oude- en Nieuwe Testament hoort melden, zoo laat ons zien welke gelijkheid en ongelijkheid er is tusschen het Verbond dat de Heere vóór en na de komst van Christus gemaakt en opgericht heeft.

*En dit kan met één woord verklaard en afgedaan worden. Het Verbond met de vaderen gemaakt, is, wat aan gaat **het wezen en de zaak niet alleen niet** verscheiden van het Verbond met ons opgericht, maar het is gansch en gaar een en hetzelfde verbond. Het verschil is alleen in de manier van bediening”.*

En die het meer direct uit het woord des Heeren willen beredeneerd zien, kunnen bij CALVIJN terecht: in het breede toont hij uit de H. Schriften aan, dat de God des Verbonds, de Drieëenige; dat de belofte; dat de Midde-laar; dat het uitzicht van Adam af tot nu toe onveranderlijk gebleven is, en ook blijven zal.

En na dit betoog gaat hij dus voort: »Ja wat meer is, de Apostel maakt de Israëlieten gelijk met ons, niet alleen ten aanzien van het verbond, maar ook *vanwege dezelfde beteekenis der sacramenten.*” Na weder tal van schriftplaatsen te hebben bijgebracht, zegt hij in cap. XI van genoemd boek:

»Het O. Testament is niet besloten geweest binnen de palen van de dingen dezer aarde, maar het bevatte in zich de belofte van het geestelijke en eeuwige leven.”

En op de vraag: »zal er dan gansch geen onderscheid zijn tusschen O. en N. Verbond?” is zijn antwoord: »Ik neem aan te bewijzen dat dit onderscheid slechts bestaat in vier stukken.”

Laten wij hier vooral opmerkzaam zijn, en luisteren of,

naar CALVIJN, als punt van onderscheid, ook aangegeven wordt, wat Ds. K. wil, nam. dat toèn het Sacrament des verbonds aan geheel Israël, aan de geheele kerk dus, en nù alleen aan »de besnedenen naar den geest,” niet aan de geheele kerk alzoo, moet bediend worden. Of we nù tot vele niet-gecensureerde leden der gemeente zeggen moeten 1) »dat zij zich van de tafel moeten verwijderd houden.”

Hoort: »Het eerste onderscheid is, dat de Heere het hemelsche erfgoed — om hen des te beter in de hoop en verwachting te houden — onder aardsche zegeningen te aanschouwen en eenigszins te smaken gegeven heeft.”

»Dezelfde kerk was onder hen die onder ons is; maar ze was nog in haar kindsche jaren.”

Het tweede is daarin gelegen (zie § 4—6) dat men wat de bediening aangaat onder het O. Verbond nog slechts »het beeld in de plaats van de zaak, de schaduwen in de plaats van het lichaam had.”

Het derde (§ 7 en 8) bestaat daarin dat het eerste eene meer wettische, het tweede eene meer evangelische bediening heeft.

Het vierde vloeit uit het derde voort, zegt hij, (§ 9 en 10) en laat dan volgen: »de Schrift noemt het O. Verbond een Testament der dienstbaarheid, en het Nieuwe dat der vrijheid!”

Ook deze punten van onderscheid stelt hij uit vele plaatsen der H. Schrift in het licht.

En denk niet dat CALVIJN er niet over nagedacht heeft of er soms ook nog meerdere punten van onderscheid zijn.

»Over nog één slechts”, zegt hij, »wil ik niet twisten, ik stem toe, dat vóór Christus het Verbond tot slechts één volk is bepaald geweest.”

Ook verzuimt hij niet zijnen lezers te laten hooren, dat zijne beschouwing, aangaande de eenheid in wezen en verscheidenheid van de bediening des genadeverbonds, niet nieuw is.

1) Zie K.'s brochure pag. 23.

Hij neemt den grooten Augustinus ter zijde, want deze heeft gezegd: 1) » *Dat de sacramenten der Joden in teekenen onderscheiden waren van de onze; maar gelijk in de zaak, die beteekend werd; dat zij verscheiden waren wat aangaat de zichtbare gedaante, maar gelijk in de geestelijke kracht.*

De Vaders hebben denzelfden geestelijken drank gedronken, maar niet denzelfden lichamelijken drank. Zoo ziet dan dat de teekenen veranderd zijn, terwijl hetzelfde geloof is gebleven. Hun spijs en drank en onze spijs en drank zijn één in het sacrament, doch één ten aanzien van de beteekenis en niet van de gedaante.”

En hoewel ons verschil een dieperen grond heeft, en daarom dieper moest opgehaald worden, toch gaat het in de eerste plaats over de sacramenten, en het is om die reden dat ik na het schoone citaat van vader Augustinus inzake de wezenseenheid der sacramenten, op dit punt ook vader CALVIJN nòg even laat spreken:

’t Is in zijn 4e boek § 20 dat we lezen:

„De oude sacramenten zagen op hetzelfde wit en oogmerk daarop de onze nu ter tijd mikken. Dit onderscheid is er alleen dat de sacramenten des O. Test. den beloofden Christus, terwijl Hij verwacht werd, hebben afgebeeld, en dat de sacramenten des N. Test. getuigen dat Hij alreede geopenbaard is.”

En in § 23: *„De Apostel (Paulus) spreekt niet heerlijker van het eene als van het andere.*

Derhalve al wat ons hedendaags in de sacramenten wordt gegeven, ontvingen de Joden eertijds in hunne sacramenten, Christus, namelijk, met zijne geestelijke schatten.

Dezelfde kracht die de onze hebben vernamen zij ook in de hunne, ze waren ook hen zegelen der Goddelijke goedgunstigheid.”

Dus dat men ze toèn, zoowel als nù, in het geloof ontvangen en gebruiken moest, dat de waarachtige zelfbeproeving toen evenzeer eisch was van den Heere en van hun waarachtig belang, dat ook zij àlleen in dien weg deelgenooten van het beloofde heilgoed werden, is buiten kijf. Dat leert dan ook de H. Schrift ons van Abel af tot Maleachie toe; dat vergeet ook onze groote

1) Zie Instit. 4e boek § 26.

hervormer, in verschillende paragrafen van het genoemde 10e hoofdst., niet te doen uitkomen.

In betrekking tot het gebruik der sacramenten, zegt hij: »om de Corinthers schrik aan te jagen, laat Paulus hun gevoelen, dat zij niet bevrijd zullen zijn van de wrake Gods, die zij (nam. de Israëlieten) hebben moeten uitstaan.»

Hét: Eén in wezen en slechts verscheiden in de wijze van bediening, staat dus bij die mannen, als naar de leer der Schrift, gelijk een paal boven water.

Ds. KLEINENDORST zegt (pag. 21); »sommigen stellen het Avondmaal gelijk met het Pascha, als het tweede sacrament van de kerk des O. Test. en gaat dan zijne reserve maken.

»Sommigen stellen het als sacrament gelijk: ja, KLEINENDORST! dat doet, zooals we gehoord hebben, bijvoorbeeld, de groote Augustinus, alsmede de Vader der gereformeerde leer, de man, naar wien wij Calvinisten heeten, en ik had de eer, dat in navolging van hen te doen. Juist omdat het als sacrament gelijk is, was de overgang, de vervanging van het Pascha door het avondmaal, in den nacht der nachten, dan ook zoo zacht, zoo weinig merkbaar, dat slechts dit éene duidelijk gevoeld wordt, dat men gekomen is aan den avond van de oude- en aan den morgen van de nieuwe bedeeeling des genadeverbonds.

En dit in wezen onveranderlijke verbond der genade heeft twee kringen van genooten — een wijdere en engere kring, het omvat de zichtbare en de onzichtbare kerk; ziedaar mijne derde stelling. En dat ook deze stelling belangrijk is, en veel ophelderen kan, zal wel niemand ontkennen, die een weinig in de zaak, welke ons bezig houdt, is doorgedrongen.

Het niet inzien, het niet beamen van de waarheid dezer stelling is mede de grondreden van ons geschil. Voor Ds. KLEINENDORST heeft het verbond slechts één kring, de engere namelijk. En het is tengevolge hiervan dat hij niet aan de uitdrukking wil, dat onze kinderen in het verbond »geboren zijn,» en evenmin aan deze: »dat Petrus tot nog

ónbekeerde Joden zeide, dat hun en hunnen kinderen de belofte toekomt", het is ook daarom, dat hij het met God in verbond te staan zoo telkens en telkens vereenzelvigd met het onderwerpelijk bezit van de verbondszegeningen.

Door de waarheid mijner stelling niet in te zien, door háár niet te hebben opgevangen, loopt het ook voor ons denken niet los; en wordt men noodwendig zoo exclusief, verkrijgt men een geest van uitsluiting als zich op de evengenoemde punten in zijn schrijven openbaart; ja moet men, *consequent*, met Jean de Labadie afstooten den geheelen kring, dien hij uitsloot van de kerk en de sacramenten.

Ds. K. is daarmee al begonnen; wijl hij zich blijkbaar geen bondgenooten denken kan dan degenen die de verbondsgenade onderwerpelijk hebben ontvangen. Dientengevolge ontkent hij ook en *moet* hij ook ontkennen, dat de kinderen der christenen — gelijk door mij beweerd is — in het Verbond *geboren* worden.

Jammer, dat hij nog gelooven kon met deze zijne »andere *zienswijze op den grond van Gods woord te staan en vereenigd te zijn met de leer en praktijk onzer vadersen.*»

Hoezeer hij zich *hierin* vergist ga ik aantoonen.

Ik schreef in mijne brochure:

»De kinderen der gemeente deelen in het onschatbare voorrecht dat zij in het verbond zijn *geboren* (Gen. 17: Hand. 2 : 39; 1 Cor. 7 : 14) dat zij, gelijk onze Catechismus het uitdrukt, »zooewel als de volwassenen in het verbond van God en zijne gemeente begrepen zijn.»

En nu neem ik nogmaals de vrijheid vooraf te herinneren dat door mij zoover mogelijk verworpen wordt, wat br. K. er blz. 11 uit afleidt en blz. 13 aan vastknoopt.

Gewis worden onze kinderen in zonde ontvangen en geboren; en zijn zij, hoezeer in het verbond geboren, dáárom en daardóór de goederen van het verbond nog niet *onderwerpelijk* deelachtig. Door mij is gezegd, dat zij ja aan de in het verbond geboren belofde en verzegeld worden en, dat zij alleen in den weg des ootmoedigen gebeds en des geloofs in het *bezit* er van komen. En wijl

dit niet slechts in *mijn* schrijven uitkomt, maar de door-
gaande leer is ook van *hen*, die met mij gelooven, dat
onze kinderen in het verbond geboren worden, zoo mogen
we wel vragen: hoe komt Ds. K. er toe om die ge-
dachte en dat woord zóó te exploiteeren en uit te leggen
gelijk hij dat heeft gedaan.

Doch ja hoe hij daartoe komt, heb ik zoo even reeds
laten gevoelen.

Dat het door mij gebezigd is in de beteekenis waarin
het, mijns inziens, de catechismus gebruikt, blijkt daaruit
dat ik dezen onmiddellijk citeerde.

Ds. K. zegt in zijne brochure (blz. 14) dat »naar zijne
zienswijze de kinderen wel tot het verbond *in betrekking*
staan." En toen ik dat las, dacht ik terstond: *hoe on-
bestemd!* En onwillekeurig vroeg ik, zonder evenwel uit
zijne brochure eenig antwoord te ontvangen: *in welke be-
trekking dan toch?*

Want dat is juist de vraag. Dat moeten immers
de ouders, later de kinderen, en ongetwijfeld ook de
leeraars en de christelijke onderwijzers, die hun daarvan
»breeder moeten onderwijzen", weten. Thans weten we
daarvan iets meer. Vóór ettelijke dagen toen ik mijne
bewijzen verzameld had en aan dit schrijven begounen
was, gaf Ds. K. aan Ds. WESTERHUIS, die hem met eenige
citaten (ook door mij verzameld) uit de leer der vaderen
aan boord gekomen was, ten antwoord, dat in het verbond en
zijne gemeente begrepen, niet wilde zeggen er in *geboren*,
wjl iemand, die in een huisgezin begrepen is er daarom
nog niet in geboren is.

Veel wijzer zijn we echter hiermee, naar mijn beschei-
den oordeel, nog niet geworden.

Immers al is het in het algemeen waar dat iemand die tot
een huisgezin behoort er dáarom nog niet in geboren
behoeft te zijn, zoo is nochtans de »betrekking", die zoo
velen weten moeten, daarmee nog niet aangegeven. In
welke betrekking zij dan toch eigenlijk staan tot het
verbond en de gemeente is met het uitspreken dier
algemeene waarheid nog niet gezegd. Dat het ingeborenen

zijn heeft de schrijver weersproken. En daarom vraag ik: zijn het dan dienstbaren, staan dan onze kinderen in betrekking »tot het Verbond en de gemeente” als de dienstbaren tot het huisgezin?

Is dat naar Ds. K's. opvatting de bedoeling van onzen catechismus, waar deze zegt: »dat de kinderen zoowel als de volwassenen *in* het verbond van God en zijne gemeente *begrepen* zijn”?

Maar dan begin ik met br. K. te doen opmerken, dat dan ook »de volwassenen” er slechts als de dienstbaren in onze huizen in moeten begrepen zijn. Immers er staat dat de kinderen *zoowel als de volwassenen* er in begrepen zijn. Zijn er alzoo de kinderen slechts in dien zin in begrepen, dan ook de volwassenen. Maar waar gaan we dan heen? Metterdaad ik weet het niet.

Te doen opmerken in de tweede plaats, dat immers aan de dienstbaren onzes huizes de erfenis, de goederen des huizes niet in belofte gegeven en verzegeld worden, gelijk blijkt hetzelfde antwoord van den catechismus aan de kinderen geschiedt.

Ten derde, dat God niet slechts de volwassenen, maar ook de kinderen *Zijne* kinderen noemt, zie Ezech. 16 : 20, 21.

En ten slotte, dat de man, die de beste uitlegger dezer woorden is, nl. Ursinus, in zijn schatboek, tegen de wederdoopers, die hij juist om hunne te enge gedachte over de betrekking der kinderen tot God en tot Zijn Verbond bestrijdt, ter »verklaring” dier woorden zegt: »*dat de kinderen in het verbond geboren worden,*” en dat zij voor burgers in de gemeente gerekend moeten worden.

Iets verder, fol. 24, lezen we: „Maar de kleine kinderen der gedoopte, radien zij in de gemeente geboren worden, behooren naar het formulier des verbonds van huns moeders lijve aan tot Christus en zijne gemeente, ook eer ze kunnen geleerd worden.”

Dus „geboren” niet slechts in de gemeente, maar juist zoo als door mij geschreven en door Ds. K. bestreden is, ook in het verbond.

Maar dit is in strijd met de leer onzer Vadersen !

Nu we hebben één der Vadersen gehoord. Doch in één hebben we niet de Vadersen. Daarom willen we op dit zoo gewichtig punt meerdere hooren.

Brakel zegt in zijn »redelijke godsdienst» pag. 968 § XXV: *„Al de kinderen der Bondgenooten, hetzij bekeerde of onbekeerde, hetzij vóór of na het ontvangen des doops, in hunne jonkheid stervende, moeten gehouden worden zalig te zijn, mit kracht van het verbond Gods in welke zij **geboren** zijn, en alzo te zijn kinderen des verbonds: zijn de ouders onbekeerd en trouweloos in het verbond dat is voor hun eigen rekening, de zoon zal niet dragen de misdaad des vaders; zoo heeft men ze ook voor ware bondgenooten en kinderen Gods te houden als ze opwassen, totdat ze metterdaad vertoonen, dat ze trouweloos in het verbond zijn, en aan de belofte geen deel hebben.”*

Dus dat zij in het verbond geboren zijn, staat ook bij BRAKEL vast. Maar dat 1) »geheiligd zijn,” zegt ook hij, *„wil niet zeggen, dat de kinderen nu in waarheid het beginsel des geloofs, der wedergeboorte, en der heiligmaking deelachtig zijn.”*

„Het komt,” zegt hij verder op dezelfde bladzij, *„uit onkunde en misvatting van de zaak, als sommige het formulier veranderen en zeggen: in Christus geheiligd zijn (wil zeggen) in Christus geheiligd moeten worden.”* Dus als men „zijn” in „moeten” veranderd.

Ze zijn geheiligd, doch niet in onderwerpelijk zin, is hier duidelijk zijne bedoeling.

Op blz. 11 is D's. Ks'. betoog, dat zij in plaats van in het verbond, *in zonde ontvangen en geboren worden*; doch het laatste wordt in plaats van weersproken, zoowel door mij als door de Vaderen erkend en geleerd. Onze Dordtsche Vaderen zeggen Handelingen Syn. Nationalis 2e boek bl. 45: *»Al is het dat God om de erfzonde de kinderen verdoemen mag, nochtans de Christelijke ouders moeten aan de zaligheid hunner kinderen geenszins twijfelen; want hun en hunnen kinderen is de belofte gedaan. Gen. 17 : 7; Marc. 10 : 16; Hand. 2 : 39.”*

Op welken grond nu moeten zij, volgens de vaderen, niet twijfelen? Wel dat blijkt immers uit het verband en uit de teksten, die zij er voor hebben aangehaald. Op grond daarvan, nietwaar? dat zij in het verbond geboren zijn en aan deszelfs belofte deel hebben; want in zichzelf en krachtens hunne natuurlijke geboorte zijn ze verdoemelijk »om de erfzonde” zeggen zij.

1) Pag. 969.

Hebben we al Vaderen gehoord, komt beluisteren we dan ook dén Vader bij uitnemendheid, den man, die door zijne ongeken- de degelijkheid, teedere godsvrucht, groote be- lezenheid, vele werken en grooten naam zulk een over- wegenden invloed op de leer der gereformeerde kerken heeft uitgeoefend. Ik geef CALVINUS het woord. In zijne Institutie, Fol. 275 § 22 lezen we »dat de kinderen der geloovigen niet en worden gedoopt, opdat ze alsdan eerst kinderen Gods zouden worden, maar dat ze reeds uit kracht van Gods belofte tot het lichaam Christi be- hooren.

Wat is dit nu anders dan in het verbond, dan als zijne kinderen (Ezech. 16 : 20, 21 geboren te worden.

En dat dit volgens onzen grooten hervormer niet iets Oud-Testamentisch is, blijkt uit hetgeen hij in de 5e § van het daarop volgende XVI Cap. zegt: »Indien nu het verbond vast en hecht blijft; zoo behoort het verbond en zijne belofte hedendaags zoowel tot de kinderen der Christenen, als het onder het Oude Testament behoorde tot de kinderen der joden." En in § 6 is het: »Daarom gelijk de kinderen der Joden een heilig zaad genaamd worden; zoo worden om de zelfde reden de kinderen der Christenen heilig geacht." In § 15 is het: »Want gelijk Paulus disputeert en beweert dat de Joden van hunne ouderen worden geheiligd, alzoo leert hij elders, dat de kinderen der Christenen dezelfde heiligmaking van hunne ouders bekomen."

Vooral wijs ik op § 24 blz. 280; deze paragraaf is, wat CALVIJN betreft, verpletterend voor mijn opponent. Het was met Abraham anders dan het met zijne nako- melingen was; hij moest — gelijk thans de Heidenen en de uit het verbond gevallen joden vóór hij het Sacra- ment der besnijdenis ontving, de belofte aannemen, bere- deneert CALVIJN; terwijl »het kind door een erfelijk recht, volgens het formulier en den inhoud van Gods belofte van 's moeders lijf aan in het verbond begrepen wordt."

»Van 's moeders lijf aan er in begrepen;" is dat nu iets anders dan er in geboren? Na betoogt te hebben dat

de kinderen der óngeloovigen buiten het verbond geboren worden, zegt hij letterlijk: »*maar de jonge kinderen der Christelijke ouders worden, zoo haast als ze geboren zijn van God tot de gemeenschap des Verbonds ontvangen, en moeten alzoo tot den doop worden aangenomen.*»

Waarom moeten ze dus gedoopt worden? Omdat ze, gelijk ook het doopsform. zegt, *door geboorte* in het verbond van God en *zijne gemeente begrepen zijn*.

En volgens art. 34 onzer Ned. geloofsbelijdenis hebben de kinderen der Christenen zoowel deel aan de beloften als zulks weleer die der Israëlieten hadden. En wanneer we nu wel bedenken, dat naar Efez. 2 : 11 en Rom. 9 : 4 vervreemd zijn van de beloften zij, die niet *in* maar *buiten* het verbond zijn, dan ligt de vraag voor de hand: hoe zij toch deel aan de beloften kunnen hebben, zoo ze niet in het verbond worden geboren?

»'t Is een »*nieuwe leer!*» Nu ja, dat de opsteller van den catechismus in »*zijne verklaring*» van het bedoelde antwoord, het: »*in het verbond begrepen*» met in het verbond **geboren** heeft verwisseld; dat BRAKEL, dat CALVIJN, dat onze vaders leeren dat de kinderen der belijdende gemeente in het verbond *geboren* worden, kan ik, zonder een stalen voorhoofd te betoonen, wel niet langer tegenspreken. Maar 't is toch eene »*nieuwe leer* ;» want dan hebben die vaders haar ingevoerd. En laat de schrijver van: »Belijdenis, Avondmaal, Tucht» wel bedenken, dat ik niet slechts geschreven heb dat hij dit in strijd met de vaders, maar ook dat hij het in strijd met de H. Schrift geleeraard heeft, en dat ik daarentegen met mijne »*andere zinswijze*» de vaders en de schrift aan mijne zijde heb» — (zie het voorwoord mijner brochure.)

Dus die groote mannen, wier geesteskinderen wij zijn, zouden ten deze gedwaald hebben. 't Is mogelijk; maar ik geloof het niet. Immers in Hand. 3 : 25 zegt Petrus dat zij, die blijkens het verbond, Christus gekruisigd en nog niet aangenomen hadden »*kinderen des verbonds zijn* ;» en reeds vroeger (Hand. 2 : 39) heeft hij hun gezegd, dat ook hunnen kinderen de belofte des Verbonds toe-

komt. Hóe nu, op welken grond hebben de kinderen deel aan de belofte? Het antwoord, niet waar? lezen we 1 Cor. 7 : 14; omdat de Heere God ze van hunne geboorte aan in het verbond heeft opgenomen.

Ze hebben deel aan de belofte, zeggen onze randtekenaren bij Hand. 2 : 39. omdat God met Abraham en *zijn zaad* (Gen. 17 : 7) het verbond oprichtte. Ook met *zijn zaad*, letwel het zaad dat nog geboren moest worden. Alzoo in het verbond waren zij door 's Heeren groote goedgunstigheid opgenomen zelfs reeds *vóór* dat zij het levenslicht aanschouwden; mitsdien zeker *bij* hunne geboorte.

CALVIJN haalt ten bewijze voor wat ik van hem citeerde aan: Gen. 15 : 1; 17, 11; Ezech. 16 : 20, 23 en 37; alsmede Efeze 2 : 11, en ik geef Deut. 29 : 11 en 12 daarenboven ter overweging.

»Maar met de zaak aangewezen te zien uit de H. Schrift ben ik niet tevreden, ik moet het woord *geboren* zelf hebben, zie mijn schrijven in de Bazuin.»

Broeder KLEINENDORST! ge weet toch wel dat die eisch onredelijk is. Waar vinden wij het woord: »Drieëenheid,” en het woord: »Goddelijk-*persoon*” enz. in den Bijbel?

Als, wat wij door die woorden bedoelen en uitdrukken, maar uit en naar de H. Schrift is, moeten we, zoo het ons niet om rechthaberei, maar om de zaak te doen is, immers voldaan zijn.

Bijna kan ik u echter ter wille zijn, het spijt mij om uwentwil dat ik het niet letterlijk kan. Lees slechts Ezech. 16 : 20, daar luidt het: »Gij hebt uwe zonen en dochteren die Gij **Mij gebaard** hebt, genomen” enz.

Mij gebaard, in welken zin? »*Uit kracht van het verbond waren het zijne kinderen,*” zeggen onze statenoverzetteren.

Hoe treurig dat zulk een breedvoerig betoog bleek noodig te zijn.

En noodig bleek het. Immers Ds. K. durfde nà alles wat de Bazuin ten bewijze had aangevoerd, nòg schrijven, dat de leer, dat onze kinderen in het verbond geboren worden, eene »*nieuwe leer*” is.

Noodig, omdat *zijne leer* ook den christenen van zoo-

veel troost berooft, een troost, dien we 't meest behoeven, als we met het oog, op ons gebed voòr — of, reeds aan de bearbeiding van onze kinderen toe, van wege onze zooveelvuldige tekortkomingen, met een zoo diep schuldig hart (*gelijk wij wel*) aan de sponde onzer doodkranke kinderen staan. Want dat God hen niet slechts in het Noachische verbond, waarin alleen aardsche zegeningen worden toegezegd, maar dat Hij hen in het verbond heeft doen geboren worden, waarin Hij de eeuwige zegeningen belooft, dat Hij de belofte, de God van ons zaad te willen zijn, niet alleen geschonken heeft, maar zelf laten betekenen en verzegelen, o mijne Vrienden! dat is in die ure de eenige, maar ook onuitsprekelijke troost. Waar we bij die sponde ons *zoo diep* schuldig gevoelen, dat we het hoofd nauwelijks opheffen durven, daar geeft de leer dat zij in het verbond geboren en daarom deelgenooten der belofte zijn, nog hoop en moed en krachten.

Ik beklag daarom, ja, ik heb medelijden met de gemeente, met de christenen, wien dien troost geheel of ten deele ontnomen wordt.

En zie dat behoeft niet, zoodra we namelijk inzien, dat er naar 's Heeren woord twee kringen van bondgenooten zijn, één engere die door Gods genade reeds onderwerpelijk bezit, wat de Heere in zijn verbond heeft toegezegd, en een wijdere, die het slechts voorwerpelijk in de beoefte deelachtig is en, waaruit velen — van 's menschen zijde bezien — vanwege hun ongelooft en de onbekeerlijkheid huns harten het nimmer zullen deelachtig worden.

De leer van twee kringen van bondelingen hangt geheel saâm, stemt volkomen overeen met, ja vloeit voort uit de tweërlei verkiezing, waarvan in betrekking tot de kerk, zoo duidelijk gesproken wordt in de II. Schrift.

God verkoor een wijderen kring, bij ons bekend onder den naam van zichtbare kerk, en ook wel volksverkiezing geheeten. Dezen uitverkoren kring zonderde Hij door alle tijden, onder oud- en nieuw verbond van de wereld af; en degenen die tot die afgezonderden behoorden, waren »de verbonden, de beloften, de wetgeving en den dienst van God.» (Efeze 2 : 11 12 ; Rom. 9 : 4).

»Hij maakte Jakob zijn woord bekend, Israël zijne inzettingen en rechten, en alzoo heeft Hij geen volk gedaan.» (Ps. 147.)

Terwijl Hij een veel engerenkring, een kring van, bijname, bij Hem bekende personen tot het onderwerpelijk bezit der heilsgenade, ja tot erfgenamen der eeuwige zaligheid verloor (Rom. 8 : 30.)

Zeer vele, zeer gewaardeerde schriftuitleggers vinden die tweërlei verkiezing, zoowel de persoonlijke als de volksverkiezing, *behalve in tal van andere plaatsen*, ook in Rom. 9.

Die haar schoon besproken en als naar de leer der schrift duidelijk aangewezen wil zien, schaffe zich het schrift van Dr. KUYPER over dat onderwerp aan.

Ik ga verder. En zeg: in de uitvoering van dit tweevoudige verkiezingsplan ligt de grootere- en kleinere kring van bondgenooten noodwendig opgesloten.

De zoo even aangehaalde teksten laten dat reeds gevoelen.

Maar er is meer ten bewijze mijner stelling. Bij Amos 8 : 2, zegt CALVIJN: »het is als of de profeet zeide: O God, Gij zult toch niet onvermurwbaar zijn tegenover het volk dat Gij *uitverkoren* en *aangenomen* hebt, wiens Vader Gij zijt? Herinner u dat het niet de Babyloniers, of Egyptenaars of Assyriërs zijn, maar het koninklijk priesterdom, uw heilig en bijzonder volk.»

»Er is niets», is het dan »wat God meer tot ontferming beweegt dan de herinnering aan het genadeverbond.»

Uitverkoren en in het Verbond te zijn, zijn hier synoniemen. (woorden van gelijke beteekenis.)

Op de voor onze stelling zoo belangrijke plaats, we bedoelen Deut. 29 : 10 v.v. laat CALVIJN zich aldus hooren: »Mozes zegt tot de Israëlieten, dat zij niet enkel daar staan om Gods stem te hooren, maar om *een verbond met Hem te sluiten*. En Hij spreekt niet slechts de hoofden aan, maar nadat Hij begonnen is van de overheden, de ouderen en mannen, daalt hij af tot de kinderen en vrouwen, ja, Hij voegt er de vreemdelingen bij die trouw aan den God Israëls gezworen hebben, en met name zegt Hij, dat de knechten en opperlieden in het verbond begrepen zijn.» Tusschen twee haakjes: dat

CALVIJN dat »begrepen” niet opvat in den onbestemden zin van Ds. K. hebben we vroeger gezien. »Opmerkelijk is inderdaad”, zegt Dr. v. D. BERG 1) »dat hier *alle personen in het verbond* worden opgenomen.”

Bij zijne bespreking van Gen. 17 : 7 maakt CALVIJN onderscheid tusschen twee soorten van kinderen des verbonds; »*tweeërlei soort van aanneming en dus tenslotte tweeërlei verkiezing*” zegt hij.

En bij Hozea XII : 5 teekent hij aan: »*Bijzonder* was de verkiezing van Jakob, omdat hij inderdaad één uit Gods kinderen was; de andere was *de algemeene*, omdat Hij *het geheele geslacht* aannam, en *met allen* zijn verbond oprichtte.”

In de ten deze zoo belangrijke plaats des Nieuwen Testaments, Hand. 3 : 25, waar de Joden, die Christus hebben laten kruisigen, vooralsnog »*kinderen des Verbonds*” heeten, maakt hij dezelfde onderscheiding.

En bij Hand. 13 : 33 zegt hij: »*dit nu is de dubbele verkiezing, waarvan ik te voren melding maakte de eene van het geheele volk, en algemeen; de andere die tot het geheime raadsbesluit Gods beperkt en door het geloof bevestigd wordt.*”

Rijk aan aantekeningen op dit punt is echter bovenal zijn commentaar op den Romeinen brief, zegt Dr. v. D. BERG.

Ik geef U uit dien schat nog slechts twee citaten. Hij zegt: »dat dit het uitnemende afschijnsel der genadige ontferming is, dat God zich verwaardigd heeft met *een volk* het Verbond des levens aan te gaan; maar dit wordt nog overtroffen door de meer verborgen genade *der tweede* verkiezing die tot *een enkel gedeelte* wordt beperkt.

Ook merkt hij op: »dat deze beiden in het geheel niet met elkaar strijden, maar veeleer dat de eerste tot bevestiging en aanvulling der laatste strekt.”

In één woord: zij die zich nog moeten »beteren en bekeerren heeten kinderen des Verbonds” (zie Hand 3); daarenboven weten we dat velen, vanwege hun ongeloof zijn uitgevallen

1) Pag. 36 meer genoemd werk.

en afgehouden; alsmede dat de gemeenten, die in hunne plaats ingelijfd zijn, er ook weer velen tellen, die niet met het hart gelooven; want het is mogelijk, naar des Apostels vermaning, dat de Heiden-Christenen op hunne beurt uitvallen en afgehouden worden, alzoo immers is het buiten kijf, dat er tweeërlei soorten; dat er twee kringen van verbondskinderen *moeten* zijn.

Voor al buiten kijf op gereformeerd standpunt: immers wij gereformeerden gelooven niet aan een afval der heiligen.

En dat toch zullen we moeten, indien we van tweeërlei verbondskinderen niet willen hooren. Maar mij dunkt het is nu duidelijk geworden hoe ik van kinderen, die ja in zonde ontvangen en geboren worden, en zelfs de onderwerpelijke genade mogelijk nog niet deelachtig zijn, zeggen kon dat zij naar de leer der H. Schrift en der Vaderen in het Verbond geboren zijn.

En daar ik van heeler harte toestem, wat Dr. v. d. BERG aan de hand van CALVIJN uitspreekt, dat namelijk het in de vorige stelling uitgesprokene, dat het: »tweeërlei soort van verbondskinderen van gewicht is *voor de toepassing der leer op het gebied der kerk en der sacramenten*»; dat deze leer is (CALVIJN) »een krachtig wapen tegen de *Anabaptistische en Servetsche dwalingen*," zoo kom ik, dit van harte toestemmende, als van zelve tot mijne vierde stelling.

Ze luidt: *De sacramenten zijn als teekenen en zegelen van het genadeverbond aan den wijderen kring, d. i. aan de zichtbare kerk gegeven, en moeten alzoo aan haar bediend en door haar onderhouden worden.*

En, zóó is het naar den aard der zaak; zóó is het naar het woord des Heeren; zóó is het naar de leer der kerk en der vaderen; zóó was het *niet* als de kerk haar zichtbaar aanzien, haar karakter verloor; zoo móet het worden nu de kerk haar karakter herwon.

Ziedaar een zestal, waarop ik ten bewijze de aandacht vestigen ga.

Naar den aard der zaak is het zoo *niet* voor hen, die de leer zijn toegedaan dat er voor de onbekeerden, hoewel tot de zichtbare kerk tot den breeden kring van het genade-

verbond behorende, geen enkele belofte in den bijbel staat. En noem dit nu even ontzettend als onwaar, het neemt niet weg dat er zoodanige menschen zijn; ik heb ze gehoord en ontmoet, die haar voorstaan.

Of Ds. K. ook van dat gevoelen is, weet ik niet. Maar wel weet ik, dat hij mij lastig valt, omdat ik gezegd heb, dat Petrus aan nog onbekeerde joden zegt, dat ook hun en hunnen kinderen de belofte toekomt. (Hand. 2 : 39.)

En al geef ik nu al voor een oogenblik toe, wat ik nog maar niet gelooven kan, dan nam. allen, die vraagden : »wat zullen wij doen mannen broeders?» waarachtig, zaligmakend verslagenen van hart waren, dan heeft K. ten behoeve zijner beschuldiging, nog geen stroospier gewonnen; dewijl de verslagenheid nooit *de grond is* van het deelgenootschap aan de belofte, maar wel *de weg* waarin de vervulling der belofte plaats heeft.

De grond, de reden, dat hun en hunnen kinderen *alsnog* de belofte toekwamen, lag niet in hunne verslagenheid, maar wel daarin dat zij tot den engeren of breederen kring des verbonds behoorden.

Om den grond van hun deelgenootschap aan de belofte aan te wijzen, verwijst CALVIJN in zijne Institutie en bij zijne exegeese dezer plaats naar het 25 vers van het volgende hoofdstuk.

En die, zooals de Apostel Petrus dit in genoemd vers doet uitkomen, »*kinderen des verbonds zijn*», die hebben volgens Paulus »*de belofte, de wetgeving en den dienst van God.*»

De belofte, bijv. van vergeving der zonde en vernieuwing des harten, krijgt men natuurlijk, niet nà, maar wel vòòr zijne bekeering. Andere beloften zijn er echter die men uit den aard der zaak eerst nà zijne bekeering deelachtig wordt.

Vrage :

Denkt Ds. K. dat de geheele menigte, die naar Exod. 20 en Deut. 5, en later volgens Deut. 29 het verbond vernieuwde, of liever, daarin bij vernieuwing werden opgenomen en de grootste aller beloften ontvingen: »de Heere hun tot een God», denkt Ds. K. dat zij allen waarachtig verslagen harten hadden?

Indien de onbekeerde »kinderen des verbonds” de beloften *niet* toekomen, dan weet ik waarlijk niet wat hun in den doop toch beteekend en verzegeld wordt.

Inderdaad op die wijze neemt men het wezen des doops, neemt met een aanbiddelijken pleitgrond, ja den troost der ouders en der kinderen weg.

De Heere God beware om Christus Jezus wil onze kerk voor die leer, de ouders en de kinderen voor dat geloof!

Zoo lang we niet uitgevallen of afgesneden zijn, zoolang we nog »kinderen des verbonds” heeten, hebben we deel aan de beloften des verbonds.

Maar ook dan, als we uitgevallen of afgesneden zijn — men lette er wel op! — worden we »vreemdelingen der verbonden en der beloften; dan komen we, naar Deut. 29 onder den vloek.

Doch hoe groot van langmoedigheid en hoe taai van geduld de God des verbonds is, dat blijkt: Immers naar Jezus woord en voorbeeld moesten de Apostelen overal een laatste, ja een laatste poging aanwenden om hen, die alsnog in de verbondsbelofte deelden, tot de omhelzing er van, tot het geloof in die belofte te brengen.

Verreweg de meesten echter bleven den Middelaar, *in wien de beloften ja en amen zijn*, verwerpen, en verbraken alzoo, van hunne zijde gezien geheel door eigen schuld en zonde, ten eenenmale het verbond huns Gods.

Hunne ergernis aan Christus, m. a. w. de reden van hun afval, werd de rijkdom, de aanneming der Heidenen.

Uit vrije ontferming gedachtig — daarop legt CALVIJN nadruk, teneinde te doen uitkomen dat het zijnerzijds onverbreekbaar is — gedachtig aan Zijn verbond, zal de Heere weer eenmaal hen nog aannemen.

En die aanneming zal zijn als een leven uit de dooden.

En zie, dan zullen ook zij naar de leer van Paulus bij vernieuwing weer deelen in al de beloften en voorrechten die thans aan de christelijke kerk gegeven zijn.

En hoever het verbond en Zijne beloften zich wel uitstrekken, ook onder de nieuwe bedeeeling weten we, onder meer, uit de bekende plaats van Paulus: de ongeloovige man

is geheiligd door de vrouw en de ongeloofige vrouw is geheiligd door den man; want anders waren uwe kinderen onrein, maar nu zijn ze heilig.

Dus zooals CALVIJN het uitdrukt »een heilig zaad” of, van »’s Moeders lijve aan bondgenooten.”

Mitsdien zij alzoo wel als de volwassenen in het verbond en zijne gemeente begrepen zijn en deel aan de beloften hebben, zoo moet hun, naar luid van den catechismus ook het sacrament worden bediend.

De grond dus dat hun het sacrament toekomt en móet bediend worden, ligt niet in Gods persoonlijke verkiezing tot zaligheid; nooit heeft de kerk de sacramenten als teekenen en zegelen, als aanhangsels der *persoonlijke* verkiezing beschouwd; evenmin is zij ooit van gedachte geweest dat zij veraanschouwelijkten en bekrachtigden het door den H. Geest in het hart gewerkte; ze verzegelen niet den christen; maar wel dienen ze om ons de belofte des verbonds, de belotte van het Evangelie des te beter te verstaan te geven en te verzegelen.

Die dus in het verbond en de gemeente begrepen zijn, die deel aan de beloften hebben, moeten ook deel hebben en krijgen aan de sacramenten; zoo niet waar, is de gang der redeneering in onzen catechismus.

De kinderen worden er in geboren, omdat er de ouders in zijn; want neem eens: de ouders breken met de kerke Christi, of worden, *naar de Schrift*, er buitengesloten; immers worden dan ook de kinderen niet langer in het verbond, maar wel in de sfeere de satans geboren.

Alzoo, zoo lang als er de kinderen in zijn, moeten er de ouders, althans een van beide, zeker inbegrepen wezen.

En aan degenen die in het verbond en de gemeente begrepen en de belofte gegeven zijn, moeten de sacramenten bediend worden.

Dat is m. a. w. de zichtbare kerk, de kerk zooals ze hier op aarde *naar het woord des Heeren* optreedt, is in het verbond, maakt de gemeente uit, deelt in de belotte en moet dientengevolge ontvangen de sacramenten, die de Heere als teekenen en zegelen aan het verbond heeft toegevoegd.

Als men zoo redeneert en handelt, dat men den Heere zegen laat: Ik richt mijn verbond op met U en met degenen die Ik tot *zaligheid* uitverkoren heb, dan natuurlijk is het niet meer naar dien aard der zaak; maar dan maakt men zich ook aan *inlegkunde* schuldig, dan spreekt en doet men vlak tegenover uitspraken Gods, die voor geen tweeërlei uitlegging vatbaar zijn: (men leze slechts Deut. 29 : 10 v. v.) dan brengt men een eigenwilligen godsdienst in de gemeente; dan houdt men geen plaats over voor het door de ouders zoo vaak gebezigde en in de schrift zoo duidelijk uitgesproken woord: »Gij zult, zoo gij niet gelooft, als *verbondbrekers* voor Gods oordeel staan.

Dat de Heere hen in de eerste plaats op het oog had en dat zij alleen met een waarachtig hart het verbond zullen inwilligen, de belofte zullen aannemen en zoo vaak zij dit doen de sacramenten naar Gods wil, met vrucht en zegen voor het hart gebruiken, is wat anders, en stem ik natuurlijk van ganscher harte toe.

Maar dat de Heere alleen den engeren kring de sacramenten gegeven heeft, dat weerspreek ik, wijl ze aanhangsels zijn van het verbond dat God, gelijk we gezien hebben, met de geheele gemeente oprichtte; wijl ze de belofte, die de Heere naar Petrus en Paulus woord aan de geheele kerk gegeven geeft, voor de oogen afmalen en verzegelen moeten.

Juist daaruit volgt, naar den aard der zaak, dat ze aan de zichtbare kerk gegeven zijn.

Ook daaruit, dat wij, die ze aan hun, wien ze gegeven zijn, moeten toedienen, geen hartenkenners zijn.

Wat de Heere ons oplegt, is altijd uitvoerbaar; maar dat zou het niet wezen, indien wij ze aan de onzichtbare kerk bedienen moesten.

En dat zij moeten *bediend* worden aan wie God ze gaf is, dunkt mij, zoo zeker als dat de Apostelen de blijde boodschap niet tot de Heidenen mochten brengen voor de Heere dezen weér opnam.

Ik zeg dit, omdat ik ook al menschen ontmoet heb, die beweren wilden, dat de Heere de sacramenten, tenminste

het avondmaal alleen, aan de onzichtbare kerk gaf, maar dat wij, wijl we geen hartekenners zijn, dat maar zeggen; doch ze alleen haar te bedienen niet ten volle uitvoeren kunnen.

Compleet zooals Ds. K. op bladz. 22 en 23. Hij kan het maaar zeggen, dat alle bondelingen de verbondsteekenen en zegelen, althans het avondmaal, »niet gebruiken mogen; dat velen *zich van de tafel verwijderd moeten houden*»; zie »*dan ligt het niet voor rekening van den leeraar.*»

Ik daarentegen durf niet zeggen, dat niet-gecensuurde leden der gemeente zich verwijderd moeten houden; maar wel: dat de Heere de sacramenten der gemeente gegeven en haar bevolen heeft ze te onderhouden en dat allen die tot haar behooren dat krachtens hun bondgenootschap en hunne belijdenis verplicht zijn.

Maar dat ik als dienaar des Heeren, natuurlijk geen recht heb hun zelfs maar een enkel geval te ontslaan van hunne verplichtingen en belofte, noch van de eischen Gods; maar dat ik hun in 's Heeren Naam móet houden bij hun woord, ja zelfs met de ouderlingen moet toezien, dat zij die niet *publiek* verbreken.

Maar ook, dat zij aan zichzelf en aan den Heere verplicht zijn, niet het, maar de sacramenten met een diep ootmoedig, een waarachtig geloovig, een zeer dankbaar hart te gebruiken; wijl zij het alleen dan naar 's Heeren wil, tot zijne eer en hunne zaligheid ontvangen!

En voorts dat *wij* alleen over het dat, maar dat *de Heere* ook over het hoè oordeelen zal.

De Heere alleen over het hoe; tenminste zoolang als het er niet zóogoddeloos toegaat als te Corinthe. In dat geval ook wij.

Of nu Ds. K. met het oog op het «geliefden in den Heere Christus» in ons doopsformulier, in betrekking tot den doop ook zoo handelt, m. a. w., of hij het daarheen richt, dat ook alleen dezulken, die door het onderwerpelijk bezit der genade geliefden in den Heere Christus zijn, hunne kinderen doopen laten, betwijfel ik.

Indien het zoo ware, was hij zoo consequent als de Labadie.

Deze is ook met het avondmaal begonnen, met de ouders die doopen lieten voortgegaan en tenslotte geëindigd met den kinderdoop af te schaffen, wyl hij niet wist of ze wel tot de onzichtbare kerk behoorden. 1)

Ook Brakel, die in zijn tijd leefde, zegt:

(1e d, pag. 597) »dat zij zichzelf veroordeelen die van het avondmaal afblijven, maar wel hunne kinderen laten doopen.»

En dat ook het Avondmaal, zoowel als de Doop, beteekenis heeft voor de zichtbare kerk, voor den breederen kring, verstaan we alleen dan, als we goed hebben ingezien, dat de sacramenten niet de onderwerpelijke, maar de voorwerpelijke genade, d. i. hetgeen de Heere aan allen belooft en toegezegd heeft, afmalen en verzegelen.

Dat ze beiden dienen om ons de belofte des Evangelies beter te verstaan te geven en te verzegelen.»

Dat het zijn »aanhangselen van het Verbond der genade» zooals onze ouden wel zeiden. Als we hebben ingezien en met CALVIJN erkennen, dat de genade des Verbonds er door 2) »voorgedragen» en »aangeboden» wordt; dat het avondmaal dient om het geloof te helpen, te kweeken, te versterken en te vermeerderen,» Als we het Avondmaal daarvoor houden dat het een hulpmiddel is, waardoor wij het lichaam Christi worden ingeplant, of ingeplant zijnde meer en meer aan Hem opwassen.» Ik wil u eerlijk erkennen, dat het eerste gedeelte van dezen laatst geciteerden zin mij bij het lezen kras in de ooren klonk. Was het CALVIJN niet die het zeide, ik had hem weggelaten. Maar nu dacht ik: dat het avondmaal ook een hulpmiddel is om *ingeplant* te worden, zou dat mogelijk ook zoo vreemd in onze ooren kunnen klinken, omdat we sinds twee eeuwen, uit oorzaak van de verbastering der kerk in plaats van in drieën in tweeën hebben hooren en zien indeelen?

Dat de H. Schrift de menschenkinderen in drieën indeelt is duidelijk; het volgt ook uit het geen naar aanleiding mijner derde stelling in het midden gebracht is:

Men heeft den engeren kring; ten tweede, den bree-

1) Men leze „de Labadie en de Labadisten.”

2) Institutie pag. 292 § 33 over het avondmaal.

deren kring; m. a. w., de persoonlijk tot zaligheid uitverkorenen; de als volk of gemeente tot de bedeeing en bediening des heilsvverkorenen; en in de derde plaats de wereldlingen, degenen die geheel buiten het verbond en deszelfs bediening leven.

Doch toen men de sleutelen roesten liet, de goddeloozen in leer of leven niet meer uit de kerk weerde; sinds de kerk zoo verbasterde is men doodeenvoudig in tweeën gaan indeelen: Namelijk in wereldlingen en in begenadigden in onderwerpeliĳken zin.

Wijl men natuurlijk die allen, heel inconsequent nog wel aan de doopfont, maar niet aan 's Heeren tafel wilde zien, begon men den breederen kring, aan wien de Heere zijne verbondsteekenen en zegelen gegeven heeft, los te laten; en 't is ook zoo, bij het verzuimen der tucht kon men haar niet meer vinden, was hij geheel zoek geraakt; en ging men prediken en schrijven, dat zich, althans van het avondmaal, onthouden moesten, die de genade nog niet in onderwerpeliĳk bezit hadden gekregen.

En hetspreken en handelen in dien geest nu zou ertoe geleid, het zou, zegik, zou tengevolge kunnen gehad hebben dat CALVIJN's beschouwing aangaande de *beteekenis* van het avondmaal voor den breederen kring is verloren gegaan, en dat slechts is overgebleven de gedachte: er moet zaligmakend geloof zijn, en dat moet versterkt worden. Dus alleen datgeen wat met het laatste gedeelte van den geciteerden volzin overeenkomt.

Hoe dit zij: afgedacht nu van de beteekenis, is dit zeker dat *naar 's Heeren Woord*, de Sacramenten niet slechts aan de onzichtbare, maar aan de zichtbare kerk zijn gegeven.

Uit Genesis 17 : 10 en 23 blijkt ontegenzeggeliĳk dat allen, die tot Abrahams huis behoorden in het verbond werden opgenomen. Dat zij allen onderwerpeliĳke genade bezaten blijkt niet; veel nader denk ik, zal men bij de waarheid zijn, als men deze uitgeleide miniatuurkerk denkt, zoo als ze was in de ark en zoo als wij ze later zien ten tijde zelfs van Jezus en de Apostelen; dat is, niet zonder kaf.

Nog eens: hoe dit zij — dit blijkt in elk geval onweersprekelijk, lees vs. 10 en 23, dat aan de geheele kerk, dat aan al de bondelingen het Sacrament wordt gegeven en *moet* toegediend worden. En denk niet dat het allen kinderen waren. De ingeborenen des huizes, de gekochten met geld en ál wat mannelijk was, lezen we, ontvingen het sacrament.

En met het al of niet ontvangen, zou in betrekking tot elk en een iegelijk het verbond staan of vallen. God spreekt; » Dit is mijn verbond, dat gijlieden houden zult tusschen mij en tusschen U, en tusschen uw zaad na U; dat al wat mannelijk is besneden worde, »

Die het sacrament niet ontving en in zijn zaad het niet onderhield, had het verbond verbroken en moest buiten de kerk gezet worden, vs. 14.

En met het tweede sacrament, met het Pascha ging het in betrekking tot den personenomvang even zoo. Het is buiten kijf dat de Heere het aan de geheele kerk, aan geheel Israël, zonder eenige uitzondering gaf.

Slechts die Levitisch onrein waren, mochten het niet eten doch, en let hier wel op, één maand daarna moest het op uitdrukkelijk bevel des Heeren voor hen expresselijk worden geslacht. Num. 9 : 11.

Dat was dus weer het verbond, dat zij het Pascha zouden houden. En hij, die het niet deed had het verbond verbroken en moest uit hun midden worden weggedaan. (Num. 9 : 13.)

En wat nu de Nieuwtestamentische bedeeeling betreft, er is geene enkele reden, die ons kan doen denken, dat de Heere ingekrompen heeft, dat Hij minder mild is geworden, dat het eenig zichtbare dat haar in de Sacramenten overbleef *niet* aan de geheele kerk is gegeven en dus zou moeten bediend worden.

En ik beweer dat men gehouden is bij het oude te blijven zoolang men niet duidelijk aanwijzen kan, dat de Heere het anders verordend heeft.

Het krachtigste bewijs voor den *kinderdoop* is voor mij altijd geweest dat de Heere niets zegt aangaande een anderen, een kleineren kring van personen.

Had Hij doop en avondmaal, die Hij, naar den aard der nieuwe bedeeing, gaf in de plaats van de besnijdenis en het Pascha, niet langer aan den breederen, maar nu slechts aan den engeren kring toegediend willen zien, ik vertrouw, dat Hij het ons duidelijk zou gezegd hebben.

Dat duidelijk te doen uitkomen, ware de Heere in dat geval aan ons zijne dienaren, met diepen eerbied zij het gezegd, verplicht geweest.

En op dien grond beweer ik, dat eigenlijk niet ik, maar Ds. K. verplicht is te bewijzen, dat Hij naar 's Heeren woord handelt als hij tot niet-gecensureerde gemeenteleden zegt, dat zij zich van de Tafel des Heeren verwijderd moeten houden"; als hij (zie pag. 22 en 23) althans beproefd om alreede het avondmaal aan een anderen, aan een veel engeren kring mede te deelen, als waaraan onder het O. Testament de sacramenten, die dezelfde beloften beteekenden en verzegelden, meegedeeld werden.

Voor die afwijkende handeling vind ik niet slechts geen gegevens in het N. Testament; maar wel veel, zeer veel dat haar laakt.

Wijl uit Rom. 11 blijkt dat de kerk des N. Testaments overging in het ééne en zelfde genadeverbond; uit Hand. 2 : 39 dat zij deelt in dezelfde belofte; en ook, dat we zoowel als de Israëlieten, uit dat verbond geraken en van die belofte verstoken kunnen worden dus daar er niet slechts van de onzichtbare, maar als weleer van de zichtbare kerk sprake is, zoo ligt immers de bewering voor de hand dat zij ook als weleer deelgenoot is van de sacramenten, die de belofte des verbonds verduidelijken en verzegelen.

In de tweede plaats moeten we in het voetspoor van de Apostelen in onze officieele handelingen háar als een geloovige beschouwen, en mogen we, als wij aan het uitdeelen gaan, niet schiften en scheiden. En dit neemt niet, zoomin bij ons als bij Paulus, weg, dat we hen mogen en moeten opwekken om te onderzoeken of zij wel in het geloof zijn of Jezus Christus wel in hen is.

We mogen de sacramenten doór en tengevolge van *ons*

woord niet slechts aan een enkel deel der gemeente bedienen. En dat doet men als men zoo telkens en telkens predikt gelijk KLEINENDORST schrijft.

Dan werkt men er toe mede dat zeer vele leden publiek ongehoorzaam worden aangaande het onderhouden der inzettingen Gods.

In de derde plaats moet naar 's Heeren Woord de gemeente, de gehéele gemeente in den verbondsweg wandelen; de bevelen om Gods inzettingen te onderhouden, het: »doet dat" en »verkondigd den dood des Heeren" is als altijd tot de gemeente als zoodanig en niet slechts tot een déel harer leden gericht. En tot de onderhouding der geboden en inzettingen Gods moeten wij immers aansporen en daarop trouwelijk acht nemen.

In de vierde plaats zien we ook Jezus en de Apostelen de beide sacramenten aan de geheele gemeente, als weleer, aan den breeden kring toedienen.

En ik daag broeder K. uit mij het tegendeel te bewijzen; mij te bewijzen, dat zij tot de gemeente hebben gesproken, zoo als hij in betrekking tot het avondmaal aan haar schrijft.

Drie jaren lang heeft de Goddelijke Jezus Judas, gelijk al de andere Apostelen, in alle voorrechten der gemeente doen deelen, ook hem het sacrament bediend, en wat nog meer zegt — zelfs den eersten sleutel heeft Hij hem laten bedienen. Evenmin is er bewijs dat de Apostelen gepoogd hebben, wat K. poogt te doen. Jezus noch de apostelen hebben zich op dat Goddelijk verheven standpunt geplaatst. In het uitdeelen van ambten, in het bedienen der sacramenten zijn ze nooit op het standpunt der persoonlijk, der tot zaligheid uitverkorenen gaan staan; maar met de gemeente, met de belijdende gemeente, met de *zichtbare* kerk hebben zij geleefd en gerekend.

Dat schoone voorbeeld kòn men niet volgen, dat standpunt moest men verlaten toen *de zichtbare* kerk verloren raakte, toen zij er niet meer was. Bijna al de etisch irenischen staan echter, *uit beginsel*, op het standpunt van broeder K. — De uitersten raken elkander! Uit beginsel, wíl zij leeren dat de

akker de wereld is; en daarom de wereld in de kerk, zooals ze hier optreedt, liefst maar laten willen.

Om in drieën te deelen, zoo als de H. Schrift doet, hebben zij minder behoefte. Als K., zeggen ook zij, dat het avondmaal is voor de kerk, die daar *in* de kerk verborgen is; als hij trachtten ze haar te vinden. En met den doop? Ach! dan handelen zij als of de kinderen dier ergerlijke wereldlingen nog in het verbond geboren werden, en als of zülke ouders nog recht op het sacrament des genadeverbonds, althans voor hunne kinderen behouden.

Zij scheiden ook; doch ja wat stouter — wat God heeft saamgevoegd: Het eene sacrament mogen allen, die leden der kerk zijn, nog ontvangen, maar het andere niet!

Het spijt mij waarlijk, dat, nu wij Christelijke, Gerereformeerden, door Gods genade, weer eene *zichtbare* kerk hebben, sommigen haar, bij de bediening van het sacrament des avondmaals, negeeren; dat zij dan handelen als of we, gelijk vóór de afscheiding, haar nog ontbeerden. Dat toch is niet slechts in strijd met Jezus en der Apostelen voorbeeld, maar tevens zeer ondankbaar.

In de vijfde plaats zien we, dat het sacrament des avondmaals, neen, niet slechts aan de geheele gemeente *bediend*, maar ook door de geheele gemeente *onderhouden* werd.

Van de gemeente, en niet slechts van enkele harer leden, lezen we: »die Zijn Woord gaarne aannamen werden gedoopt; op dien dag drie duizend zielen. *En zij waren volhardende in de gemeenschap, en in de breking des broods.*» »*Van huis tot huis broodbrekende, aten zij te samen met verheuging en eenvoudigheid.*» Hand. 2 : 46.

Zoo zien we ook de gemeente te Troas op 's Heeren dag zich rondom Paulus vergaderen en gemeenschappelijk het brood des Heeren eten.

Ook te Corinthe houden armen en rijken, houden allen het avondmaal des Heeren.

En het zijn niet de innerlijke gemoedsgestalten waarop de Apostel hier neer komt en waarover hij haar duchtig de les leest; het zijn ook niet slechts dezen en genen, bij wie hij geen waarachtige bekeering des harten meent te

ontdekken, maar 't is de geheele gemeente — het koren en het kaf, waaruit zij voor God zeker ook wel zal bestaan hebben — die het zeer bedorven heeft, en het is het schandelijk vieren dat hem zoo ernstig spreken doet.

Doch dát zij het hielden veroordeelt hij niet, maar wel dat zij het zóo hielden. Tot nalaten maant hij niemand aan ; maar ernstig, zeer ernstig tot een godvruchtig vieren. Tot dat einde samen te komen, is en blijft, naar vs. 33 van het welbekende 1 Cor. 11, de roeping der gemeente.

Waar we dus de gemeente onder de nieuwe bedeeeling rondom der disch des Heeren maar geschaard vinden, daar zien we practisch, m. a. w., door haar voorbeeld, dat het, wat den personen omvang aangaat, gebleven is, zoo als het was: Niet deze of gene, niet slechts de keur, maar de gemeente, de geheele gemeente, den breederen kring zit daar ter neêr.

En dat ook in die gouden eeuw de kerk als altijd uit koren en kaf bestond, behoef ik toch wel niet te bewijzen.

Gaarne stem ik van mijne zijde toe dat uit den aard der zaak in die schoone, maar bange tijden van hervorming de kerk altijd de meeste waarachtig bekeerde leden heeft geteld.

Maar *meer* of *minder* is in het koningrijk Gods in betrekking tot 's Heeren bevelen en instellingen nog nooit de vraag geweest.

Onze taak is het de zichtbare kerk als eene zichtbare, als eene gemeente *des Heeren* te bewaren; op dat *zij*, als de gemeenten der H. Schriften, zich aan 's Heeren tafel plaatsen mag; en opdat *wij*, zonder onze zielen te bezondigen, ja naar eisch en plicht, naar het voorbeeld van Jezus en de Apostelen, háar de beloften Gods beteekenen en verzegelen kunnen en mogen.

Dat doende hebben we, wat álles zegt, den geheelen Bijbel aan onze zijde. Maar veel, zeer veel zegt het, met het oog op de uitlegging en toepassing der uitspraken en voorbeelden in de Schrift, ook de kerk der laatste achtien à negentien eeuwen op onze zijde te hebben.

We moeten ons overtuigen dat het, gelijk gezegd is, *zoo is, ook naar de leer der kerk en der vaderen*. Ik ga daarom onderzoeken hoe ten deze *haar* en *hun* leer en practijk is geweest. Elk

wetenschappelijk mensch zal mij toestemmen, dat we, om dat te weten, naar de kerkvergaderingen, naar de consiliën en synoden moeten, waar, over deze zaak gehandeld is, en uitspraken gevallen, besluiten genomen zijn. De oudste belijdenisschriften toch behandelen niet de vraag: of de sacramenten, of wilt ge, het avondmaal, aan al de bondelingen, aan allen, wien thans »de beloften, de verbonden en den dienst van God zijn,” of ze aan den breederen- dan wel aan den engeren kring gegeven zijn en moeten bediend worden.

Het was in de eerste tijden eene van zelfsheid; men volgde doodeenvoudig het voetspoor van de gemeente, van de drie duizend en meer van wie wij lezen dat zij volharden in de breking des broods.

Eerst later, eerst toen de kerk verachtte en tegelijk het Roomsche begrip betreffende het avondmaal zich langzamerhand begon te openbaren, toen het niet in de eerste plaats meer was eene verduidelijking en verzegeling der belofte Gods, kwam daarover eenig verschil, of juist, kwam daarin eenige verslapping.

Het was het Consilie van Antiochië, gehouden in het midden der vierde eeuw, dat toen vaststelde, dat zij, die ter kerk kwamen en de H. Schrift hoorden lezen en verklaren, doch geen deelnamen aan het gebed en *het avondmaal* uit de gemeenten moesten verbannen worden. 1)

En dat de Reformatorische kerk, in haar hoogste orgaan, in de Synode van Dordrecht (1574) zich bij vernieuwing als het Consilie van Antiochië daarover heeft uitgelaten, is bekend.

Dat de Synode van Dordrecht 1618 en 19 hieraan *stijlzwijgend* hare goedkeuring gaf, is vroeger reeds door mij opgemerkt.

Maar, dat zelfs het beginsel, zoo als op onze Synode van '79 terecht werd opgemerkt, door haar in de vragen van het formulier voor den doop der bejaarden duidelijk is uitgesproken, moet ik er nu bijvoegen. En dit heeft ook »de Synode der Afscheiden Gereformeerde Gemeenten vergaderd te Amsterdam 1840” gedaan.

1) Afschrift van dit besluit vindt men in Calvijn's Institutie pag. 295.

1) Ook merkte professor Brummelkamp in zijne recensie mijner brochure terecht op dat zij reeds in 1836 en 1837 zich in dien geest heeft uitgesproken.

En nà dat ik mijn geschriftje aan het publiek aanbod, sprak onze Christelijke, Gereformeerde Kerk in hare Synode te Dordrecht met alle stemmen op één na zich nogmaals in dien geest uit.

En dat die ééne stem ontbrak, was niet, omdat die broeder dacht als Ds. K., maar wel omdat hem het besluit nog niet kras genoeg was.

In den geest van Ds. K's schrijven heeft niet één lid der Synode gesproken.

Dat wij slechts een zeker deel der gemeente aan het avondmaal prediken en een ander er af prediken en schrijven moeten daarvan was zelfs geen sprake.

» *Het niet telkens communiqueeren* » noemde de geheele Synode » *een ziekteverschijnsel, waarvan de aanvang in het grijs verleden en in de historische ontwikkeling der Gereformeerde kerk te zoeken is.* »

Het eenige punt in geschil liep eigenlijk alleen over de maatregelen, die ter bestrijding moeten genomen worden.

Sommigen wilden nu reeds de toepassing der kerkelijke tucht, terwijl anderen, verreweg de meesten, door onderrecht in catechisatie en prediking meenden te moeten beginnen. En dat terecht, wijl de leden door een onderwijs dat in strijd was met het aangehaalde besluit ten deze zoo »ziek» zijn geworden.

Gelijk in mijn vorig schrijven gezegd is: de schuld van het wegblijven van 's Heeren tafel is in de eerste plaats niet bij de leden, maar bij de Leeraars te zoeken.

Dezen hebben hen, om redenen die ik reeds aangaf, doch gelijk bleek, in de strijd met de H. Schrift en met àl de uitspraken, die de kerk op dit punt hooren liet, geschreven en gepredikt, in een woord, hen bearbeid als hadden zij de sacramenten — ik vergis me, scheidend wat God samenvoegde, hét sacrament, dat des avondmaals — in plaats

1) Zie mijn tweeden druk: „Bel. Av. Tucht,” pag. 9.

van aan de zichtbare- aan de onzichtbare kerk te bedienen.

En daarom gaat het niet aan om bij het inzien, dat zoodanige bearbeiding foutief is, terstond maar met de censuur te gaan straffen, die van dien dwaalweg nog niet terugkeeren.

Het was verstandig van de synode te beginnen met op beter onderricht, te geven door leeraren en ouderlingen, ernstig aan te dringen.

Van harte hoop ik, dat Ds. K. van hare wenken een dankbaar gebruik maken zal. Haar besluit heeft hij zeker reeds gelezen. Het luidt als volgt:

»De Synode, overwegende: dat het H. Avondmaal als instelling des Heeren een voorrecht is, door Hem aan de Gemeente geschonken, van welk voorrecht ieder, die belijdenis des geloofs heeft afgelegd, verplicht is gebruik te maken;

Overwegende: dat onze Vaderen, blijkens art. 73 der Synode van Dordrecht 1574,

„Het is der Dienaren en Kerkenraads Ambt vlijtig acht te nemen, wie de Lidmaten der Gemeenten zijn en voormaals geweest zijn. Item of zij telken Nachtmale communiceren; zoo niet, hen in 'tbizonder aan te spreken, ofte door andere bequame laten aanspreken, ofte daar achterdenken is, in leere ofte leven, soo het niet en helpt, voor den Kerkeraad ontbieden en vermanen, en die verachters waarschouwen en dreygen met Gods gerichte, en soo dit alles niet en helpt, met de Classis raadslagen: doch dat men niet lichtvaardelijk tot der Excommunicatie en kome.”

het niet telkens communiceeren wel degelijk als een bestraffenswaardig feit beschouwd hebben;

Overwegende: dat met den feitelijken toestand moet gerekend worden, en het kwaad, waarop de Classis Dordrecht zoo ernstig haren aandacht gevestigd heeft, een ziekte-verschijnsel is, waarvan de aanvang in het grijs verleden en in de historische ontwikkeling der Gereformeerde Kerk te zoeken is;

Ordeelt mitsdezen: dat dit kwaad, niet in de eerste plaats door een Synodaal besluit of toepassing der censuur op bijzondere personen, maar, in de tegenwoordige omstandigheden, door degelijk onderwijs, zoowel door Ouderlingen, als door Leeraren op de catechisatie en in de prediking des Woords, zal moeten overwonnen worden; en vindt derhalve geen grond om hare goedkeuring aan het besluit der Prov. Vergadering van Zuid-Holland te onthouden.

Ik vestig er nogmaals de aandacht op, dat de kerk des Nieuwen Testaments zoo dikwerf als zij zich hierover uitgesproken en hieromtrent besloten heeft, gezegd heeft, dat het, ten eerste, de roeping der dienaren is om het sacrament niet slechts aan een zeker deel, maar aan de geheele belijdende gemeente *door woord en daad* te bedienen; en dat het, in de tweede plaats »*de verplichting is van een ieder, die belijdenis des geloofs heeft afgelegd om van het H. Avondmaal gebruik te maken.*»

Voor zijne poging, om het H. Avondmaal slechts te bedienen aan den engeren kring, heeft dus broeder K. geen der officieele uitspraken van de kerk aan zijne zijde: ze zijn alle tegen hem.

Anders is het met de afzonderlijke personen; op waardige mannen kan hij zich beroepen; doch, let daar wel op, uit den tijd toen de kerk verbasterde en zij de tucht niet getrouwelijk handhaafde; toen dus de zichtbare kerk geheel of gedeeltelijk te loor was.

Van de mannen uit de beste tijdvakken, toen er een waarlijk zichtbare kerk was; van de grootste mannen, van de vaders blijft hij, om zoo te zeggen, af.

Ze staan, ik verblijd er mij over, aan de zijde der kerk op wier besluiten ik zoo even gewezen heb.

Eer ik die mannen hooren laat, neem ik de vrijheid hier nog te herinneren, dat er met de kerk slechts één verbond, het verbond der genade is opgericht, dat dit verbond door alle tijden heen één in wezen en slechts verscheiden in zijne wijze van bediening is; dat in dit verbond is opgenomen de zichtbare kerk en haar zaad; dat de beloften des verbonds, die door de sacramenten beteekend en verzegeld worden, aan de geheele kerk zijn gegeven.

En uit dit een en ander trek ik nu het besluit, dat »mitsdien» (om in de taal en redeneertrant van onzen catechismus te spreken) aan volwassenen en kinderen, dat aan al de leden der kerk de beide sacramenten moeten bediend en ook door hen onderhouden worden.

Uit het oogpunt van den personenomvang zijn bij CALVIJN de woorden: verbond en kerk, synoniemen (woorden van

gelijke beteekenis); hij gebruikt ze vaak naast en voor en door elkander. Zij die tot de kerk behooren staan in het verbond; en omgekeerd, zij die tot het verbond behooren, behooren bij de kerk.

En diezelfde wisseling van uitdrukking had reeds lang vóór en heeft ook nà CALVIJN plaats: wij immers zeggen nog: hij of zij behoort tot het Nieuwe verbond, terwijl we op een anderen tijd van dezelfde personen zeggen: zij behooren tot de Nieuw Testamentische kerk. Tot het verbond in zijn oude of nieuwe bedeeeling, of tot de kerk in één dier bedeeelingen te worden gerekend, is in onze ooren nog een en hetzelfde.

Ze staan niet slechts »in *betrekking*”, maar ze zijn »in het verbond en de gemeente begrepen” en wij nu de volwassenen, zoowel als de kinderen de belofte des verbonds toegezegd zijn, 1) en zij, zoolang zij tot de kerke Christi behooren, haar deelachtig blijven (Hand. 2 : 39 en 3 : 25; Rom. 11) »zoo moeten ze, zoowel als de kinderen, in de veraanschouwelijking en verzegeling der belofte deelen, en door daaraan deel te nemen hun gemeenschap met de kerk hernieuwen en bewijzen.

En dat wij ons aan inlegkunde en onbijbelsch exclusivisme (uitsluiting) schuldig maken als we vóór het woord »*volwassenen*” het woord »*uitverkorenen*” plaatsen, gevoelt een iegelijk, die met aandacht Gen. 17 en Deut. 29 leest.

AUGUSTINUS en CALVIJN, de Vaderen van wie Ds. K. af blijven, die hij aan de zijde der kerk laten moet, hebben dat, ook waar het de sacramenten, ja zelfs waar 't het avondmaal goldt, niet gedaan.

Volgens hen heeft het — om nu maar eens van het avondmaal te spreken — *beteekenis* voor de geheele kerk, en daarom moet het aan haar bediend en door haar gebruikt worden.

En dat heeft het voor ons allen, zoodra wij hun hebben toegestemd, dat het, zoo min als de doop, het geloof van den geloovige, maar de belofte Gods beteekent en verzegelt;

1) Zie het antwoord op de 74ste vraag van den H. Catechismus.

zoodra we hebben toegestemd, dat het, neen niet slechts aan de leden die reeds de genade Gods onderwerpelijk deelachtig zijn, maar aan den geheelen kring van bondelingen, onder meer, de belofte der genade in het licht stelt en bekrachtigt.

1) »God wil'', zegt CALVIJN, »in het avondmaal niet waarachtig bekend worden in de »ontcanging'', maar in de standvastigheid zijner goedheid, waardoor hij bereid is den onwaardigen te geven, ja ook mildelijk aanbiedt, datgene, wat zij verwerpen. En dit is het sacrament in zijn geheel en onvervalscht, en dit kan door de geheele wereld niet verbroken worden, dat, namelijk, het vleesch en bloed Christi den onwaardigen alzoo waarachtig wordt gegeven, als den uitverkorenen Gods."

En het is CALVIJN, die ons AUGUSTUS aldus hooren laat: »Het wordt **allen** voorgesteld tot het leven, niemand tot verderf, dat is het alleen door onwaardig gebruik."

»**Allen** krijgen het sacrament **niet** allen de kracht van 't sacrament."

Bijvoorbeeld: »De elf discipelen hebben gegeten het brood den Heere, maar Judas heeft gegeten het brood des Heeren."2)

In dat »**allen**'' en »**niet allen**'' hebben we hier door Augustinus dus weer de eigen twee kringen van bondgenooten in betrekking tot het sacrament des Avondmaals aangezezen.

Want dat God ze beide kringen, dat is, de gemeente zoo als ze zich hier, naar de H. Schrift, openbaart, gegeven heeft, is bij Augustinus boven alle bedenking verheven. Sprekende over het avondmaal, zegt hij: 3)

»De menschen kunnen in geene religions-professy, hetzij waarachtige, hetzij valsche met elkander vereenigd worden, tenzij dat ze door eenige gemeenschap van zienelijke teekenen of sacramenten worden te samen geknocht."

Iets verder, in dezelfde §, is het: »Ze zijn van Godswege getuigenissen; ten aanzien van ons merkteekenen van onze religions-professy."

1) Institutie § 33 pag. 292.

2) § 34.

3) Institutie § 19 pag. 269.

1) Deelgenootschap aan het Sacrament wil nog niet zegen deel aan de genade, die het sacrament beteekent en verzegelt: » *De Sacramenten waren gemeenschappelijk eigendom, maar niet de genade, die de kracht der sacramenten is,* » zegt de groote Augustinus.

Niet waar? juist zooals ik van meet af, beredeneert heb; maar wat KLEINENDORST telkens en telkens vereenzelvigd heeft.

CHRYSOSTOMUS noemt de sacramenten: » contracten en en verbindtenissen tusschen God en al Zijne bondgenooten; omdat ze ten aanzien van den Heere zijn getuigenissen der genade en zaligheid; en onzerzijds merkteekenen onzer religions-professy, waardoor wij ons verbinden tot godvruchtigheid en onnoozelheid.» 2)

En CALVIJN zelf laat in zijn 4de boek § 44 krachtig uitkomen dat wij het sacrament des Avondmaals niet slechts eenmaal in het jaar hebben te vieren; maar dat wij het gedurig gebruiken moeten; want dat deed de gemeente door de Apostelen gesticht, (Hand. 2) en dat deed de Kerk nog zeer lang daarna.

» *Want hieruit komen die oude regels, die ANACLETO en CALIXTO worden toegeschreven; dat allen, die uit de Kerk niet willen gesloten worden, het sacrament ontvangen moeten.* » *Dat is ook besloten in het consilie van Antiochie,* — boven reeds afgeschreven — » *En hoewel dit besluit in het eerste Toletaansche consilie is verzacht, tenminste met zachtere woorden is uitgedrukt, nothans is ook daar verordineerd, dat degenen, die de prediking hooren, maar zich aan het avondmaal telkens onttrekken vermaand, en indien zij zich na de vermaning nog onthouden, uit de gemeente geweerd zullen worden.*»

En dat deze maatregelen, dat deze kerkelijke besluiten — die ja, nog veel krasser zijn dan het besluit onzer Synode van 1879, die zóó kras zijn als de classis Dordrecht het nu reeds gewild had — CALVIJNS volkomen goedkeuring wegdragen, blijkt niet alleen onwederspreke-

1) § 15 pag. 268.

2) Instit. § 19 pag. 269.

lijk uit het verband, waarin hij ze ons meedeelt, maar ook uit zijne doorgaande leer betreffende het verbond, de bondelingen en de sacramenten.

Een paar citaten nog als bewijs.

In § 20 pag. 269 doet hij uitkomen dat de Heere in de plaats van de besnijdenis en het Pascha, den doop en het avondmaal gaf, en zegt dan letterlijk: »*Ik spreek van die sacramenten, die tot het gebruik der gansche Kerk verordineerd zijn.*»

Zij die CALVIJN hooren willen over de vraag: of wij de sacramenten thans moeten trachten te bedienen aan de onzichtbare- in plaats van gelijk onder het O. Testament, aan de zichtbare Kerk, verzuimen niet ook § 23 pag. 270 zijner Institutie op te slaan.

Daar doet hij uitkomen — »*dat de Apostel Paulus niet heerlijker spreekt van de N. Testamentische als van de O. Testamentische sacramenten,*» maar dat zij hetzelfde be- teekenen en verzegelen.

Maar zoo iemand verzuime evenmin zijn hoofdstuk over de Kerk te lezen.

Op pag. 210 zet hij breedvoerig uit een, dat de Heere in de H. Schrift spreekt: ten eerste, van de onzichtbare kerk, waartoe alle uitverkorenen behooren, en »*wier kennis wij voor God moeten laten;*» ten tweede, van eene zichtbare kerk, waartoe behooren de menigte van menschen, die gedoopt zijn, belijdenis hebben gedaan, die, »*door deel te nemen aan het Nachmaal de eenigheid der kerk bewaren*» en »*het Woord Gods en Zijn dienst onderhouden.*»

En om te weten wie wij rekenen moeten als tot den breeden kring »*zijner kinderen te behooren is niet noodig eene zekerheid van de aanwezigheid des geloofs.*» »*God heeft in de plaats daarvan gesteld een zeker oordeel der liefde; door hetwelk wij voor ledematen der kerk houden moeten, degenen, die door bekentenis des geloofs en door oprechtheid des levens en door mededeelachtigheid der sacramenten God en Christus met ons belijden.*»

Volgens CALVIJN dus kunnen en mogen wij voor geen leden der kerk houden, en alzoo, dit volgt als vanzelfven,

geen recht geven op den doop hunner kinderen, noch stem in het beroepen van Leeraren of benoemen van Ouderlingen, dengenen, die niet de eenheid der kerk bewaren door deel te nemen ook aan het Avondmaal.

Ten tweede blijkt, neen, niet slechts uit de leer van CALVIN EN AUGUSTINUS, maar uit alle officiële uitspraken der Kerke Christi, ja uit het Woord des Heeren in oud- en nieuw verbond, dat men de *zichtbare* Kerk zoek helpt, dat zij haar karakter, haar epitheton (haar bijvoegelijk naamwoord) verliest, wanneer onze arbeid, ons woord en schrift er toe leiden moeten, dat zij in haar geheel, dat zij als zoodanig niet de verbondsinzettingen onderhoudt; dat doet men, als men zelfs op den duur maar toelaat dat zij de »*contracten en verbindtenissen*» publiekelijk jaar en dag verbreekt.

Ten derde wordt bij zoodanige bearbeiding en bij zulk een verzuim langzamerhand de onbijbelsche beschouwing geboren, die bij sommige Hervormde vrienden reeds principiëel is geworden, dat wij slechts hebben de kerk (alias de onzichtbare) en de wereld.

En ten vierde wordt *daaruit* weer geboren, dat die zoogenaamde wereld in de kerk, zich lossen en vrijer gaat gevoelen, en ondanks haar lidmaatschap der kerke Gods, zeggen gaat: »Ik ben nog maar van de wereld» en daarom — dit volgt dan in woord of daad — mag ik zoo wel half op zijn corintisch leven. Men maakt m.a.w., zoo men haar niet verplicht in de verbondswegen en inzettingen, althans voor ons oog te wandelen, de banden los die haar aan God, die God aan haar verbinden.

Die banden, waarop God zelf zoo menigmaal wees; die Hem vaak stof en aanleiding gaven om Israëls snoode ondankbaarheid zoo krachtig te doen uitkomen, en om Israëls zonde als uiterst pijnlijk — aan Jezus kostte ze tranen en Paulus brak ze het hart — maar ook als buitengewoon hemelgerend in het licht te stellen.

Ten vijfde. Zoodra men Gods verbondsbetrekking, neen niet met de wereld, maar met den breeden kring wegredeneert, of zoo zwevend maakt als K. dat heeft gedaan,

dan raken de ouders, de leeraars, de onderwijzers, de gemeenteleden, die vermanen, bestraffen, bearbeiten, en ook die bidden willen, *die stof en aanleiding* kwijt, of ze wordt ten minste onderbroken.

Heeft men daarentegen een helder inzicht in de betrekking, waarin allen, die reèhtens tot de zichtbare Kerk behooren, tot den God des genadeverbonds staan; is het ons duidelijk in welke groote en dierbare beloften zij allen deelen en dat hun die belofte van Godswege gedurig weer beteekend en verzegeld wordt, wie gevoelt het niet, dan heeft men kracht en stof ter hunner bearbeiding; maar vooral dan komt er ook diep medelijden, iets van dien weedom van God en Jezus en Paulus, waar we zien moeten dat Gods verbondskinderen niet in Zijne verbondswegen en inzettingen wandelen; dan beseffen we het eerst, wat het wezen zal, wanneer verbondskinderen als verbondsvbrekers voor God verschijnen zullen.

En dan mogen we, om maar niet meer op te noemen, ten slotte ook dit niet vergeten, dat men dus doende den grond der vrijmoedigheid om al of niet deel te nemen aan 's Heeren disch geheel verlegd in den mensch.

Of de gemeente de instellingen en de geboden van haar verbondsGod zal onderhouden, hangt eindelijk geheel af van haar gemoed en gestalte.

Want men bedenke het wel, dat de gemeente, die geleerd wordt dat ze zich eerst moet onderzoeken en dan beslissen, het daarvan afhankelijk maken moet of zij al of niet gehoorzaam zal zijn aan de uitdrukkelijke geboden Gods, niet bij het avondmaal zal staan blijven, maar langzamerhand zoodanig onderzoek van welks uitslag het doen of niet doen afhankelijk wordt gemaakt, zoowel op het eene als op het andere gebod des Heeren zal gaan toepassen.

En tengevolge eener bearbeiding in dien geest wordt feitelijk, wordt metterdaad het gemoed boven het Woord onzes Gods gesteld.

En wat er noodig is om, daaraan gewend, het gemoed of — gelijk men het in kringen buiten onze Kerk wel uitdrukt — de conscientie niet te laten beslissen, maar

»tot de wet en de getuigenis" zich te verheffen, hebben ons, dunkt mij, de jaren die nog pas achter ons liggen, en die wij beleven, overvloedig geleerd.

En wie kan het tegenspreken dat het gemoed en de conscientie niet de éérste stem hebben; maar dat zij zich *door Gods Wet en Woord moeten laten leiden?*

Denk nu echter niet, Lezer! dat ik hiermede weerspreek, wat Ds. K. schrijft pag. 21 en 27, dat namelijk aan onze avondmaalsviering »eene zelfbeproeving vooraf moet zijn gegaan" Ik zou zeggen die bewering is een vogelverschrikker op geestelijk terrein, die, gelijk men dat wel noemt, dienst moet doen.

Eilieve, zoo vraag ik, heeft de Heere God dan ooit den eisch der zelfbeproeving laten varen, tengevolge van Zijn uitdrukkelijk gebod dat de leden der zichtbare Kerk de sacramenten zouden onderhouden; of was het Hem ooit om het even hòe men ze onderhield?

Zou de Kerk, omdat ze, gelijk we zagen, de onderhouding gebod op straffe in Gods Woord bepaald, de prediking der zelfbeproeving hebben nagelaten?

Zijn AUGUSTINUS en CALVIJN, wjl zij op hetzelfde aambeeld sloegen, ten dien opzichte te verdenken?

Al predikt men in gehoorzaamheid aan Gods Woord en de besluiten der Kerk, wat br. K. zegt (pag. 26) dat wij *niet* moeten prediken; »*al predikt men, dat al de leden avondmaal moeten vieren;*" dan immers blijft er plaats over om hun even nadrukkelijk te zeggen *hoe* de Heere wil dat zij het houden zullen en houden moeten.

En van dat *hoe* mogen wij hen evenmin als van het dat ontslaan.

Maar 't is waar, mijn opponent kan mij toevoegen, dat hij ze niet onvoorwaardelijk ontslaat, dat hij zelfs tucht heeft voor hen, die het verzuimen.

Dat de uitoefening der Tucht, waarvan Kleinendorst spreekt, plicht en roeping der Kerk is, stem ik van heeler harte toe.

Doch na deze welgemeénde toestemming heb ik drieërlei aanmerking op wat in zijne brochure pag. 29-33 te lezen staat.

Ten eerste vestig ik er de aandacht op, dat Ds. K. voor hen, die publiek ongehoorzaam zijn, die naar 's Heeren woord uit het midden van zijn volk moeten weggedaan worden niets heeft dan de tucht van het wóord: dus compleet in den geest der irenischen redeneert.

Na ons vierderlei woord van vermaan te hebben doen hooren, roept hij uit: »Ziedaar de Tuchttoefening.»

En dat K. aan de, ten deze, echt Bijbelsche tuchttoefening niet toekomt, verwondert niemand, die met aandacht de zoo even genoemde bladzijden leest; want het zoogenaamde lidmaat »D. *laadt geen schuld en schande op zich, omdat hij zich van het avondmaal heeft onthouden.*»

Metterdaad dat geeft de Leeraar der Chr. Ger. Gemeente te Arnhem ons te lezen. En daartoe komt men en mōet men komen, zoodra men meent dat wij het sacrament alleen aan de onzichtbare kerk bedienen moeten.

»*Laadt geen schuld en schande op zich*» — men leze Gen. 17 : 9 en 14, Num. 9 : 4 en 13^b; men bedenke, dat de onderhouding ook in het N. Testament der gemeente uitdrukkelijk bevolen is; men herinnere zich de uitspraken der kerk door al de eeuwen heen; men vergete niet wat AUGUSTINUS, wat CHRYSOTOMUS, wat CALVIJN daarvan zeggen.

URSINUS in zijne verklaring van den catechismus (schatboek, pag. 59 over het Avondmaal) zegt: wanneer men zich aan het avondmaal ontrekt, omdat men geen Gode waardige gemoedsgestalte heeft, dat men dan »*de eene zonde op de andere stapelt.*» »En men moet geen kwaad doen», is het dan, »opdat het goede er uit voorcome.»

Mijne tweede aanmerking is slechts een logisch gevolg van het daar zoo genoemde: ze is deze — dat de woorden van vermaan in de eerste plaats, ja dat ze in den grond niet gaan of kunnen gaan over het verzuim des Avondmaals, maar wel over on- en wangestalte.

Er blijft dus van de tuchttoefening over het *verzuim als zoodanig* letterlijk niets over; dewijl wij zoodanig vermaan, zoo vaak ten beste geven als we bij ontmoeting onzer leden bemerken dat hun hart niet recht is voor God. »*Alleen*

door jurisdictie kunnen wij afhouden" zegt CALVIJN. 1)

Mijne derde aanmerking is: dat op die blz. geschiedt, wat ik boven zeide, dat namelijk de grond van vrijmoedigheid in plaats van, gelijk in het antwoord op de 74ste vraag van onzen catechismus, in het verbond en de belofte Gods, geheel verlegd wordt in den mensch.

En hoewel Ds. K. het bundelke van bewijzen, dat ik ten beste gaf, zelfs niet met den vinger aangeroerd heeft, zoo wil ik wat hij voor zijne »andere zienswijze" aangaf toch met een woord bespreken. Om te doen uitkomen dat het Avondmaal niet aan de zichtbare, maar aan de onzichtbare kerk moet worden bediend, wijst hij mij pag. 20 op Zondag 30 en schrijft hij op pag. 25 een gedeelte van art. 35 onzer Ned. geloofsbelijdenis af. Het luidt: wij gelooven en belijden, dat onze Zaligmaker Jezus Christus het sacrament des H. Avondmaals ingesteld heeft, om te voeden en te onderhouden degenen, die Hij alreede wedergeboren en in zijn huisgezin, hetwelk is zijn kerk ingelijfd heeft enz."

Hierop heb ik, met het oog op het bruik dat K. er van maakt, slechts de opmerking te maken, dat *wij in het bedienen* der sacramenten in navolging der Apostelen en van art. 27 der belijdenis alsmede van onze Dordtsche Vadersen de gemeente als eene geloovige hebben te beschouwen, en dat zij zich voor ons oog als eene geloovige moet openbaren.

En ook, dat zij dat niet doet, wanneer het grootste deel harer leden de inzettingen Gods publiek overtreedt.

En CALVIJN zou, overeenkomstig hetgeen ik van hem aanhaalde betreffende het avondmaal, er gewisselijk bijvoegen: ja voor die reeds wedergeboren zijn, voor de uitverkorenen gaf de Heere de sacramenten in de eerste plaats; hen had Hij, zooals altijd en in alles vóór allen op het oog; maar wijl, naar art. 33 der belijdenis en Zondag 25 van onzen H. Catechismus »de sacramenten verordend zijn om ons zijne beloften beter te verstaan te geven en te verzegelen en om panden te zijn der goedwilligheid en der

1) Institutie § 5 pag. 255.

genade Gods" zoo hebben ze beteekenis voor al de leden der kerk; en wij allen de beloften hebben, zoo moeten die beloften ook aan allen, als welgemeend, verzegeld worden, zij het dan niet tot een reuk des levens ten leven, dan tot een reuk des doods ten doode.

Doch ik wil bij deze gelegenheid Ds. K. ook nog wel eens vragen: of »de kinderen *der geloovigen*" 1) maar niet alleen recht op den doop hebben? Immers ja. En dan: of hij zichzelf gelijk blijvende, dan ook evenzeer zijn best doet om dengenen, die naar zijne beschouwing nog geen geloovigen zijn, die bij hetzelfde huisbezoek zich openbaren zoo als hij zelf dat beschrijft, duidelijk te maken, dat zij geen recht op den doop voor hunne kinderen hebben, en diensvolgens hun in getrouwheid aan God op het harte bindt, dat zij zich »moeten onthouden", wijl zij geen recht hebben om hunne handen te slaan aan dat heilige sacrament?

Doet hij dat — en draagt zijn arbeid in betrekking tot den doop dan evenveel vrucht als de arbeid, gelijk aan den zijnen, in betrekking tot het avondmaal gedragen heeft; onthoudt zich dan consequent, om dezelfde reden, een even groot getal, dan zullen we eens zien hoe de oogen zullen opengaan bij de verwarring en de uitsluiting, die er volgen zal.

Consequent zou dit wezen. Zelfs een BRAKEL toch zegt: (Red. godsd. pag. 597) »dat zij die hunne kinderen laten doopen zichzelf veroordeelen in het afblijven van het avondmaal."

En wat nu het Avondmaalsformulier betreft, waarop mijn opponent zich mede beroept, houde men wel in het oog: Ten eerste, dat al onze formulieren staan op het formeele standpunt en, dat zij dientengevolge van de gedachte uitgaan: »de gemeente is eene en moet eene voor ons oog geloovige zijn." En ten tweede, dat het ons in de drie stukken, waarop K. in het bijzonder wijst, hooren laat — *hòe* wij Avondmaal houden moeten.

Als formulier der Kerk, van de Kerk, die de eischen Gods

1) Het opschrift van ons doopsformulier.

over te brengen en te handhaven heeft, laat het terecht van dien eisch ook niets vallen. Naar luid der Schrift immers moet het zijn — een ootmoedig, geloovig gebruik. Ten derde vestig ik vooral daarop de aandacht, dat het formulier volstrekt niet doet, niet in de hand werkt, niet goedkeurt, wat Ds. K. zich veroorlooft en wat eigenlijk punt in quaestie is.

Wat het formulier tot en van openbare goddeloozen en verachters van 's Heeren woord zegt, dat zegt K. ook tot en van degenen, die onberispelijk leven en zich gehecht betoonen aan het Woord des Heeren; tot hen, die *mogelijk* zelfs onderwerpeijk meer bezitten dan zij zelven inzien en K. bij zijne bezoeken, die hem zeggen deden: »Gij moet u onthouden,» bespeuren kon.

KLEINENDORST begaat, inzake het formulier, deze fout: hij keert om, wat het formulier *niet* omkeert. Het formulier nam. zegt ons in zijne drie stukken, hède God wil, dat wij avondmaal zullen houden. Hoe wij het »*tot onzen troost*» houden zullen. En dan is het: die nu komen met zulk een hart houdt Hij voor *waardige* dischgenooten, die neemt Hij *in genade* aan.

Natuurlijk die geen ootmoedig hart heeft, ontvangt er niet de zegeningen Gods.

Maar nu zegt het niet dat *wij* moeten afhouden, zelfs niet dat *zij* zich onthouden moeten die die drie stukken niet in zich bevinden, **en dat doet K. wel.** Hij gaat dus juist zòovèel verder als het formulier, als er tusschen ons ten deze verschil is.

Die niet tot de zichtbare kerk behooren, ongeloovigen en goddeloozen, mogen er, volgens het formulier, volstrekt niet aankomen; en volgens K. zij niet, die niet tot de onzichtbare behooren. Eilieve vergelijkt, *met het oog hierop*, het formulier waar het ook begint: »Daarom vermanen wij naar het bevel Christi en Pauli» enz. met K's woord van vermaan aan A. B. C. en D.

En nu rest nog slechts 1 Cor. 11.

Want over de Buitenlandsche Theologen in de acte Nationalis spreek ik later een enkel woord, en waar K.

tegen windmolens aan het vechten is, waar tenminste zijne »andere zienswijze” geèn andere is dan de mijne, gelijk op de eerste negen bladzijden en op eenige andere plaatsen zijner brochure het geval is, daar behoef, daar kan ik natuurlijk niet weerleggen.

Maar aangaande 1 Cor. 11 zeg ik, dat K. een knap man is, als hij daaruit door een gezonde en eerlijke exe-gese bewijst, wat hij te bewijzen heeft. Als hij daaruit bewijst dat niet »de gansche kerk” (CALVIJN) het avondmaal moet *bediend* en door haar *onderhouden* worden.

Ik beweert, dat Paulus de wijze, de ontzettend goddelooze wijze, waarop de Corinthische gemeente 's Heeren avondmaal vierde, in het licht gesteld en bestraft, en dat de Heere haar door een bereids aanwezig oordeel géstráft heeft; en voorts, dat daaraan niet slechts zij, die misschien nog geen onderwerpelijke genade deelachtig waren, maar de geheele gemeente, zeker ook wel bestaande uit kaf en koren, zich schuldig maakte. En dat dus de quaestie niet liep, waarover het bij ons gaat. Of men aan de zichtbare of wel aan de onzichtbare kerk het avondmaal moest bedienen, was er geen vraag.

Ook Paulus »vermaant”; doch *hij* vermaant de gemeente, (vs. 33,) de broeders zonder uitzondering, dat zij samen zullen komen om 's Heeren brood te eten. Maar natuurlijk moeten zij het anders doen; ze moeten het waardig, in het geloof, ter gedachtenis van Jezus Christus gebruiken.

In betrekking tot I Cor. 11 kies ik voor mij de exe-gese van CALVIJN. Hij zegt, 1) sprekende over deze gemeente en met aanhaling van het 27 vers:

»Maar ik antwoord, dat zij daarom niet schuldig zijn, omdat zij het lichaam en bloed Christi gegeten hebben, maar omdat zij het sacrament hebben ontheiligd, met voeten tredende het pand der heilige gemeenschap met God, hetwelk zij met eerbiedigheid behoorden te ontvangen.»

1) Institutie pag. 292 § 33.

En ik voeg daar nog slechts bij: wie doorziet het toch niet dat de vrome Leeraars in de tijden dat de kerk verbasterd was, en zij in ontrouw aan God en Zijne gemeente de »jurisdictie" niet gebruikten, van I Cor. 11 letterlijk een stormram hebben gemaakt, ten einde leden der kerk, die zij van voren door excommunicatie hadden moeten weren, af te houden; en dat zij door dat te doen Paulus woorden, in betrekking tot de waarlijk zichtbare kerk, hebben misduid en hebben leeren misduiden.

Want dat de beide sacramenten niet bediend zijn aan »de gansche kerk", en dat zij door haar niet zijn gebruikt sinds de kerk verbasterde, ja dat waardige, anders godzalige mannen toen aangaande het deelgenootschap des avondmaals in sommige opzichten wel zijn gaan spreken schrijven, zoo als nu nog Ds. K. doet, heb ik reeds gezegd en toegestemd.

Uitspraken dus van groote mannen uit zoodanige tijdvakken, maar ook uit die tijdvakken alleen, kan K., ik zeg niet voor alles wat hij schreef, maar wel daarvoor dat het avondmaal niet aan alle leden moet bediend en door alle leden gebruikt worden, tegen mij aanvoeren.

Ik denk, dat hij dat ook wel van groote mannen buiten de Chr. Ger. Kerk in onzen tijd kan. Doch dat »het oordeel van Dr. KUYPER", zoo als mijn opponent in zijn voorwoord zegt, »geheel onderscheiden is", van dat der broederen uit de Chr. Ger. Kerk, dat is eenvoudig onwaar, dat is Dr. KUYPER onrecht aandoen.

Van mijne hoofdstelling van het eigenlijke punt in quaestie dat nam. »het ten avondmaal gaan voor een iegelijk niet gecensureerd lidmaat der gereformeerde kerk, buiten wettig excuus, plicht is," heeft ook hij gezegd: »Hier valt niets tegen in te brengen. Dit is eenvoudig zoo."

En wat de uitspraken aangaat van Brakel en eenige andere mannen uit de tijdvakken, waarop ik het oog heb, geef ik het volgende ter overweging:

Zou hunne afwijkende beschouwing niet daaruit verklaard moeten worden, dat de kerkelijke toestanden, waarin zij leefden, hun oog juist op dat punt beneveld hebben?

Immers hebben ons de laatste jaren overvloedig bewezen, hoe anders heldere en groote mannen, tengevolge van hunne kerkelijke positie, in soortgelijke punten min helder, ja in strijd met de duidelijkste uitspraken der H. Schrift zich uitlaten kunnen.

Dàn: Is het te rijmen, is het consequent, ja is het naar de H. Schrift, dat men, gelijk in die kerken steeds plaats had en ook nog wel geschiedt, dat men, zonder dat er een woord over valt, waaruit heilig bezwaar spreekt, de kinderen van publiek ongeloofigen en goddeloozen, ja, van lieden eener tegenwoordige kermistroep het H. Sacrament des doops toedient, — gelijk onlangs in Middelburg nog geschiedde — terwijl er nog menig woord, vooral in de voorbereidingspredikatie, over wordt gehoord, dat men dezulken aan den H. disch moet zien zitten? 't Is toch waar, dat degenen, die geen recht hebben op het avondmaal, het ook niet hebben op den doop voor hunne kinderen. Met welk bijbelsch recht toch wil men den doop — *nog wel aan den meer dan breederen kring* toedienen en daarentegen het Avondmaal *zelfs niet eens meer aan den breederen*, maar is het mogelijk, aan den engeren alleen?

Te zeggen: »den doop ontvangen de kinderen, en niet de goddelooze of ongeloovige ouders» beteekent niets; wijl volgens de geheele leer der schrift in dit opzicht de kinderen, om zoo te zeggen, met de ouders op en neer gaan. Zoo lang zij kinderen zijn, komen zij door en met de ouders in — maar geraken ze ook met en door hen buiten het verbond der genade. Naar de leer der H. Schrift is dit eenmaal zoo.

Tegen dat scheiden der beide sacramenten van het genadeverbond; tegen dat profaneeren (ontheiligen) van het eene en het al te hoog hangen van het andere sacrament, komt mijn verstand en hart in verzet.

Profaneeren, ontheiligen, gemeen maken — metterdaad,

naarmate men doórdenkt, gevoelt men dat deze uitdrukking niet te sterk is.

De onderpanden van Gods verbond, trouw en liefde mogen immers, volgens de geheele leer der Schrift en der Kerk niet uitgereikt worden, de verzegeling zijner belofte mag niet plaats hebben, wanneer wij, bedienaars, zien en weten, dat zij, die er ja nog wel om vragen durven, publiek goddeloos of ongeloovig zijn.

Die de Heere God buiten het Verbond stelt, mogen *wij* er niet in houden; die *Hij* vervallen verklaart van de beloften en hare teekenen en zegelen, mogen *wij* ze niet uitreiken. Zoolmin als wij uitsluiten mogen degenen die God niet uitgesloten heeft mogen wij barmhartiger en milder zijn dan Hij is.

Gods dienaren moeten — *als de engel met het vlammend zwaard aan den ingang van den hof* — op Goddelijk gezag de verbondbrekers van het sament der belofte houden.

Doen we dat niet, dan zijn we ontrouw, dan »verloochenen we” ten deze »den Heer die ons gekocht heeft;” dan zijn we méde oorzaak dat Gods verbond ontheilgd en zijn toorn over de gansche gemeente, in wier midden dit plaats heeft, verwekt wordt.

Voor het tegenovergestelde uiterste nu moeten we evenzeer waken; we moeten noch het eene, noch het andere sacrament heiliger maken dan de Heere het gemaakt heeft; we mogen, met het oog op het deelgenootschap aan de sacramenten, »niet gemeen, niet onrein heeten” die geheilgd, die afgezonderd zijn; we mogen, m. a. w., ons bij het uitdeelen niet plaatsen op het standpunt, waarop God de Heere zich eerst na den afloop dezer bedeeing plaats zal. Zelfs BRAKEL heeft zich tegen dat scheiden der beide sacramenten, toen er om de bedorvenheid der kerk naar zijn inzien te veel van het avondmaal gingen afblijven, blijkbaar verzet.

» *Het is het uitdrukkelijk bevel Gods de sacramenten te gebruiken” en die het avondmaal niet gebruikt, heeft ook geen recht om zijn kinderen te laten doopen, roept hij die wegblijvers, om zoo te zeggen, toe.* 1)

1) Men leze, onder meer, van zijn Red. Gods d. het 1e deel 597.

En dat het bederf, dat reeds in zijn tijd in de kerk straffeloos doordrong en doorgedrongen was, de wezenlijk zichtbare kerk zoek gemaakt had, en hij daarom, gelijk zoo velen na hem, de onzichtbare, ware het mogelijk, nog zoeken wilde, teneinde aan haar, althans het avondmaal te bedienen, wyl hij aan dien breeden kring, niet van bonde- maar van wereldlingen, het volgens Gods woord en zijn christelijk geweten niet bedienen mocht, wensch ik in de derde plaats te uwer overweging te geven.

Zóó bedorven toch was de Kerk reeds te zijnen tijde dat BRAKEL, de oudere, een expresse reis van Stavoren naar Amsterdam maakte, teneinde met de Labadie over »afscheiding» te spreken.

Zóó bedorven, dat de wereldberoemde ANNA MARIA VAN SCHUMAN, met den grooten maar stokouden VOETSUS en den teeder godvruchtigen ESSINIUS telkens en telkens over het ontzettend bederf der Kerk, over het bijna totale verzuim der kerkelijke tucht sprak; zóo, dat men in het eerst gemeenschappelijk hoopte, dat de Heere in den uit Genève geroepen Leeraar, in de Labadie, voor de Nederlandsche Kerk een hervormer geven zou.

Zóó bedorven, dat, toen de hervormer uitgeworpen werd, de beroemde vrouw met duizenden, waaronder velen uit de aanzienlijkste standen, zich afscheidden en hem volgden, (letterlijk volgden.)

En waarom liep deze scheiding door zooveel geld, bij tijden door zooveel macht, door zoo veel wetenschap, en ik durf er wel bijvoegen, door zooveel godsvrucht gesteund betrekkelijk spoedig dood?

Naar mijn bescheiden oordeel eeniglijk en alleen, omdat zij de idee — voor de onzichtbare kerk en voor haar alleen, had meegenomen en trachtte te verwezelijken.

Over die al te vrome illusie brak zij — als ik mij zoo uit mag drukken — den nek. Waar men eerst te veel had — wereldlingen in plaats van bondelingen — wilde men later te weinig hebben — alleen de tot zaligheid uitverkorenen. Zoo vallen de menschen allicht van het ééne in het andere uiterste.

Ik betwijfel ook, of de weleer vaak uitgesproken beschuldiging, dat *in* »de Afgescheidene Kerk'' de persoonlijke verkiezing wel wat te veel op den *voorgond* geschoven werd, altijd even onverdiend was.

Zoodra dit aanbiddelijke leerstuk *uitgangspunt* van onze beschouwing en *onze handelingen* gaat worden, komen we op tē gewijden grond. (Deut. 29 : 29)

Dat zij, die »verbouwen of *verhuizen*'' willen, ten deze voordeel trekken uit de geschiedenis! Zie ik goed, dan loopt in den laatsten tijd zelfs een Dr. KUYPER hier gevaar.

»Bewijs?'' Uit hetgeen ik daarvoor zou kunnen aangeven slechts het volgende: In de Heraut van 11 April l. l. leest Ge in het hoofd-artikel:

»Immers reeds uit het ééne feit, dat de apostel de geheele gemeenten als »uitverkoren'' toespreekt, blijkt overtuigend en voldingend, dat zijn brief steeds aan de gemeente in haar ideëel karakter gericht is. D. w. z. gericht is uitsluitend tot allen en een iegelijk die essentiëel en als levende leden tot de gemeente behooren, zonder in het minst te rekenen, met de onechte, valsche en ongeheiligde elementen, die aan haar kleven, haar uniform dragen en zich voordoen, als behoorden ze haar toe.

In de »Handelingen der Synode Nationalis'' (2e boek pag. 216 en 217) daarentegen lezen we: dat wij »naar het oordeel der liefde op grond van uiterlijke gehoorzaamheid en uiterlijke professie des geloofs **gehouden worden voor geloovigen, gerechtvaardigden en geheiligden**; hetwelk klaar genoeg uit den Apostel Paulus bewezen wordt, *die in de brieven, die hij aan de particuliere kerken van Rome, Corinthe, Efeze enz. schrijft, allen zonder onderscheid noemt, beminden Gods, heiligen, geheiligden. Rom. 1 : 17; Cor. 1 : 2; Efeze 1 : 1. Desgelijks de Apostel Petrus* in het opschrift des eersten briefs. Laat het gevoelen van AUGUSTINUS hier bijkomen: die wél leven, worden kinderen Gods genoemd''.

Nog al uiteenlopend, dunkt u niet?

Volgens de Dordtsche Vaderen en AUGUSTINUS toch schrijven Paulus en Petrus »aan allen zonder onderscheid.'' Zij re-

kenen, zoowel als de Heere zelf, die »*allen*'' zoo menigmaal »*zijne kinderen*'' noemt, met de *zichtbare kerk*; terwijl Dr. K. hier met de onzichtbare aan het rekenen is, en ook wil, dat Paulus daarmee gerekend heeft.

Denkt Dr. K. dan waarlijk — immers dit volgt? — dat Paulus, als hij een en andermaal schrijft: »*U groeten à de heiligen*,'' alleen de groete doet van de uitverkoren heiligen? Zouden dan de overige, niet-uitverkoren, maar toch belijdende leden zelfs niet waardig zijn geweest dat húnne groet werde overgebracht? En zouden de lezers der brieven het ook zoo hebben begrepen?

Ik voor mij geloof, dat in het schrijven der brieven, in de toediening van doop en avondmaal enz. enz. door Jezus en de Apostelen steeds met de zichtbare kerk gerekend is, en dat eerst aan den afloop der eeuwen, als de Heere Jezus Christus de wan in de hand nemen zal, met de onzichtbare zal gerekend worden. M. a. w. Eerst dan zal Hij met Zijne gezanten uit dat oogpunt sprekend en handelend optreden.

Maar laat ik niet vergeten u te zeggen dat, wanneer Gij u van de groote verbastering der Kerk in BRAKEL's tijd wilt overtuigen, Gij dan 's mans eigen zoo even genoemd werk op pag. 596 en 597, vooral 603-605 slechts hebt op te slaan.

Na dat gedaan te hebben, stemt Gij mij toe, dat de schilderij, die hij er van ophangt zwart, zeer zwart is.

Maar, God lof! de Heere heeft ons in de Christelijke, Gereformeerde Kerk de zichtbare Kerk, die in Nederland zoo lang reeds zoek was, weergegeven.

En nu de kerk in *die* kerk aanvankelijk haar karakter herwon, nu moet het ook zoo weer worden, als het naar haar karakter behoort te zijn; nu moeten ook de sacramenten aan haar bediend en dóór haar gebruikt worden. Want God heeft ze, gelijk we gezien hebben, haar gegeven en bevolen.

Zij, die ze aan haar niet bedienen, dat wil ook zeggen, die door een verkeerd gebruik van den eersten sleutel, die des Woords, oorzaak zijn, dat zij ze niet ontvangt, maken in strijd met alles, de Nieuw-Testamentische be-deeling eene in dit opzicht geheel andere, eene minder milde dan de Oud-Testamentische was.

Zij, die ze niet haar, maar trachten, om althans het ééne sacrament, dat des Avondmaals, aan de onzichtbare te bedienen, handelen in strijd met de vermaningen en besluiten van de kerken, die zich in het onderhavige geval hebben doen hooren.

In de derde plaats worden zij mede oorzaak, dat de Kerk haar zichtbaar karakter niet ten volle herneemt, of hetzelfde weer verliest.

Want een Kerk, waarvan tal van leden *openbaar* eene instelling Gods verzuimen, is geen zichtbare te dien opzichte. Zij ziet er met het oog daarop voor den aanschouwer niet uit, zij openbaart zich in dat geval niet — als Christus' Kerk in de wereld.

Voorals dan niet als hare Leeraars daartoe publiekelijk bijdragen; en als de »jurisdicte" (zouden AUGUSTINUS en CALVIJN zeggen) naar Gen. 17 en Num. 9 : 13 op den duur op zoodanige leden niet wordt toegepast.

Van hetgeen de Classis Dordt op onze Synode wilde, en dat slechts als ontijdig bestreden werd, kan natuurlijk niets komen, zoolang zelfs Leeraars schrijven, zooals Ds. K. geschreven heeft.

Wat ik dan zou willen? Uit mijn vorig schrijven, weet men, dat het: »ontijdig" ook door mij is uitgesproken.

Een zóó oude, diep ingewortelde dwaling overwint men niet door bij het eerste opengaan der oogen met de Tucht te beginnen.

Wijselijk, zeer wijselijk besloot onze Synode tot medische middelen; zij wenscht door onderrichting te genezen. En als een harer gehoorzame zonen doe ik daaraan mede; ik hoop door dit schrijven haar zelfs broeder KLEINENDORST te dezen opzichte, in den schoot te voeren.

Want om hier met de bespreking mijner vierde stelling te eindigen, zeg ik alleen nog, dat, naar ik hoop, Ds. K. zal inzien, dat het, nu onze Kerk haar karakter herwon, weer zóó worden moet, dat de sacramenten aan »de gansche Kerk" bediend en dat zij door haar moeten onderhouden worden; wijl zijn idéé, naarmate men haar meer consequent, meer volkomen uitwerkt en toepast, onze Kerk des te eerder den weg van de Labadie's Kerk, dat is, den weg van alle vleesch zal doen gaan.

Onder de uitdrukkelijke voorwaarde van een getrouw opzicht en eene Bijbelsche uitoefening der Tucht heeft men daarentegen daarvoor niet te vreezen, wanneer we in den geest van het door mij afgeschreven besluit onzer Kerk handelen.

En nu mijn vijfde of laatste stelling. Zij luidt:

De ouders en de kerk moeten reeds dankbaar, maar mogen niet voldaan zijn, wanneer de kinderen der gemeente eene conscientieuse, schriftuurlijke geloofsbelijdenis afleggen. Alzoo, omdat zij nog niet tot de onzichtbare kerk behooren, mag niemand hen tot onthouding er van aanmanen.

Op het veld dèzer stelling liggen voor mij de voetangels en klemmen.

Wat tot dusver besproken is, is mij reeds lang duidelijk geweest; het staat, dunkt mij, als een paal boven water.

Lieve broeders, hooggeschatte mannen weten, dat ik oorspronkelijk over het afleggen van belijdenis ook niet geschreven had. Hunne aanmerking echter dat het er bij hoorde en hun aandrang om het er bij te behandelen, hebben mij eindelijk doen besluiten om mijne gedachte ook daarover er bij te voegen.

En nu ben ik eenmaal in zee.

Biddend onderzoek heeft mij evenwel van ongelijk ook op dit punt nog niet overtuigd.

Levendig herinnerde ik mij bij dat onderzoek de uren en stonden dat ik mij den Heere aanbeval, en Hem vroeg — om Hem, om Hem alleen en altijd te dienen.

En toen ik dat mij zoo levendig herinneren mocht, besloot ik om maar eens zoo eenvoudig te zijn, en publiek te verzoeken, dat de broeders, die soms meenen, dat ik hier de gemeente verkeerd onderricht, mij en haar op deugdelijke gronden zullen terecht wijzen. Dat verzoek gaat dan bij dezen vooraf.

Want om de waarheid en het heil der gemeente is het mij (zoowel als broeder K.) in mijne beste oogenblikken alléén, doorgaans in de éérste plaats te doen.

En in oogenblikken, waarin het tot mijne schande

anders worden mocht, hoop ik de pen zoolang te zullen nederleggen.

Op tegenstand had ik gerekend. Daarop moest ik wel rekenen, bij de wetenschap dat het eene verouderde kwaal gold, die door mij werd aangetast.

Wat onze hooggeschatte DONNER in zijne recensie schreef: »Tegenspraak vreest br. LITTOOIJ niet, behoeft hij niet te vreezen, de waarheid getuigt voor zichzelf,” was waar wat het laatste betreft: »behoeft hij niet te vreezen, de waarheid getuigt voor zichzelf;” doch aangaande het eerste: »vreest hij niet,” moet ik maar eerlijk zeggen, dat ik mij wel eens afvraagde: »hoe zal dat nog uitpakken.”

En dan moet ik nu getuigen: het liep boven bidden en denken af. Want ik had niet durven hopen, dat onze Synode, zoo kort daarna, *zich als een eenig* man, wat de hoofdzaak betreft, wat mij eigenlijk de pen opvatten deed, namelijk dat 's Heeren avondmaal aan alle niet-geëxcommuniceerde leden moet bediend en, door hen onderhouden worden, zoo krachtig en duidelijk zou uitspreken.

Dank zij het protest der Classis Dorcht, dat daartoe aanleiding gaf!

De tegenspraak van br. K. ook waar ik over het doen van belijdenis schreef, heeft mij van ongelijk niet overtuigd. Zijn eerste fout heb ik reeds aangewezen.

Immers we hebben gezien dat hij, neen niet bij wijze van gevolgtrekking, maar zoo onhistorisch mogelijk, tot driemaal toe schrijven durft, dat door mij ten opzichte van het avondmaal gezegd is, wat alleen, wat uitsluitend aangaande het afleggen van belijdenis, door hen *die kinderen der gemeente zijn*, geschreven is.

De door hem aangevallen en reeds afgedrukte woorden laat ik met nog een paar volzinnen die er aan voorafgaan, nog eens drukken. Ze luiden:

„We stemmen toe, dat wij het *oprecht geloovig* afleggen van belijdenis aan den Heere en onszelven verplicht zijn, dat de band, die ons aan God en zijne gemeente verbindt, alleen dan, niet slechts eene meer uitwendige en tijdelijke, maar eene innerlijke liefdeband des harten, eene eeuwige is.

Dan grondt zich onzerzijds die band niet slechts in de verstandelijke overreding der waarheid en in het godsdienstig geweten, maar, gelijk het behoort en wenschelijk is, in de gemeenschap des geloofs en der liefde van Jezus Christus. Dan ook onderhouden we de inzettingen Gods, zooals Hij het van ons verlangt, en zooals het tot onze zaligheid noodig is — namelijk met het hart.

Het ware, goed verstaan, waarlijk te wenschen, dat we niet langer *iets* verrichten konden, waarbij God geloof, waarbij Hij het harte eischt, vóór dat wij het geloof, vóór dat wij zulk een hart hadden ontvangen.

Dan toch zou het zijn — dit gevoelt gij immers met mij — *sterven of leven*. Dan zou het zijn: Heere! ik kan niet meer voort. Hier sta ik. Want — zeg gij ons, Lezer! wat wij voor God op godsdienstig, ja zelfs op natuurlijk gebied doen mogen zonder zoodanig hart, zonder het geloof des harten.

De Heilige Schrift zegt: ál wat uit het geloof niet is, is zonde.

Dat het zoo móet wezen, dat het zoo het beste, het meest Gode welgevallig is, stemmen we dus direct, stemmen we van harte toe. Doch wanneer het nu tengevolge onzer onbekeerlijkheid zoo nog niet is, dat het dan beter, meer gewenscht, minder zondig zou wezen om het maar geheel na te laten, dat het beter is gelaten dan het uit verstandelijke overreding der waarheid en tengevolge van den drang van het godsdienstig geweten te doen dat, dat spreken we luide tegen.

Naar ons oordeel is het nalaten nog veel grootere zonde, veel stoutere verzaking van onzen christelijken plicht. De betrekking waarin wij tot God staan door het verbond, den doop, de H. Schrift en de verordeningen der kerk verplichten er ons toe."

En nu begin ik met daarenboven de opmerking te maken, dat men wel in het oog moet houden, dat zij door mij ter néer geschreven zijn, nadat ik mij krachtig verzet had tegen het lichtvaardig doen van belijdenis, gelijk dat in het Zuiden van ons land, m.i., wel plaats heeft.

En dàn: dat die woorden gericht zijn aan het adres van het Noorden, waar velen, zeer velen het afleggen van belijdenis uitstellen tot zij wèten, dat zij bekeerd zijn.

En ook, dat die eigen leden den doop, die 1) »voor de kinderen der geloovigen" is, hunnen kinderen *persoonlijk* laten toedienen; en dan metterdaad erkennen, dat hunne kinderen, omdat zij uit hén geboren zijn (1 Cor. 7 : 14) »geheilgden in Christus Jezus" 2) en zij zelve

1) Opschrift van het doopsform.

2) Doopsformulier.

»geliefden in den Heere Christus'' zijn. (Zoo inconsequent mogelijk dus.)

Verder verlieze men niet uit het oog, dat mijn opponent, zooals hij in zijn eigen schrijven wel gevoelen laat, dóet, wat ik schreef, dat tenslotte nog het meest aan te raden is. Dus, men zou dat wel mogen doen, maar niet mogen zeggen.

Tenminste we hebben nog niet gehoord, en kunnen uit zijn schrijven niet bemerken, dat hij met de jeugdigen, die belijdenis zullen doen, metterdaad hándelt naar zijne theorie; dat hij, gelijk bij het avondmaal, dezulken, die bij een onderzoek als bij »A. B. C. en D.,'' nog niet de blijken geven van waarachtige wedergeboorte des harten en een leven in de gemeenschap met God even stellig en even dikwerf zegt: *dat zij »zich onthouden moeten.*''

En toch ware dit op zijn standpunt eisch van getrouwheid en waarheid. Want daarin geef ik br. K. gelijk, dat wij bij eenig getrouw onderzoek, èn bij ons huisbezoek, èn bij het afnemen van belijdenis, èn bij het laten doopen der kinderen dikwerf en zeer goed bemerken, dat het met het geloof des harten nog o zoo treurig gesteld is; dat we dan bemerken, dat de gemeente hier op aarde juist is, zoo als God de Heere haar in zijn Woord beschrijft, dat zij »tweeërlei soort'' van leden heeft, dat niet allen Israël zijn, die uit hem zijn voortgesproten; en daarom zeggen we dan ook gedurig: onderzoek u of Jezus Christus nog wel in u is.

Maar dat wij naar dien maatstaf en die wetenschap mógen, dat wij dat zóó goed weten, dat wij daar naar kunnen handelen met het oog op het avondmaal, het doen van belijdenis, het laten doopen der kinderen, dat weerspreken we.

Dat meende, in de beide eerste gevallen, Jean de Labadie; terwijl hij, omdat hij het dan van de kinderen zelve nog niet wist, den kinderdoop eenvoudig afschafte; doch dat deden de profeten, dat deden Jezus en de Apostelen niet.

De eisch, waarvan wij onder geene voorwaarde, welke dan ook, mogen afgaan, is, dat de gemeente de waarheid Gods, de grondwaarheden des Christendoms belijden, en overeenkomstig de geboden en inzettingen Gods leven moet.

En eerst, wanneer de leden der gemeente daarin mankeeren, mogen, maar ook móeten wij van onthouden gaan spreken.

Onze taak is: toe te zien, dat de kerk haar zichtbaar aanzien, haar karakter niet verlieze. Door opzicht en tucht moeten we daarvoor waken.

Goed, zegt mogelijk deze of gene broeder. Maar hiermede zijt gij aan het eigenlijke punt, waar de voetangels en klemmen liggen, nog niet gekomen.

Moet die belijdenis van de waarheid Gods niet eene belijdenis des harten, niet eene waarachtig geloóvige belijdenis des harten zijn?

Gewis. Dat moet ze zijn als de gemeente 's Heeren dood verkondigt; dat moet ze zijn als de ouders hunne kinderen doopen laten; dat moet ze zijn als de jeugdige leden der gemeente — zoo als men het wel noemt — 1) »aangenomen» worden; dat moet ze ja, waar en wanneer wel niet wezen?

Oprecht geloovig; dat is men aan den Heere, aan zich zelve en aan de gemeente verschuldigd, zoo schreef ik reeds in mijne brochure, eerste druk; en ik verzoek vriendelijk dit wel in het oog te houden. Met dezen eisch staan we op het formeele standpunt. Op het standpunt, waarop ook onze Symbolische schriften staan.

En zoo min als wij het woord des Heeren: »Weest dan volmaakt, gelijk uw Vader, die in de hemelen is, volmaakt is», een oogenblik ter zijde mogen stellen, zoo min mogen we dezen eisch ooit loslaten.

We mogen hem niet loslaten in betrekking tot ènig gebod, tot ènige inzetting Gods; ja zelfs niet tot eenig levensoogenblik der menschenkinderen; dewijl niemand recht heeft zelfs maar een enkel oogenblik onbekeerd of ongeloovig te zijn.

1) Over het woord: »aangenomen» zie men mijne vorige brochure, tweede druk.

Maar nu zeg ik op mijn beurt — hiermee zijn we er nog niet.

Ik weet wel dat men hier, zooals het heet, kan blijven staan; en ook, dat velen pogen zulks te doen.

Ik heb dat ook lang gedaan. Doch in de praktijk van het leven gekomen, blijkt het, bij name in het Noorden, onuitvoerbaar.

Gehoorzaam aan de Synode onzer Kerk, die zoo vaak gelastte om het doopledenstelsel — het laten doopen van kinderen *door hen, die nog geene belijdenis hebben gedaan* — zoo mogelijk, met wortel en tak uit te roeien, gaat men, gelijk indertijd de schrijver dezer regelen, met allen ernst aan het werk; men spreekt in de eerste plaats zoodanige ouders daarover aan; en in de tweede plaats *die* ongehuwden, die kunnen gerekend worden — om met het formulier te spreken — »breeder onderwezen” te zijn; doch het antwoord, dat men zoo wat van allen ontvangt, komt juist daarop neer: »Dominé! ik mis het geloof des harten.”

En als we eerlijk zijn, als we het *uitspreken willen*, denken wij, die door Gods genade kennis aan de wedergeboorte en het geloof des harten hebben, verreweg in de meeste gevallen, dat zij de waarheid spreken; want als we eens in het gelukkige geval verkeeren, dat wij het niet denken, dan verraden wij ons zelve door tot dergelijken anders te spreken dan we wel tot anderen doen; dan is het: »maar moogt Gij daar nog aan twijfelen en daarin om die reden nog bezwaar hebben? Gij die . . .”

Maar nu in die andere gevallen?

Moeten we ons dan altijd maar houden of we het niet gelooven, dat zij nog het geloof des harten missen?

Maar is dat eerlijk. Brengen we hun dan niet in een verkeerden en gevaarlijken waan?

Zijn dan ooit in Gods gemeente op aarde allen onderwerpelijk deelachtig geweest, wat zij voorwerpelijk in de beloften hebben?

Te zeggen: »*Ik begeef mij op dat zoo moeielijk gebied niet;*” of: »*daarmede heb ik niet te doen,*” is wel gemak-

kelijk; maar of het op den duur, bijv. bij ons huis- en ziekenbezoek vol te houden is, neem ik de vrijheid te ontkennen.

Ongemerkt zal men hen dan gaan aanspreken en be-
arbeiden, zoo als zij zich vóór óns uitspraken.

En zouden zij, in dat geval, ons niet in tegenspraak met onszelven kunnen brengen?

Maar laat ik voortgaan. Neem aan: Wij blijven er, ge-
hoorzaam aan het verlangen onzer Synode, op aandringen, dat zij hun doop door belijdenis bekrachtigen, dat zij, *die zelfs hunne kinderen laten doopen*, tenminste aan het doen van belijdenis zich niet langer onttrekken.

Doch het is: »Ik stem u toe, dat dit mijne verplich-
ting is, maar . . . ik mis nog het geloof des harten.»

God wil dat geloof in het hart werken; want wat wij noodig hebben om in den verbondsweg te wandelen, heeft Hij beloofd en wil en zal Hij in den weg des ootmoedigen gebeds deelachtig maken, is het antwoord.

Tijden verloopen; doch — men heeft in dien weg voortgearbeid. Men wordt wat vrijer. En waarom zou men dat met de leden zijner gemeente niet worden?

Een dier laatstgenoemde leden vraagt, bij gelegenheid dat we weér op hetzelfde aanbeeld slaan: »*Dominé! ik weet Gij moogt van de eischen Gods niets loslaten; Gij moet als Gezant des Heeren met het oog op het doen van belijdenis, het laten doopen mijner kinderen, het deelnemen aan het avondmaal enz. enz van mij het geloof des harten eischen; ik stem u oock toe, dat ik zeker dat geloof reeds zou bezitten, indien ik maar met een ootmoedig en heilbegeerig hart daarom had gebeden; ik wil nu zelfs niet eens in het midden brengen, dat dit laatste toch ook gave van God is; maar vraag slechts: wat denkt Gij, moet ik, zoo lang ik het niet zoo kan, als Gij het als 's Heeren dienst-knecht eischt, dan maar nalaten?*

Waarin zou ik mij meer bezondigen; want ik weet het, het zóó te doen is niet goed en het nalaten mag immers ook niet? Daarenboven als ik mijzelven gelijk blijven wil, kan ik, om dezelfde reden, die mij van het doen van belij-

denis terug houdt, óók mijne kinderen niet laten doopen; én mag de Kerk, wanneer zij zichzelve gelijk blijven wil, mij het tweede, mij den doop niet laten, als ik het eerste, de belijdenis, niet doe; doch dan geraken mijne kinderen ook buiten de gemeente, dan groeien zij buiten het Verbond als Heidenen op; en daarom, Eilieve! zeg mij: waarin zou ik mij meer bezondigen, door het zóó te doen, of, door het nalaten van het eene en van het andere?"

Zegt men nu: mijn Vriend! Gij moet noch het eerst-, noch het laatstgenoemde doen; maar Gij moet God bidden, dat Hij U het geloof des harten schenke, dan heeft men ongetwijfeld een goed antwoord gegeven.

Doch, let daar wel op, geen antwoord op de eigenlijke vraag; want dat was reeds toegestemd.

En daarom kunnen we er bij dat antwoord ook op rekenen, dat het blijft zoo als het was, tot zóolang, dat de Heere zoo iemand bekeert, of tot . . . hij dood is.

't Is waar, het kan ook wezen, dat hij, *zoo als bijna allen in het Zuiden doen*, het zelf nu maar beslist; gedachtig daaraan, dat dan zijne kinderen toch nog in den boezem der gemeente, in het deelgenootschap der verbonden en beloften blijven. En de Dominé in dat geval? Wel, die legt er zich dan — gelijk Ds. K. tenslotte (zie pag. 19 zijner brochure) — zwijgend bij neêr.

Er zich over útspreken wilde hij niet; het meê helpen uitvoeren wêl; want laat hij, bij het doen van belijdenis en het laten doopen der kinderen, dit punt niet onaangeroerd, dan gelooft hij toch eigenlijk ook, dat deze en gene van het geloof des harten, ach, nog zoo weinig rekenschap kunnen geven. En waarom kunnen zij dat niet?

Zeer dikwerf, omdat zij het nog missen. Durft de Dominé, *bij genoemde gelegenheid*, dien besproken eisch flink doen uitkomen; doen uitkomen, dat het, zonder daaraan — neen, niet voor ons, maar voor den Hartekenner — te voldoen, niet *mag* geschieden, dan zal hij zèlf dikwerf in verlegenheid komen, wjl hem de eerlijksten onder de onbekeerden zeggen zullen: »ik mis het geloof des harten nog." En wat zal hij dan? Zich gelijk blij-

ven, hen afwijzen, en daàrenboven den doop hunner kinderen ontzeggen?

Ik vrees, wanneer hij dat, zich gelijk blijvend, een of tweemaal heeft gèdaan, dat hij de derde maal, teneinde niet voor dezelfde moeielijkheid te komen, zoo flink zijn eisch maar niet zal doen uitkomen, ja die maar langzamerhand — vergun mij de uitdrukking — onder de tafel zal moffelen; ténzij hij ten uiterste toe de poging van de Labadie wilde herhalen.

Zie, wat wij in de praktijk doen, en ook zeer goed weten, dat wij het doen, heb ik gemeend in mijne vorige brochure, in de daar straks bij vernieuwing afgeschrevene woorden, eenvoudig te moeten uitspreken.

Ik heb dat gèdaan, omdat ik met CALVIJN 1) geloof, dat de daad als zoodanig goed, ja plicht en roeping is.

Dat gèdaan, omdat in dit onvolmaakte leven bij het consequent vasthouden van dien eisch — want waar en op welk gebied is ze niet geldig? — ik weet niet hoeveel zou moeten wachten, of, nagelaten worden.

Het gèdaan, omdat ik geen kans zag, tenminste met eenig uitzicht op slagen, om het doopledenstelsel te bestrijden, zoo ik niet tot die beschouwing kwam, zoo ik niet uitsprak, wat ik in de gewraakte volzin uitgesproken heb.

Laten we de zaak en den toestand maar eens goed onder de oogen zien. Vele gemeenten zeggen terecht: *wij doopen uwe kinderen niet, indien Gij geen belijdenis hebt gèdaan. Dàn: zij die belijdenis hebben gèdaan, moeten 's Heeren dood verkondigen. En laat daarop nu volgen: »Gij moogt geen belijdenis doen dan met een oprecht-geloovig hart.»*

Dan staat, niet waar? het mes op de keel; dan blijft er slechts driëerlei keus of weg; dan blijft er niets over dan — tot de bête oplossing 2) te komen, dat is, tot de ootmoedige, de waarachtige bede:

»Heere! maak mij dat geloof deelachtig.» Of — met zijn zaad buiten de gemeente te geraken. (De eerlijkste onbe-

1) Institutie pag. 292 § 33.

2) Zie mijne brochure pag. 55.

keerden.) Of — de aanwezigheid van dat geloof te huichelen.

Maar, of nu dat — zóó met het mes op de keel, een *heilig* dwingen tot bekeering mag heeten, weet ik niet.

Maar dat weet ik wel, als het naar het Woord des Heeren zoo is, als het is: »Gij *moogt* niet, dan zoo als gezegd is,” dat wij dat dan ook onverholen, zeer duidelijk en gedurig behooren te verkondigen; want wat naar Gods Woord is, dat moeten we, zonder op de uitkomst te letten, zoo goed mogelijk ter kennisse der gemeente brengen. Doch naarmate Gij het haar ter kennisse brengt, bedenkt en doorziet dit wel, zult Gij des te minder hervormer inzake het doopledenstelsel zijn. Dit ligt voor de hand. Immers als het zoo is, móeten wij, die verkondigers zijn van de waarheid, het zeggen. Doch als we zeggen: Gij *moogt* eigenlijk niet, tenzij Gij met een geloovig hart belijdt, het ligt voor de hand, dat de doopleden in het Noorden dan zullen zeggen: Juist zoo.

Juist, gelijk wij altijd beweerd en dientengevolge het afleggen van belijdenis tenminste uitgesteld hebben.

Daarenboven zullen zij, die het er zoo lang »óp gehad hebben,” op hunne beurt zich als volgt doen hooren: *„Maar maar hoe lichtzinnig gaat het er dan toch in het Zuiden onzer kerk naar toe. Of zouden ze daar allen met het hart gelooven en belijden?!”*

„En aan wie mag dat toch liggen? Aan de Leeraars? Zeggen die dat dan niet duidelijk en telkens? Of hebben zij daar in dat opzicht geen invloed: gaan er de leden, die daar belijdenis afleggen, toch maar meé door?!”

Nu kan men, 't is waar, hun wel den mond snoeren. Men kan er hen aanstonds op wijzen, dat zij door het laten doopen hunner kinderen »er ook maar meé doorgaan.”

Doch daarmee komt men niet verder in hetgeen de hoogste vergaderingen onzer kerk ten deze wel met ernst hebben begeerd. Daarenboven valt dat ook op het Zuiden nog terug; dewijl men er daar »mee door gaat,” zoowel bij het doopen als bij het doen van belijdenis.

Dit volgt alzoo, dat men op die wijze gearbeid het doopledenstelsel, het *niet* doen van belijdenis, in elk ge-

val, eer in de hand zal werken, dan het afgeschapt krijgen; tenzij men er eene kerk door kreeg, zoo als er nog nooit op aarde eene was, tenzij men er alle jongelieden door tot bekeering bracht. Die beooging, in het nauw en alzoo tot bekeering brengen, wie stemt het niet toe, is heerlijk; de beooging is heerlijk; maar of het middel door de Profeten, door de Apostelen, door de Vaders en aangewend, zooals het dan hier zal aangewend worden, betwijfel ik zeer.

Hoe dan? Den eisch Gods loslaten? Dat nimmer!

Als ik eens een beeld mag gebruiken, zie ik kans om mijne gedachte duidelijk uit te drukken. Neem aan: Gij hebt van mij heel wat te vorderen, en volgens afspraak en recht moet alles in eens worden betaald; doch tengevolge, ook al van mijne schuld, bied ik aanvankelijk een gedeelte aan; en Gij zegt: »beter al vast wat, dan niets.» Hebt Gij hiermede nu uwe schuldvordering nog wel iets vermindert, of uwen eisch losgelaten? Immers neen. En het »alles of niets» is toch niet de regel, waarnaar de Heere God *in deze bedeeeling* handelt.

Dit is er zóó ver van daan, dat de Heere, onze altijd onvolmaakte werken, ons slechts teneedele voldoen, zoowel in dit als in het eeuwige leven uit genade wil beloonen. 1)

En 't is ook met het oog daarop, dat ik mij in de gewraakte volzinnen op practisch terrein, dat ik in die moeilijke gevallen als raadgever heb durven optreden.

Op het formeele, clericale standpunt te *blijven* staan, is, ik stem het toe, heel priesterlijk. Niet in elk, maar in een zeker opzicht — mogelijk even priesterlijk als op den weg naar Jeruzalem! (»Hij ging tegenover hem voorbij.»)

Gelijk KLEINENDORST aanvankelijk bij het avondmaal doet, en, wanneer hij zichzelf gaat gelijk blijven — waaraan hij bijna toe is 2) — ook bij het doen van belijdenis en het laten doopen der kinderen, doen zal; gelijk hij, te verkondigen, er op aan te dringen zelfs, dat zij zich, tot dat

1) Zie onzen Heidelb. Catechismus Zondag 24.

2) Men zie pag. 18 zijner brochure. »Het moet toch,» enz. 't Is of de kerkeraadsliden het hem nog slechts beletten.

zij het geloof des harten bezitten, »*onthouden moeten*,» dat vind ik ontzettend; want zodoende raadt men de menschen, omreden dat zij nog onbekeerd zijn, letterlijk naar het Heidendom. Daar komen ze, gehoor gevende aan dien raad, *bij trouw der kerk*, ontegenzeggelijk terecht.

Dat iemand, die niet langer tot de *zichtbare* kerk behoort, daar komen moet, is naar het Woord van God; maar, dat iemand er zou moeten heen geraden en gepreekt worden, omdat hij nog niet tot de *onzichtbare* kerk behoort, zie, dat is mij uit Godes heilig Woord, noch uit de leer der Vaderen, ooit gebleken.

Ik geloof er daarom niets van dat K., wanneer hij zijne beschouwing op blz. 18 in verband met blz. 29—33 brengen en doorvoeren wil, »op den grond van Gods Woord staat en vereenigd is met de leer en de praktijk onzer Vaderen.» Tenminste, ik wil dat met Gods Woord, met der vaderen leer en vooral met hunne praktijk, waarop het hier in de eerste plaats aankomt, wijl het de vraag geldt, of zij het formeele standpunt zóo hebben doorgevoerd, dat het gebod van »*onthouden*,» het alles of niets door hen in toepassing is gebracht, wel eens gestaafd zien.

Naar mijn bescheiden oordeel moesten Noord en Zuid in onze Kerk, gelijk in mijn vorig schriftje reeds uitgesproken is, ten deze wat van elkander hebben.

De eisch van het deelgenootschap aan het waarachtig geloof des harten moet in het Noorden vastgehouden, en in het Zuiden wel wat meer inheemsch gemaakt, wat meer gehandhaafd worden, opdat het gewicht der handeling dieper worde gevoeld; doch weer niet zóo gehandhaafd, dat men den catechumenen, dat men hun, door ons spreken, òf door ons zwijgen op hunne vragen om raad, leert, dat zij tot het affleggen van belijdenis niet moeten, niet mógen overgaan vóór dat zij ook aan dien eisch kunnen beantwoorden.

Slechts één voorbeeld, uit wel honderd, die ik opnoemen kan :

Dat we uit liefde tot den Heere ten behoeve der armen en der kerk geven moeten, dat het een wezenlijk christelijke

handreiking zijn moet, zal mij wel elk toestemmen; en ook, dat wij dien eisch in Gods naam handhaven en vasthouden moeten; maar, dat we daarom door ons spreken of door ons zwijgen op vragen dienaangaande den indruk geven, ja leeren moeten, dat men beter doet, dat men eigenlijk niet behoort uit te reiken, indien men aan dien eisch nog niet beantwoordt, wijl voor het oogenblik of, nog ten eenenmale die liefde wordt gemist; zie, wie doet, wie gelooft dat!?

Ik hoop niemand.

De daad immers was goed; de wijze echter, waarop zij verricht werd, deugde niet. Over de daad komt nimmer berouw, noch bij waarachtige bekeering, noch in de eeuwigheid; over de wijze van uitvoering daarentegen wel.

Door voortdurende handhaving nu van dien eisch kan de schuld gelegen in de wijze, waarop het geschiedde, recht ontdekt, diep gevoeld, oprecht beleden, vergeven, of, door het voortaan, door Gods genade, anders te doen, voorkomen worden. En daarom, wie gevoelt het niet? is het handhaven er van volstrekt noodzakelijk.

Daar komt bij, dat ons gericht, ténzij het op zijn Corinthisch gaat, alleen loopt over de daad en niet over de wijze in den besproken zin.

God de Heere zal, met het oog op *in- en uitsluiten* over het hart; doch, letwel, eerst aan het eind der dagen over het hart oordeelen.

Op de daad echter moeten we, zal de zichtbare kerk niet verspeeld worden, zal ze niet ras verloren gaan, nauwkeurig acht nemen.

Er op acht nemen: Ten eerste, dat zij plaats heeft; want er behoort een proeve voor de kerk, aan wie het mede beloofd is, geleverd te worden, dat men »breeder" in de leer des Verbonds »onderwezen" is; men moet na zoodanig onderwijs te hebben ontvangen persoonlijk optreden; de verplichting moet, in zoover, van de schouders der ouders afgenomen en, door ons zelf *ja* of *neen* gezegd worden. Ook moet men, ten andere, langs den wettigen kerkelijken weg alleen recht verkrijgen op den doop voor zijne kinderen en op het avondmaal voor zichzelf.

Ten derde, we moeten er goed op letten of de daad, waarover we spreken, in het leven, in handel en wandel, uitkomt; want het moet een *zichtbare* kerk zijn, die we bewaren en vertegenwoordigen. Daartoe behoort, dat de sacramenten, waarop we recht verkregen, onderhouden worden; daar toch de kerk haar karakter, haar aanzien verliest, zoodra zij straffeloos publiek zondigen, m. a. w. de inzettingen Gods verzuimen laat.

Voorts houde men wel in het oog, dat het hier *de kinderen der gemeente geldt*. Dat er dus geen sprake is van het òp- en ànnemen in de kerk; maar, dat het er ten slotte op neêrkomt, of zij er moeten *uittreden*; er moeten uittreden, omreden zij op 20, 25, neem 30jarigen leeftijd, hoe ijverig, hoe goedgeefsch, hoe onbesproken overigens, nog het geloof des harten missen.

Want zich onthouden, om genoemde reden, van het doen van belijdenis, wordt, waar men hun terecht den doop voor hunne kinderen weigert, wijl men vooraf het afleggen van belijdenis eischt, ontegenzeggelijk een uittreden uit het verbond en uit de gemeente.

En heeft men dàarvoor, voor zulk eene handeling, of voor het in de hand werken van zulk eene handeling nu wel één éénig woord of voorbeeld in de H. Schrift?

Ik meen neen.

Houdt men de door mij aangewezen twee kringen van bondelingen in het oog; bedenkt men, dat de Heere de beide kringen, in den besproken zin, verkoren, en aan beide de sacramenten gegeven heeft, dan is het duidelijk, dat men, om die reden, er niet behoeft uit te treden.

En het is, mijns inziens, dan ook tengevolge daarvan, dat elk bewijs, zoowel in het Nieuwe als in het Oude Testament vergeefs gezocht wordt voor het zich onthouden of het zwijgend of sprekend aanraden tot onthouding *om die reden*.

Wanneer men de fundamenteele waarheden der Schrift niet langer gelooft of naar de geboden en inzettingen Gods niet leeft, dan ja is onthouding plicht; dan, moet zij niet slechts aangeraden, maar gebòden worden in den Naam des

Heeren; wijl men dan ophoudt zelfs tot den breedten kring der bondelingen te behooren; dan is men een wereldling geworden.

In dat geval ja, zullen de aan God getrouwe wachters op Zions muren, dewijl nu *menschen* over menschen opzigt kunnen en tucht moeten uitoefenen, als de engel met het vlammend zwaard aan den ingang van den hof zich stellen; teneinde de verbondverbrekers van het bonds-teeken en zegel op Goddelijken last te weren.

En geen artikel, hoe het ook heete, hetzij dan 38 of 39, zal hen zelfs maar ééne ure doen weggaan. Ook zullen zij het weggaan van den ingang wel niet bemantelen door het al te vrome: »het blijkt nog Gods tijd en raad niet te zijn.” Gedachtig aan Handelingen 2 zullen ze wel weten en toestemmen, dat, wat naar Gods raad en tijd is toch nog wel tegen Zijn uitdrukkelijk bevel en daarom gròote zonde zijn kan. En dat alzoo het bevel en *niet* de raad Gods ons, naar Deut. 29 : 29, ten regel is gegeven.

Doch verkeeren we in het gelukkige geval, dat van het eerste, noch van het daarna genoemde blijk of bewijs is; blijven onze kinderen bij het opgroeien de waarheid der Schrift belijden, zich daaraan gebonden betoonen, en voor ons oog, overeenkomstig die waarheden leven en wandelen; mogen wij hen met Gods Woord in de hand nog tot den breedten kring van bondelingen blijven rekenen, dan hebben we reden om het »dankbaar” — al volgt daar dan ook op — »maar nog niet voldaan,” uit te spreken.

In plaats van bewijs te hebben, dat we dan, omdat (neem aan het is zoo) het geloof des harten nog wordt gemist, ons »onthouden” en tengevolge hiervan, bij trouw der kerk, uitgesloten moeten worden, is het, dankt mij, duidelijk uit den geheelen Bijbel dat zelfs God de Heere het — dankbaar, maar niet voldaan, uitspreekt.

Als de Zonen Gods, als de kinderen des verbonds naar de dochteren der menschen uitzien en alzoo van de waarheid en den weg des verbonds vervreemd raken, *dan ja*, hebben niet slechts de christelijke ouders, maar heeft ook de God des verbonds smart aan het hart.

Dien indruk immers geeft ons Godes Woord van het begin tot het einde.

Maar ook *dien* indruk, dat we niet dwalen, als wij ouders en opzieners ons dankbaar gevoelen, waar het aanvankelijk zoo is, gelijk ik het zoo even beschreef; dat dat we niet dwalen, wanneer er blijdschap gevoeld wordt — al is ze ook niet volkomen, al blijft er ook te bidden over — bij gelegenheid dat onze kinderen door belijdenis zich nauwer aan de Kerk en den God des verbonds verbinden; zich persoonlijk onder het opzicht en de tucht der kerke Christi stellen.

Dankbaar ja; wijl in de kerk van Jezus de H. Geest woont en werkt; wijl God de Heere in haar schoot verreweg de meesten wederbaart; en ook, omdat men in háar midden zich nog onder eenig beslag gevoelt, en de Heere God door middel van haar menigmaal belet om tegen Hem te zondigen. Daarenboven wordt elke schrede naar God en naar Zijne Kerk heen blijkbaar goed geheeten en goedgekeurd in de heilige Bladen; want het gemeenschapelijk wandelen in den weg des verbonds bevrijdt, naar luid der H. Schrift, voor oordeelen, die de Heere, wanneer het tegendeel plaats heeft, gewisselijk toezendt; dan wordt, om met den catechismus te spreken, de toorn Gods, zooals bij publieken afval, niet over de gemeente verwekt, dan blijft ook het zichtbaar aanzien en karakter der kerke Gods bewaard; dan worden, voor zoover ze goed zijn, voor zoover dus als de Heere kan, die daden van plichtsbetrachting beaamd en gekroond.

Het is: Breng de tienden in mijn schathuis en beproef mij hierin, of ik U dan niet zal opendoen de vensteren des hemels en U zegen afgieten. (Maleachie 3.)

Zie, voor zoover wij gehoorzaam zijn en ons houden aan de inzettingen Gods ként en érkent Hij ons.

Doch missen we nu bij dit alles het waarachtig geloof des harten, dan is het, gelijk ik zei: »dankbaar, maar — niet voldaan.»

Dan vooral blijft er nog te eischen over. Dan eischt God, wat dunkt u? dat we nog minder zullen gaan doen;

dat we iets, dat Hij geboden heeft daarenboven, zullen gaan nalaten? Immers neen. Maar wel, dat we het anders, dat we het in oprechte liefde des harten tot en voor Hem doen zullen; dan roept Hij ons ook toe en laat ons vaak diep gevoelen, dat we, met hetgeen we dan nog slechts hebben, wel hier, maar niet in de Kerk van het hemelsch Jeruzalem kunnen zijn.

Als God de Heere het waarachtig geloof des harten aan de kinderen der gemeente als *conditio sine qua non* — als voorwaarde zonder welke niet — van het al of niet blijven in zijne kerk ook *dezer* bedeeing gesteld en geleeraard had, dan zou men dat toch wel uit de H. Schrift kunnen aanwijzen. En mij dunkt, dan zouden we toch ook wel eens lezen, dat er om die reden, in gehoorzaamheid aan dien eisch, zijn uitgegaan.

En ik maak mij sterk, dat men mij schuldig blijft, zoolwel het eerste als het daarna genoemde te bewijzen.

En op het *al of niet blijven* in de kerk komt het toch eindelijk neêr; wijl de Kerk zegt, terecht zegt: indien gij geene belijdenis doet, doop ik uwe kinderen niet.

Tegenover degenen, die buiten staan en die metterdaad *aangenomen* moeten worden — de kinderen der gemeente zijn aangenomen »van 's Moeders lijve aan'' 1) — spreekt de Schrift zich wèl, en soms zelf zeer kras uit. »Indien Gij van ganscher harte gelooft, dan is het geoorloofd,» zeide bijv. Filippus tot den Kamerling. Maar de reeds aangenomenen, de kinderen der gemeente behoeven we, naar den Woorde Gods er alleen uit te preêken, te raden, te bannen, of wilt Ge — behoeven er alleen uit te treden, *in geval van afval in leer of leven*. En dat de Heere ons met het oog op hen eene nog andere reden aangeeft, is althans mij onbekend.

Ook de Kerk heeft het onderscheid, dat er is tussehen den eisch der uittreding en der aanneming in het oog gehouden. 2)

1) Calvijn.

2) Men zie Neander 1e deel pag. 370. Origenes' mededeeling.

En om hier ook nog met een enkel woord te laten gevoelen, hoe weinig recht mijn tegenstander had om mij telkens met het oog op het avondmaal te laten zeggen, wat ik alleen inzake het doen van belijdenis gezegd heb, herinner ik slechts, dat we bij het avondmaal ontegenzeggelijk voor eene instelling en bevel Gods staan; terwijl we voor het afleggen van belijdenis *door de kinderen der gemeente* in het O. Testament gansch geen — en in het Nieuwe niet dan zeer zwakke bewijzen hebben.

Om te zien of de kinderen *genoeg*, en ook of zij *goed* onderwezen zijn, acht ik deze verordening *der kerk* evenwel juist, en volstrekt niet in strijd, maar wel in overeenstemming met den geest der H. Schrift.

En wat nu de Buitenlandsche godgeleerden der Synode van 1618 en '19 betreft, waarop ik ook nog altijd moet terugkomen, leze Ds. K. hun oordeel in betrekking tot het doen van belijdenis blz. 35, 36, 37 en 38 der Handelingen dier Synode; en dan zal hij zien, dat zij op goed en deugdelijk onderwijs gemeenschappelijk den nadruk leggen: dan zal het hem duidelijk worden, dat goed onderwezen te zijn de voorwaarde is der zoogenaamde aanneming; ja, dan zal het hem zelfs blijken, dat zij den raad geven om geen consent tot het huwelijk te verleenen voor de catechumenen behoorlijk rekenschap kunnen afleggen van hun geloof. Dus, niet trouwen voor dat zij een behoorlijk goede belijdenis hebben afgelegd.

Maar dat zij dat nu zoo bedoeld hebben, dat zij zich tot het huwelijk niet mochten begeven vóór dat zij het geloof des harten deelachtig waren; voor dat zij, m. a. w. een waarachtig geloovige belijdenis hadden gedaan, geloofd toch, denk ik, ook mijn waarde collega te Arnhem niet.

Bedrukt en moeilijk zou het zijn, indien we ons als Ouders onzer kinderen denken, als wij in deze zoo belangrijke zaak geen oogenblik op practisch terrein mochten komen; zoo we, m. a. w., geen raad konden of mochten geven; en allerbedroevendst, zoo we zelfs op »onthouding» behoorden aan te dringen.

Hier immers moeten de ouders wel eens meespreken; de

conscientieuse jongeling of dochter vraagt wel eens: »Lieve Ouders! moet ik, daar ik, helaas! het geloof des harten nog mis, wachten en blijven wachten om belijdenis des geloofs te doen?»

En met de wetenschap voor oogen, dat hunne kinderen met hun zaad dan buiten het verbond en de gemeente geraken, zou het »ja» ontzettend zijn.

Ontzettend, vooral voor zulke Ouders, die niet mee doen aan de zorgeloze spreuk: »indien God ze uitverkoren heeft, zal Hij ze wel weer opzoeken en zalig maken;» maar die, bij geloof aan dat dierbare leerstuk, ook nog op middelen en wegen zien; die het hebben nagegaan, hoe men bandelloozer wordt naarmate men van de gemeente Gods naar de Schriften verwijderd raakt; en daarenboven dikwerf hebben waargenomen, hoe zoodanige kinderen, tengevolge van het huwelijk en de behoefte aan den doop voor hunne kinderen, wjl finaal te breken met het christendom niet zoo gemakkelijk gaat, tenslotte het toch doen, maar dan bij eene kerk, die daarop niet aandringt, die met *veel minder* — maar dan in strijd met de H. Schrift — zich tevreden stelt.

De Ouders toch bij wie het geestelijk belang hunner kinderen zwaar weegt, hebben geen rust, kunnen niet gaan sterven, indien ze althans dit niet weten, dat hunne kinderen in den kring der waarheid, in de gemeente Gods naar de Schriften worden achtergelaten.

Metterdaad dit weegt eer te licht dan te zwaar in onze dagen. In de kringen der Chr. Ger. Kerk wordt dit, Gode zij dank! nog door zeer velen diep gevoeld en oprecht begeerd.

En het is tengevolge daarvan dat over het geheel genomen van de tien jeugdigen, die tot de Chr. Ger. Kerk behooren en huwen met personen bijv. uit de Herv. Kerk, wel acht hunne kinderen in eerstgenoemde Kerk zullen laten doopen.

Vader en Moeder toch hebben hen zoo dikwerf laten gevoelen, dat zij, wanneer zij kiezen moesten tusschen wat meer fortuin, maar dan met hun zaad buiten *de zichtbare* kerk van Jezus Christus, of, wat minder fortuin,

maar dan met elkander in de gemeenschap van de Kerk des Heeren, zij, bijaldien het huwelijk overigens even gelukkig ware, het laatste met bewustheid en beslistheid zouden kiezen.

En het is om die reden, en ook, omdat zeer velen onzer jeugdigen het zelve reeds beseffen, dat zij, *naar waarheid*, den naam hebben..... »op dat punt nog al stijf te staan.»

Maar leert de ervaring, dat de meest christelijke Ouders daar op nog al staan, nogeens, hoe smartelijk zou het hun dan niet moeten vallen, indien zij, volgens Gods Woord, hunnen kinderen moesten aanraden zich *persoonlijk*, zich door belijdenis niet aan de kerke Gods te verbinden, zoo lang zij niet met een waarachtig geloovig hart, die belijdenis kunnen afleggen.

Ziet, daarover zijn we het eens, dat Ouders en kinderen niet behoorden af te laten van bidden voor dat dat geloof verkregen is.

Niemand denke dus dat ik bezig ben om eene premie aan de onbekeerlijkheid des harten uit te reiken.

Zoo als gezegd is: de eisch van een oprecht geloof, van het geloof des harten blijft onverminderd gehandhaafd, behoort zelfs in het Zuiden bij het doen van belijdenis over het algemeen, m. i., wel wat meer uit te komen.

Dat slechts ontken ik, dat onze kinderen om met hun zaad *bij de zichtbare kerk* te mogen blijven eigenlijk tot de onzichtbare zouden moeten behooren; dat waarachtige bekeering des harten in zake het al of niet blijven *conditio sine qua non* is.

Ook beweer ik, dat zeer velen er in den laatsten tijd veel te weinig prijs op gesteld hebben, om met hun zaad bij de zichtbare kerk te mogen zijn of te mogen blijven; dat zij te zeer uit het oog hebben verloren, wat er van de nakomelingen van een Ismaël en een Ezau, de Ismaëlieten en Edomieten, ja wat er van Juda's nakomelingen, wat er van de Joden geworden is, hoe dezen van God vervreemd en dientengevolge onder het oordeel Gods gekomen zijn, nadat zij en naarmate zij de kerk den rug hebben toegekeerd.

Sinds voor velen de zichtbare kerk ten eenenmale verloren geraakte, sprak men over haar als over een niets beteekenend voorrecht, soms zelfs met minachting.

Op de *onzichtbare* kwam het maar aan; en waren we daarvan leden — tot welke kerk of tot welk genootschap we dan ook behoorden, dat betekende zóó weinig, dat het niet de moeite was er over te praten.

De Heere God echter heeft ons eene gemèente willen geven, die we **zien** kunnen en *zien* moeten; volgens Hèm is het lidmaatschap ook *dier* kerk een voorrecht, groot in alle manier; wijl de verbonden, de beloften en de dienst van God enz. alleen den leden zijn gegeven.

En hiermede aan het einde mijner taak gekomen, herinner ik nog slechts, dat er in deze teedere, moeielijke, maar ook hoogst gewichtige quaestie, vierderlei weg kan ingeslagen worden.

De eerste is — haar dood zwijgen; dus haar niet ter oplossing trachten te brengen. Dat is, m. i., *in de praktijk* — in het Zuiden in zake het doen van belijdenis te blijven doen, wat men en zoo als men doet, zonder het echter goed te willen weten, zonder het luide te willen uitspreken.

En in het Noorden zonder afdoend verweermiddel in betrekking tot het doopledenstelsel te staan.

Dat is, nog eens, in de praktijk: »dat in het Zuiden de meeste leden der gemeente jaar en dag publiek nalaten te onderhouden één van de inzettings Gods; tengevolge waarvan, naar luid der Schrift, het verbond verbroken wordt; terwijl daarentegen in het Noorden — zonder dat men zèlf belijdenis doet, de doop voor zijn kind geëischt en verkregen, en de belofte der opvoeding aan God en de Kerk plechtig gedaan wordt.

Gedachtig aan het Woord des Heeren: »Hebt *de waarheid* en den vrede lief, geloof ik niet, dat wij, om den vrede nalaten moeten de waarheid onder de oogen te zien.

Het is om deze reden, dat ik gemeend heb nogmaals de pen te mogen en te moeten opvatten; dus, aan het doodzwijgen niet meê te doen.

Eene tweede weg, die men kan inslaan is de weg door Dr. KUYPER tegenover Ds. DONNER in den jare '74 be-

sproken, en in '78 door Dr. R. in een paar volzinnen bijvernieuwing aangegeven. Men zou namelijk tweërlei soort van leden moeten hebben: avondmaalgangers en niet-avondmaalgangers, m. a. w., een kring van ingewijden en een kring van oningewijden.

Op welke gronden Ds. DONNER toen, m. i. naar waarheid aangetoond heeft, dat deze »remedie erger dan de kwaal» is, leest men pag. 14 en 15 van mijn tweeden druk.

Een derde middel ter oplossing is — het schiften en scheiden en bannen in den geest van Jean de Labadie; doch op mijne beurt zeg ik van dit middel: het brengt duizenden naar het Heidendom.

Natuurlijk meen ik, het zij met alle bescheidenheid gezegd, dat er een vierde weg is, dat de geheele quaestie losloopt in de leer van CALVIJN, die in dit schrijven, neergelegd en naar ik geloof, op grond van Godes heilig Woord, ontwikkeld is.

De Heere krone het met Zijne hooge goedkeuring!

P. S. De goedgunstige Lezer zal het volgende, dat bij abuis wegviel op pag. 61, regel 20, er nog wel willen bij lezen:

Daar komt bij — en dat verlieze men niet uit het oog — dat Ds. K. ook hier weer veel verder gaat als zondag 30. Volgens dezen zondag toch moeten wij alleen hèn afhouden, die *„zich met hunne bekentenis en leven als ongeloovige en goddelooze menschen aanstellen.“* Terwijl hij onberispelijke, belijdende leden, dezulken, die *rechtens* tot de zichtbare kerk behooren, tracht af te houden.

Belangrijk onderscheid; dunkt U niet?

Aan wie moeten wij ze door woord en daad *bedienen*, is eigenlijk de vraag, die ons bezighoudt.

ZINSTORENDE FOUTEN.

Bladz. 34, 4 regel v. o. staat: „verbond“, lees: „verband“.
 „ 43, 4 „ v. b. „ „dien“, „ „den“.

